

XXVI, b.

49
~~duo~~ *felch*

9 AKI.

1633.

1. p. d. (felch)

Ignati Meßaros

1633

A'
CORNELIUS
NEPOSNAK

avagy

ÆMILIUS
PROBUSNAK

HIRES NEVEZETES Ha-
di FEJEDELMEKNEK
életekről és cseleked-
tekről irt Könyve.

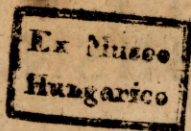
*Most pedig Magyar nyelv-
re fordéttatott.*

BALOG GYÖRGY által,
Sopronban 1700. Észlend:

LÓTSÉN,

Nyomtatott 1701. Észlendben.

ELŐL-JARO BE- SZÉDECSKE.

AZ Historiák melly hasznos-
sak legyenek, nem szükség hogy
fokat szollyak, a' bölcs Cicero
írásában ezen igékkal világossan meg-
mutattya, midőn így szól. *II. de ora-
tore cap. 9. Historia testis temporum,
lux veritatis, vita memoria, nun-
tia vetustatis, magistra vite:* A' Hi-
storia az időknek bizonyossága, az igaz-
ságnak világossága, az elmének élete,
a' regiségnak hirdetője, az emberi élet-
nek tanítója, tüköre és képe. A' Hi-
storiák bizonyára minket meg-tanítanak,
hogy ő belőlek szerencsés és szerencsét-
len dolgainkban hasznos tanácsokat ve-
gyünk, és hogy életünket és erkölcsün-
ket egyebeknek veszedelmek által tanít-
tatván meg-jobbítsuk, hogy ennyi fő-
fő vitéz Uraknak joságos dolgokkal a'
kegyességnak, és igazságnak, és mér-
téketlenségnak szeretetire indéttassunk,
hogy annyi életeknek meg-gondolásá-

val minden külömb-külömb-féle ki-mene-teleknek ártalmas nyilai ellen magunkat bátor és álhatatos elmével meg-erősítsük, és sokaknak jeles életekből a nyomorúságokban és szerencsétlenségünkben jó reméniséget és vigasztalást vegyünk magunknak, végezetre hogy a' változásokat, és a' dolgoknak szerencsétlen állapotit meg-tekintvén amaz jobb életre és a' meg-változhatatlan örömré áhétozzunk. A' Historiáknak külömb-féle hasznait meg-tapasztalván, ezen Corneliusnak régen Romái nyelven irattatott Cronikáját Magyar nyelvre méltán fordítottam a' Magyar Nemzetnek és a' Deáki ifjuságnak javára, a' mellyből életének jó viselésire hasznos példákat vehet's mind a' jó erkölcsöket meg-tanulhattya. De ezen Cornelius felől méltó dolognak itélem lenni, hogy a' Kegyes Olvasót erről tudósítsam hogy olyan bő nyelvű Romái nemzetből származott bölcs embernek irását a' Magyar nyelvre, melly igen szűk vonni bajos volt, és néhol néhol nehéz értelmű, melly tudós embernek-is gondot ád. Annak-okáért ha

hol

hol vétek találkoznék, abban engemet amaz közönséges Deák mondás: *non omnia possumus omnes*, alkalmatosíttan meg-ment, és amaz-is azonképpen, hogy néha a' jó Homerus-is szunnyadoz.

*Írásm Sopronban, Kis Aszfalyony há-
vának 12. napján. 1700. Eszter-
dében.*

A3

ELŐL-

ELŐL-7 ARO BESZED.

NEm kételkedem
kedves Atticusom, hogy
fokan ne legyenek, a'
kik ezen csekély írás-
nak nemét meg-utálják, és nem
érdemesnek ítélik lenni, hogy
nagy és mélsóságos emberek for-
gassák, midőn olvasásuk ki tané-
totta Epaminondáft az éneklés-
nek mesterségire; avagy az ő je-
les cselekedetinek elő-számlálásá-
ban hogy ő nem csak szépen és é-
keffen tánczolt, hanem hogy me-
sterfégeffen-is sípolt. De ezek
azok fognak lenni, a' kik a' gör-
ög nyelvet nem tudgyák, és sem-
mit jónak és tisztességesnek nem í-
télnék lenni, a' mi az ő szokások-
kal nem egyez. Ezek ha eszék-
be veszik, hogy egy-féle dolgok
nem

nem mind egyaránt minden nem-
zeteknél tisztességeseknek és utá-
latosoknak tartatnak, hanem
hogy inkább mindenek az ő ele-
jeknek szokások szerint ítéltetnek;
nem csudálkoznak azon, hogy
mi a' Görögök jeles cselekedeti-
nek elő számlálásában az ő szoká-
sokat követtük. Mert még Ci-
monnak Athénás Városbeli híres
nevezetes férfinak sem volt gya-
lázattyára, hogy test-vér Nén-
nyét vette házas-társúl: mivel az
Athenás Városbeliek ollyatén szo-
kákkal éltenek, noha ez mi nálunk
nagy véteknek tartatik. Görög
Országban nagy dicséretnek tar-
tatott ha melly ifjunak sok szere-
tője volt. A' Lacedæmoniaiak-
nál egy Nemes özvegy Asziszony
sem vala, a' ki fizetésért Komedi-
át jádczani nem mégyen vala.
Nagy bűcsületben vólt az, egész
Görög Országban a' ki az Olym-

piái játékokban diadalmasnak ki-
kiáltatik vala, a' játék néző hely-
ben pedig ki-menni, és magát a'
népnek meg-mutatni, senki azt
ő közzűlők rút dolognak nem
tartotta, mellyek mindenek mi-
nálunk rész szerint gyalázatosfak-
nak, rész szerint utálatosfaknak
tartatnak. Ellenben pedig azok
mi nálunk tisztességeffek, a' mel-
lyek ő nálók utálatosfak. Mert
vallyon ki szégyenli vala a' Ro-
maiak közzűl magával feléfégit
vendégfégben vinni, avagy melly
gazda-Afszonya a' háznak leg-jobb
résziben nem lakik? és nagy bő-
csületben nem tartatik? a' melly
dolog sokkal külömben vagyon
Görög Országban, mert ő nálók
egy Afszonyi-állat sem bocsátta-
tik a' vendégfégben, az Atyafi-
fágban és rokonságban lévőkön
kívül, és nem lakik másutt, ha-
nem a' háznak leg-belsőbb részí-
ben,

ben, melly Afszonyok házának
neveztetik, a' hová senki nem
méggyen vala egyéb az Atyafia-
kon kívül. De ezekről hogy bő-
vebben szollyak, mind a' dolog-
nak hosszú volta, s mind pedig
azoknak a' dolgoknak fietséggel
való meg-magyarázása, a' mel-
lyekhez kezdettem nem engedí.

Annak-okaért az el-kezdettdo-
loghoz fogok, és ezen könyv-
ben a' híres nevezetes hadi

Fejedelmeknek életeket
meg-írom.

A s

MILT.

MILTIADES.

Első Rész.

Miltiades az Athenás Városhé-
li Cimonnak fia, midőn mind az
ő régi nemzetségére, mind eleinek di-
cséretire's mind pedig maga jó viselésé-
re nézve, mindenkénnél leg-híresebb, ne-
vezetesebb volna, és már arra az időre ju-
tott volna, hogy az ő haza fiai né csak jó
reménységben lehetnének ő felőle, hanē
bizhatnának-is ő hozzá, hogy olyatén
lenne, a' mint léendőnek reménlenék.
Meg-történék hogy az Athénás Város-
beliek Chersonesusba lakosokat akarná-
nak küldeni, kik midőn számosan vol-
nának, és fokban vélek oda kívánkozná-
nak menni, ő közzülők némelyek vá-
lasztatának és Delphis Városában taná-
csot kérdeni küldtetének, kik a' jó-
vendőlő bálvány Apollotól meg-kérde-
nék, kit kíválképpen Hadnadgyá vá-
lasztanának: mert az időben Ráczok
lagnak vala abban az Országban, kikkel
A6 hada-

hadakozni kellett. Midőn ezek tanácsot kértenek volna, nevezet szerint a Pythia jövődőlő bálvány meg-parancsolta nékik, hogy Miltiadest választának magoknak Hadnaggyá, azt ha cselekedendők volnának, minden elkezdett dolgok szerencsésen folynának. A bálványnak ezen feleleti után Miltiades válogatott hajói erővel Chersonesuba ment, és midőn Lemnus szigetiben érkezett volna, és annak lakosait Athenás városbeliek hatalmok alá holdétani akarná, és azt kíváná ő tőlök, hogy magokat szabad akarattyokból meg-adnák, azok őtet meg-csufolván, azt felelék, akkor akarnának meg-holdolni, midőn ő hazájába visszamen-
vén, északi széllel Lemnusban visszajö-
ne: Mert ez a szél, északról támad-
ván, ellent fúj azoknak a kik Athenás
Városából jönnek. Miltiadesnek ké-
fésre való ideje nem lévén, úttját oda-
rendelé, a hová igyekezett, és Chersones-
us szigetiben érkezett.

Második Rész.

Ott nem sok idő mulván az ellenfé-
nek

nek hadi seregét meg-vervén az egész Országot, melly által-mégyn vala meghodoltatá, és alkalmas helyeken erősségeket építtete, a népséget pedig mellyet magával el-vűtt vala lakó helyekre fel-öszta: és gyakran való ki-ütések által meg-gazdagítá. Melly dologban nem kevesebbet okosága, mint szerencséje segíti vala őtet: mert minek-utánna vitézinek vitézségek által az ellenfének seregét meg-győzte volna, mindene-
ket nagy igazán rendelt, és maga-is ott maradni akart, mivel ő köztök Királyi méltóságban vala, noha Királynak nem híják vala, mellyet nem annyira hatalommal mint igazsággal nyert vala, mindazonáltal az Athenás városbelieknek, a kiktől küldtetett nem kevesebbet szolgál vala. Mellyre nézve, nem csak azoknak akarattyokból, kiktől küldtetett, hanem azoknak-is kik ő véle mentenek vala a Fejedelemségre választatik vala. Chersonesust illeténképpen jó rendben hagyván, Lemnus szigetiben visszajár-tére, és végezések szerint azt kíváná ő tőlök, hogy a Városta neki meg-adnák, mivel

azt fogadgyák vala, hogy ha hazájából északi széllel együtt jőne ő hozzájuk, meg-adnák pedig Chersonesusba volna hazája. A' Cariai népek, kik abban az időben Lemnus szigetiben laknak vala, noha ezen dolog reménsegeken kívül történt volna, mindazonáltal nem végezéseken hanem az ellenségnék szerencsén álmerkodván, nem merének fegyvert fogni, hanem meg-adván magokat Lemnus szigetéből ki költözködének. Hasonló szerencsével a' több szigeteket is, mellyek Cycladeseknek neveztetnek, az Athénás Városbelieknek hatalmok alá meg-hodoltatta.

Harmadik Rész.

UGyan abban az időben Dárius Persiaiaknak Királya Asiából Európába hadi seregét által-vivén, a' Scythiaiak ellen akara hadakozni, hidat csináltata a' Dunán mellyen hadi seregét által-vinné: Melly hídnak őrizetüre, távol létében, azokat a' Fejedelmeket hagyá, kiket magával Jonia és Æolida tartományából hozott vala, kiknek gondviselésék alá abban lévő Városokat-is adá: azt

azt gondolván, hogy a' Görög népeket kik Asiában laknak vala, könnyebben hűsége alatt meg-tartaná, ha a' Görögökre bizta volna a' Városokat, kiknek, ha ő meg-győzettetnék hazájokban meg-maradásokra semmi reménsegek nem volna. Ezek között vala Miltiades is kire az Országnak gondviselése bizattatott vala, ki midőn hírek által gyakran hallaná, hogy Dariusnak Scythiában szerencsétlen folynának dolgai, és azoktól igen szorongattatnék, inti vala az ő társait kik a' hidat őzizik vala; hogy a' Görög Országnak meg-szabadítására adattatott jó alkalmatosságot el ne mulatnák, mert ha azzal a' hadi fereggel, mellyet magával el-vitt vala Darius el-veszett volna, nem csak Europa, de még azok a' Görög népek-is, kik Asiában laktának, a' Persiaiaknak ágájok és birodalmok alól meg-szabadulnának. Melly igen könnyen meglehetne, mert a' hidat el-hányván, a' Király vagy az ellenségnék fegyvere, vagy éhség által nem sok idő múlván el-veszne. Midőn ezen tanács mindeneknek teczenék, egyedül Milefsiai Histiaeus el-

æus ellent tart vala, azt mondván: az ő nékik, kik az Országának gond-
gyát viselnék hasznos nem lenne, a'
melly a' népnek: mivel Dariusnak biro-
dalmán nyugodnék az ő fejedelemsé-
gek, kinek halála után attul meg-fosz-
tatván, a' néptől meg-büntettethetné-
nek. Annak-okáért annyira irtóznék
az ő tanácsától, hogy ő nékik semmi
hasznosabbat nem ítélne, mint a' Per-
siai birodalomnak öregbülését és meg-
erősítését. Kinek tanácsát midőn
mindnyájan követnék, Miltiades nem
kétkedvén azon, hogy az ő tanácsát,
mellyet oly sokan tudnak vala, a' Ki-
rály meg ne tudná, Chersonesust el-
hagyván, visszontag Athenás Városába
vissza méne, minék tanácsa noha fo-
ganatos nem vala, mindazonáltal igen
dicséretes volt: mivel a' szabadságot
inkább kívánta, mint a' fejedelemséget.

Negyedik Rész.

Darius pedig midőn Európából Ásiá-
ba meg-tért volna, ült vala őtet
az ő Baráti, hogy Görög Országot
meg-hodoltsatná, őt száz hajókat ké-
szítte-

szítottate, és azokat Datisra és Artapher-
nesre bízta; kik mellé két száz ezer gya-
logokat és tiz ezer lovagofokat-is ada,
azt mondván, hogy az Athenás Város-
belieknek volna ellenségek, mivel a' Jo-
niabéliek azoknak segítségek által Sar-
des Városát meg-vévén, abban lévő vi-
tézlő népét le-vágták volna. Ezek a'
királyi Hadnagyok hajóikkal Euboea
tartományába érkezvén hamarsággal
Eretria Városát meg-vévék, és annak
minden lakosát Ásiába fogva a' Király-
nak küldék. Innét Athenás Városá-
nak határiba jutának, és hadi seregeket
a' Marathon mezejére mely Athenás
Városához közel tiz ezer lépésnyire va-
gyó, kiszálléták, Athenás Városbeliek
ilyl vétetlén jelen való nagy veszedelmen
felette igen meg-háborodván, senkitől
az egy Lacedæmoniaiakon kívül segét-
séget nem kérhetének, kikhez Philip-
pides nevű postájokat küldék, hogy
sietséggel meg-jelentené, mely nagy
szükségek volna a' segítségre. Azom-
ban pedig Athenás Városbeliek tizen-
két Kapitányokat választának, kik a'
hadi seregére gondot viselnének, azok
között

között vala Miltiades-is, kik egy-más között meg nem egyezhetének azon, ha Városban-é oltalmaznák magokat, avagy az ellenségnek eleibe ki-mennének és meg-harczolnának. Miltiades maga egyedül azon igyekezik vala, hogy mentül hamarébb táborba szállanának, mellyet ha meg-cselekednének, né tsak a' polgárokat meg-bátorítanák, látván vitézségek felől jó reménéseket, de még az ellenség-is lassabban bánnék, ezre vévén hogy illy kevés néppel szembe szállani és meg-harczolni kézen volnának.

Ötödik Rész.

A Bban az időben Athenás Városbelieknek senki segítségére nem jó vala, az egy Plataea Városbelieken kívül, kik ezer férfiakat küldének; és így ezekkel együtt tiz ezeren valának, kik ki mondhatatlan nagy kívánsággal akarának meg-ütközni az ellenséggel, mellyre nézve inkább Miltiadesnek tanácsát követték, mint az ő Tiszti társainak: innét az ő méltóságára nézve indéttatván Athenás Városbeliek hadi seregeket a'

ket a' Városból ki-vivék, és alkalmas helyen táborba szállíták, másod napon pedig a' hegy alatt, az ellenségnek ellenébe mesterfegyessén sereget rendelének, és nagy erőszakkal meg-ütközének, és mivel némely helyeken ritkán fák valának, hasznosnak itélék, olytán helyen meg-harczolni, a' hol mind a' hegynek magasságátúl bé-fedettetnének, 's mind a' fák által az ellenségnek lovagossá meg-tartoztatnék, hogy annak foka-ságátúl környül ne vétetnének. Datis noha látná hogy ez a' hely az ő sereginek alkalmatlan volna az ütközetre, mind azonáltal bizván az ő számos hadi seregiben, meg-ütközni akara: annyival is inkább mivel hasznosabbnak itéli vala, minek-előtte Lacedaemoiaiaknak segítségek el-érkezett volna. Annak-okáért száz ezer gyalogokat és tiz ezer lovasokat rendele az ütközetre, és meg-ütközék. Melly ütközetben Athenás Városbeliek annyival inkább meg-mutaták vitézségeket, mivel az ellenségnek seregét, melly tizszer több volt, meg-verék, és úgy meg-ieszték, hogy a' Persiaiak nem vészta a' táborba, hanem

nem a' hajókra szaladának. Melly űtközethnél nincsen hiresebb és neveze-
tessebb, mivel soha nem hallatott, hogy
olly kevés nép, olly nagy hadisereget
meg-győzött volna.

Hatodik Rész.

Melly győzedelemért nem lészén
rendetlen ha meg-mutattyuk miné-
mő jutalom adattetott Miltiadesnek :
hogy annál-is inkább könnyebben meg-
érthessük, a' Városoknak egyenlő szo-
kásokat és természettyeket. Mert va-
lamiképpen régenten a' tisztesség mel-
lyet a' nép valakinek adott, igen ritka
és csekély vőlt, mellyre nézve dicső-
séges-is vőlt: most pedig mivel mérték-
letlen, azért meg-utáltatott; így ha-
sonloképpen olvassuk Athenás Város-
beliek felől, mert ennek a' Miltiades-
nek, ki Athenás Városát és egész Gő-
rög Országot meg-szabadította, nem
egyéb tisztesség adattetott, hanem A-
thenás Városában midőn egy néminé-
mő helyben melly Pœcilének hivattatik
a' Marathon mezején lévő űtközet le-
rattatott az ő képe, miképpen sereget
rendelt,

rendelt, és meg-harczolt az ellenség-
gel. Ugyan ezek az Athenás Város-
beliek, minek-utánna hatalmasabbak
lettenek volna, és ajándékok által meg-
vesztegettettek volna, a' Demetrius
Phalereusnak három száz oszlopokat
állittattak.

Hetedik Rész.

Ezen űtközet után Athenás Városbe-
liek Miltiadesnek vizontag hetven
hajókat adtanak, hogy azokat a' szige-
teket, mellyek az ellenségnek segítség-
get adtanak tűzzel és fegyverrel puszti-
taná, melly erővel sokakat meg-hodol-
tatott, némelyleket erővel meg-vett.
Ezek között midőn a' gazdag Parus szí-
gete Athenás Városbelieknek szép szó-
val meg nem akarná magát adni, a' ha-
jóból hadi seregét ki-szállította, annak
minden élését el-fogta: annakutánna
oltalmazó paisokat és fal-törő szerzsá-
mokat készítettván a' falakhoz közelebb
szállott. Midőn már azon vőlna, hogy
a' Vároft meg-venné, az erdő melly
nem meszsze vala, és a' szigetből meg-
láttatott, nem tudatik mi módon ét-
szaka

szaka meg-gyúladott, melynek tüze midőn a' Városbeliek és a' meg-szálló Miltiades feregétül meg-láttatott volna, mind a' két részről azt gondolták, hogy a' Királynak segítségre jött hajóibul a' Városnak jel adatott volna. Mellyre nézve mind a' Parusnak lakosi a' meg-adásról gondolkodásra való időt vévénnek magoknak, 's mind Miltiades fél-vén attúl, hogy a' Királynak segítség-re küldött hajói el-érkeznének, meg-gyujtván minden munkáját, mellyet elkészített vala, ugyan azon számú hajókkal mellyekkel Athenás Városából el-ment vala, vízföntag vízfőze méne, Athenás Városbelieknek nagy neheztelésekre. Annakokáért hazájának el-árulásával vádoltatott, hogy midőn Párust meg-vehette volna, a' Királytól pénzel meg-vefztegettetvén a' dolgot félbe hagyta, és hafzontalan vízfőzátért volna. Abban az időben sebben fekszik vala, mellyben a' Városnak ostromlásában esik vala. Annak-okáért mivel magát nem mentegethetné, az ő Bátyja Tisagoras mentegeti vala ötöt. Athenás Városbeliek a' dolgot meg-értvén,

vén, a' büntetéstül fel-szabadították, mind-azonáltal nagy summa pénzel tudni-illik ötven tálentomokkal mivel annyi költség ment vala a' hajóknak elkészítésekre, meg-büntetétk ötöt. Ezen summa pénzt midőn meg nem adhatná, a' közönséges fogságba vettetett, és abban meg-hólt.

Nyoltzadik Rész.

Miltiades noha azért vádoltatott, hogy Párum Városát meg nem vette, mindazonáltal más oka volt az ő el-kárhoztatásának, mert az Athenás Városbeliek a' Pisistratesnek kegyetlenségeért, melly nem sok idővel az előtt tartott, minden ő polgár társoknak hatalmuktul félnek vala. Miltiades a' birodalmakban fokáig forogván látták vala hogy a' fejedelemség nélkül semmiképpen nem lehetne, kiváltképpen mivel szokása szerint a' birodalomnak kívánságára felettébb hajlani láttatik vala. Mert valameddig Chersonesusba lakott, mind addig fejedelemséget viselt, innét is igazán fejedelemnek neveztetett, mivel ezt a' méltóságot nem erővel, hanem az ő

az ő népének jó-akarattyával, és maga jó viselkedéssel szerzette vala magának. Azok pedig mindnyájan fejedelmeknek mondattatnak és neveztetnek, kik mindenkoron fejedelemséget viseltenek abban a' Városban, a' melly szabadságával élt.

Ez a' Miltiades felette igen emberséges és igen nyájas-is volt, úgy hogy senki olly flegény nem lehetett, a' kit maga eleibe nem bocsátott. Azon fellyül minden Városokban nagy becsületi, mindenek előtt nagy híre neve, és a' hadi dolgokban felettébb való dicséreti volt. Ezeket látván a' község inkább akarta őtet büntelen meg-öletni, mint ő miatta tovább félelemben lenni.

THEMISTOCLES.

Első Rész.

Themistocles az Athenás Városbeli Neoclesnek fia, ifjúságának feslett életét és vétkét jeles dolgokkal és cselekedetekkel el annyira megjobbította, hogy őtet senki fellyül nem halad-

haladná, és ő hozzá hasonlók kevesen találtatnának. De elől kell el-kezdenünk: Az ő Attya Neocles fő nemből volt, és Halicárnassia Városbeli Afzszonyt vett magának házas-társul, kitül Themistocles születtetett, kit midőn az ő szülei nem kedvelenének, mivel szabadon él, és a' gazdasággal nem gondol vala, az ő Attyától az örögségből ki-tagadtatott: Melly gyalázat őtet meg nem háborította, hanem inkább bátorította. Mert midőn látná, hogy azt a' gyalázatot magáról külömben le nem törülhetné, hanem csak jó maga viselésével a' közönséges jónak szolgálattára adta magát, jóakaróinak szorgalmatosabban szolgált, és jó hirt nevet szerzeni igyekezett. A' magánosan való törvényekbe fokat forgott, gyakorta a' nép előtt szollott, ő nála nélkül semmi derék dolog el nem igazítatott, és gyorsan a' mellyek szükségsek valának fel-találta. A' dolgoknak véghez vitelében né külömben mint ki gondolásában gyors és ferény volt, a' mint hogy a' jelen való dolgok felől is (mint Thucydides mondgya) igen bölcs ítél-

tet tett, a' jövendőkrül pedig igen helyesen és okosan jövendőt, melyre nézve nem sok idő mulván igé meg-hírefedett.

Második Rész.

A' tífztekre való menetelre leg-első alkalmatossága vala a' Corcyraumi had, mellyben Kapitánnyá választott a' néptől, nem csak az említett hadnak alkalmatosságával, hanem még következendő időben-is a' Vároft meg-bátorította. Mert midőn a' közönséges pénz melly a' bányákból jő vala, a' Magistratusnak bő adakozása által ezten-dőnként el-fogyna, a' kösségnek azt tanácslotta, hogy abból a' pénzből száz hajók építtetnének. Mellyek midőn gyorsasággal el-készíttettenek volna, leg-elsőbő-is a' Corcyrausokat meg-verte, annak-utánna a' tengeri tolvajokat kergetvén a' tengert bátorságossá tette. Melly cselekedete által az Athénás Városbelieket nem csak meg-gazdagította, hanem még a' vizen lévő harcra-is meg-tanította. Ez melly nagy hasznára volt az egész Görög Országnek a' Persiai had meg-bizonyította. Mert midőn

dőn Xerxes egész Europa ellen mind vizen's mind szárazon haddal akarna menni, olly nagy hadi erővel ment az ellen, melly soha senkinek sem annak előtte, sem annak utánna nem vőlt. Annak az ő tengeren való ereje ezer két száz hofszú hajók valának, mellyeket két ezer terh hordozó hajók követik vala: szárazon lévő hadi serege pedig hét száz ezer gyalogok, és négy száz ezer lovagok valának. Kinek el-jövetelét midőn Görög országban meg-hallották volna, és hogy Athenás Városbeliek ellen akarna menni, a' Marathon mezején lévő útközet miatt, Delphus Városában küldének tanácsot kérni mit cselekednének. A' tanácsot kérőknek azt felelé a' Pythia jövendőlő bálvány, hogy fából való falakkal magokat meg-erősíténék: midőn ezen feleletet senki nem értené, Themistocles azt tanácsollya vala, hogy a' jövendőlő bálványnak ez volna az ő tanácsa, hogy minden javaikkal együtt hajókba szállának, mert azokat értené a' fából való falak által. Ezt a' tanácsát követvén az említett száz hajókhoz más annyi há-

rom evezős hajókat csináltatának, és minden portékájokat mellyeket elvihetének rész szerint Salamin, rész szerint Troezen Városába által vivék, a Várat a Papokra, és kevés vénekre bízák, hogy abban az ő Isteneknek szolgálnának, a Vároft pedig üressen hagyák.

Harmadik Rész.

EZ a tanács a többi Városoknak nem teccik vala, és inkább a szárazon akarának meg-ütközni. Annak-okaért némelleyek válogattatának, és Laonidas Lacedæmon Városának Királyával elküldtetének, kik Thermopylásnál lévő szorosságokat el-fognák, és az ellenféget által ne bocsátának. Ezek az ellenfégek ellenc nem álhatának, és mind egy lábíg azon a helyen el-vefzének. Erre a Görögöknek egész hajói erejek, ugymint három száz hajók, mellyek között Athenás Városbelieknek két száz hajójok vala, elsőben Artemisiumnál Eubœa Városá között a Királynak hajóival meg-ütközének. Themistocles szorosságokat keres vala, hogy

hogy a fokáságtól környül ne vétettetnék. Itt noha egyenlő viadallal egy mástól el-válának; mindazonáltal azon a helyen tovább maradni nem merének: félvén attúl ha egy része az ellenfég hajóinak Eubœa Városát meg-vette volna mind a két felől az ellenfégtül szorogattatnának. Annakokaért Artemisiumtúl el-menének, és minden hajói erejekkel Athenás Városának ellenébe Salamin Városánál meg-fzállának.

Negyedik Rész.

XErxes Thermopylas hegyénél lévő szorosságokat el-foglalván, a Városhoz szálla; és midőn azt senki nem oltalmazná, a Papokat, kiket a Várba talála meg-ölvén fel-gyújtá és el-pusztította. Ezt a hajókban lévőket meg-halván, igen meg-iedének, és ott maradni nem merének, foka azon-is valának, hogy haza mennének, és a Városokban magokat oltalmazták: egyedül Themistocles ellent tartá, azt mondván ha együtt maradnának, az ellenfégek meg-felelénének, ha pedig el-szélednének, el-vefznének. Es ugyan Lacedæmoniai

Királyon Eurybiadesen a' ki a' hadnak fő Generálissa vala meg-történnek, kit midőn reá nem birhatna, étzaka leg-hűvebb szolgáját a' Királyhoz küldé, a' ki az ő nevével meg-jelentené, hogy az ellenség szaladó-félbe volna, kik ha elmentenek volna, nagyobb munka és fáradság több idő is kívántatnék a' háboruságnak végben vitelére, midőn egyenkint mindeniket kényszerítették kergetni, kik ellen ha mindgyarást menne, nem fok idő mulván egyszer 's mind őket el-vesztené. Ezzel annyit vitt végben, hogy mindnyájan akarattyok ellen meg-ütközni kényszerítettének. Mellyet midőn az ellenség meg-értett volna, semmi családtságról nem tartván másod napon igen alkalmatlan helyen magának, a' Görögöknek pedig igen alkalmas helyen a' tengernek szorosága között az ő sereg hajóit ütközetre nem rendelhetvén meg-ütközék. Meg-győzöttetvén annakokaért a' Themistoclesnek inkább hasznos tanácsa, mint Görög Országának ereje és fegyvere által.

Ötödik

Ötödik Rész.

ITt noha az ellenség szerencsétlen vala, mindazonáltal még olly nagy ereje vala, hogy azzal a' Görögöket meg-verhetette volna, ha eleit nem vették volna: mert Themistocles tartván attúl hogy az ütközethez újonnan ne kezdene, azt izené az ellenségnek, hogy azt a' hídát mellyet Hellespontuson által építettett, elakarná hányatni, és útytát el-fogni, hogy Afiába vízfza ne mehetne, mellyet el-is híszen vala. Annakokaért olly nagy sietséggel vízfza méne Afiába, hogy azon az úton, mellyen hat egész holnapokig jó vala, harmincz napok alatt vízfza méne, és azt itéli vala, hogy Themistoclestül meg nem győzöttetett, hanem inkább életében meg-tartatott volna. Így egy embernek hasznos tanácsa által az egész Görög Ország megszabadított, és Asia Európátul meggyőzöttetett. Ez a' második győzelem melly a' Marathon mezejében lévő győzelemhez hasonlíttathatik: mert hasonlóképpen Salamin Városánál egy kevés hajók által olly nagy sereg hajók,

B 4

a' ki.

a' kirül soha senki nem emlékezik meggyőzöttetennek.

Hatodik Rész.

Themistocles ebben a' hadban nagy becsületben vala, békeféliges időben is nem vala alább való: mert midőn Athenás Városbeliek Phalerus rév partjával melly mind kicsiny's mind pedig alkalmatlan vala, élének, az ő tanácsával hármass rév-part Piræában építtetett: kő falakkal környül vétettetett, és úgy meg-erősítetett, hogy szépségére nézve Athenás Városával vetekednék, hasznára nézve pedig azt fellyül haladná. Athenás Városának kő-falait életének nagy veszedelmivel viszontag felépíttette. Mert midőn Lacedæmoniainak az ellenségnek kiűtése miatt jó alkalmatosságok adattatott volna, hogy Peloponnesus Városán kívül más kerített Város ne volna, hogy erős helyek mellyeket az ellenség bírna, ne vólnának, az Athenás Városbelieknek nem akarák meg-engedni hogy kő-falakat építenének. Az ő szándékok sokkal különb vala, hogy nem mint mutattyák vala.

vala. Mert Athenás Városbeliek az Marathon mezején és Salamin Városánál lévő két győzelemért mindé nemzeteknél olly nagy hírt nevet szerzettenek vala magoknak, hogy Lacedæmon Városbeliek azt gondolnák hogy ő vélek a' felsőségért meg kellene harczolniok, mellyre nézve azt akarják vala, hogy semmi erejek és hatalmok ne lenne. Minekutánna pedig meg-értették volna, hogy a' kő falak fel-építtetnének, követeket küldének Athenás Városában, kik meg-tiltanák hogy ne építenének, kiknek jelenlétekben meg-fizünének és azt felelék, hogy ezen dolog végett követeket küldenének ő hozzájuk. Ezen követséget magára vállalván Themistocles, maga egyedül el-méne, meg-parancsolván hogy a' többi követek elébb utánna ne jönnének, míg a' Városnak kő-falai elég magassan fel nem építtettenek volna. Azonban pedig minden szolgák és szabadosflak szorgalmatossan munkálkodnának, és semmi némű helynek, az akár szent, akár nem, akár magános, akár közönséges volna, ne kedveznének hanem minden felől va-

alkalmatosnak itélnének az építésre öszve hordanának. Es így Athenás Városának kő falai kápolnákból és koporsó kővekből építettének.

Hetedik Rész.

Themistocles pedig Lacedæmonban érkezvén, a' Birák eleibe nem akart menni, hanem azon vólt, hogy az időt fokáig halogatná, okot adván, hogy az ő több követ társait várná. Midőn a' Lacedæmoniaiak neheztelnének, hogy mindazonáltal az építésben eljárának, és hogy ezen halogatás által őket csak tartóztatni akarná, azonban a' többi követek is el-érkezének, a' kik-től midőn meg-értette volna, hogy az épületnek kevés héja volna, a' Lacedæmoniai Város Biráihoz ment, a' kik a' Városnak elő-járói valának, és azt monddotta, hogy ők a' dolgot nem igazán értették volna meg: Minek-okaért ilendő volna, hogy becsületes és jeles férfiakat küldenének, a' kiknek hitelt adhatnának, kik meg-tekíntenék a' dolgot, azomban pedig ötöt kezesnek ott fogják: Engedének néki, és három jeles

jeles férfiak küldtetetének Athenás Városában kikkel Themistocles is az ő követ társait el-bocsátta, meg-hagyván azoknak, hogy a' Lacedæmoniai követeket addig el ne bocsátának, valameddig önnön maga vizsgálja nem jött volna. Kimidőn azt gondolná, hogy már Athenás Városában el-érkeztenek volna, a' Lacedæmoniai Birák és Tanács eleibe ment, és azok előtt szabadon meg-vallotta, hogy az Athenás Városbeliek az ő Tanácsával, mellyet minden nemzeteknek törvények szerint meg-cselekedhetnének, nem csak az ő közönséges és eleiknek, de még házi Isteneket is hogy mennél jobban az ellenség ellen meg-oltalmazhatnák, kő-falakkal bekerítették volna, mellyet nem a' végre cselekedtenek hogy Görög Országoknak kárára volna, mivel az ő Városok mint egy kő-fal és Bátya volna az ellenség ellen, melly Város alatt már két izben a' Királynak hadi ereje meg-verettetett volna. Lacedæmon Városbeliek pedig nem jól és igen illetlen cselekednének, a' kik inkább az önnön magok birodalmokra, mint az egész Görög Országokra

szágnak hasznára vigyáznának. Annak-okaért ha az ő követtyeket, kiket Athenás Városában küldöttek megint vizsza kívánnák tehát őtet el-bocsátának; mert ha külföldben cselekednének, többé azokat vizsza ne várnák.

Nyoltzadik Rész.

Mindazonáltal az ő haza-fiainak irigységeket el nem kerülhetete, mert ugyan azon félelem, melly miatt Miltiades el-kárhoztatott, számkivetésben az Athenás Városbelieknek szokások szerint küldtetett, innét Argos Városába ment lakni. Ott midőn az ő fok jeles cselekedetiért nagy becsületben és méltóságban élne, Lacedæmon Városbeliek Athenásban követeket küldöttek, kik őtet jelen nem létében bé-vádolnák, hogy a' Persiaiak Királyával szövetséget vetett volna Görög Ország ellen. Minék-okaért távol létében hazájának el-árulásával kárhoztatott. Mellyet midőn meg-értett volna, látván hogy ő néki bátorságos maradása Argos Városába nem lenne, Corcyra Városába költözködött. Ott midőn

midőn eszébe vette volna, hogy annak a' Városnak fejedelmi félnének, ne ő miatta a' Lacedæmoniaiak és Athenás Városbeliek háboruságot ne indítanának, az Admetus Molossusok Királyához, a' kinél az előtt-is lakott folyamodott. Midőn oda érkezett volna, és a' Király akkor jelen nem volna, hogy annál kedvesebben fogadná őtet és jobban meg-oltalmazná, kisebbik leányát ölébe fogá, és azzal együtt egy kápolnába, a' mellyet igen szent helynek tartottanak méne, és abból elébb ki nem jöve, miglen a' Király jobb kezét néki nyújtván azt nem fogadá, hogy őtet hűségre alatt meg-tartaná, a' mint hogy meg-is tartotta. Mert midőn Athenás Városbeliek és Lacedæmoniaiak őtet köszönetesen kívánnák, mindazonáltal őtet számkivettettet el nem árulta: hanem inkább intette, hogy magára vigyázza, mivel nehezen maradhatna meg bátorságosan oly közel lévő helyben. Annak-okaért őtet Pydna Városában vitette, és annyi kőröket a' mennyi szükségessé volt, adott melléje. Ezt meg-halván titkon hajóba szálla,

melly midőn a' nagy szélveszek által Na-
xus szigetiben vitettetnék, holott ak-
koron az Athenás Városbeli sereg tá-
borban fekszik vala, jól tudgya vala The-
mistocles, hogy ha oda érkeznek, ő
nékie el kellene veszni. Ez nagy vesze-
delmet látván, magát az hajó Urának
meg-jelenté, annak sokat igérvén, ha
ötet életében meg-tartaná. Az hajó-
nak Ura ezen híres nevezetes férfiúnak
esetén könyörülvén, egy nap és étzaka
mefszíze a' szigettől a' tengeren vas macs-
kákkal meg-tartóztatta hajóját, és fen-
kit abból ki nem bocsáta onnét Ephe-
sus Városába érkezett és ott Themisto-
clest ki-szállította: kinek jó-akarattyát
és hű szolgálatyát érdemessen meg-há-
lalta.

Kilentzedik Rész.

Tudom fokban azt írják, hogy The-
mistocles Xerxes Királynak uralko-
dásában Asiában ment, de leg-inkább
Thucydidesnek hitelt adhatunk, mivel
azok között, a' kik ezt a' Historiát írták,
leg-régibb volt és abban a' Városban is-
születtetett. Az pedig azt írja, hogy ő
az Ar-

az Artaxerxeshez jött, és ő néki illye-
tén szókkal írott levelet küldött. En
Themistocles jöttem te hozzád, a' ki
minden Görögök között leg-több ká-
rokat töttem a' te háznak, midőn én-
nékem szükségképpen a' te Atyád ellen
hadakoznom kellett, és az én hazámat
oltalmaznom. Ellenben pedig sok jó-
val is voltam ő hozzá, minek utánna
én már bátorságban volnék, ő pedig
veszedelemben forogna. Mert midőn
Salamis Városánál lévő harcz után A-
siában nem akarna vízfzáz térni, meg-
írtam néki, hogy a' minémő hídát Hel-
lespontusnál építtetett, el akarnák
hányni, hogy az ő ellenfégétől környül
vétettetnék: mellyet meg-értvén a' ve-
szedelemtől meg-menekedett; Most
pedig te hozzád folyamodtam, egézf
Görög Országból ki-űzetetvén a' te
barátságodat keresem, mellyet ha meg-
nyerénde, szintén olly jó-akaród le-
fzék, valaminémű ellenfége voltam ő
néki. Azon kérek pedig tégedet,
hogy azoknak a' dolgoknak gondolko-
dására, a' mellyekről veled szólai aka-
rok, egy eszrendőre való időt adgy,
az el-

az el-telvén, elődbe bocsáss.

Tizedik Rész.

ENnek bátorságán csudálkozván a' Király, kíván vala illy jeles férfiúval meg-békélleni, meg-engede néki. Ő az említett idő alatt a' Persiai nyelvet tanulta, a' melyben annyira elő ment, hogy sokkal ékeesebben ízöllott a' Király előtt mint a' Persiaiak. Ez midőn a' Királynak fokat ígérne's azt-is fogadta volna, hogy ha tanácsával élne egész Görög Országot hatalma alá holdétaná, az Artaxerxestől nagy ajándékokkal meg-ajándékoztatván Asiaba vizszamené, és Magnesia Városába magának lakó helyet választva, melyet a' Király néki ajándékoz vala, meg-parancsolván, hogy az a' Város szűklégére való kenyeret adgyon ő néki; a' melyből efsztendőnként ötven talentoma jár vala, ezenkívül nem csak Lampfacū Városát néki adá, a' melly borral tartaná, de még Myuntest-is a' melly minden-féle eledellel táplálná. Ennek mind ez mai napiglan két emlékeztető jelei maradtanak, edgyik az ő koporfoja nem megszűze a'

íze a' Várostitul, a' mellyben el-temetett, a' másik Magnesia Városának piacznán lévő oszlopok, kinek haláláról fokképen irnak némellyek: de mi inkább Thucydidesnek hiszünk, a' ki azt írja, hogy Magnesiában holt-megbetegségében: mindazonáltal nem tagadgya, hogy ollyan hire-is vólt, hogy magát meg-étette méreggel kész akartva, midőn azon dolgokat, a' melyeket a' Királynak Görög Országának meg-holdoltatása felől ígért, végben nem vihette volna. Ugyanazon Thucidides azt írja, hogy ennek csontyait Athenás Városában az ő rokoni és baráti titkon el-temettették, mivel azokat, kik hazájoknak el-árulásáért el-kárhoztattak, nem szabad vala el-temetni.

ARISTIDES.

Első Rész.

ARistides az Athenás Városbeli Lyfimachusnak fia, csak nem mindenben hasonló vólt Themistocleshez, annak-okáért ő véle a' felsőségért vetekedett,

kedett, és egymást rágalmazták. Innéki-teczik mennyivel az ékeffen szólás az ártatlanságot fellyül haladgya. Mert noha Aristides mértékleteffége által olly hires nevezetes vala, hogy ő egyedül a' kirul soha senki nem emlékezik, a' mennyire a' historiákból érthetjük, igaznak neveztetett, mindazonáltal Themistocles által annyira megkissebbítetett, hogy tiz esztendeig való számkivetésben küldtetetett, ki midőnlátná, hogy a' fel-háborodott köfség le nem csendesíttethetnék, és elementében egy személyt meg-sajdított volna, a' ki azt írja vala, hogy hazájából ki üzettsék, azt kérdé ő tőle, miért cselekedné azt, avagy mit vétett volna Aristiades, és miért büntetettetnék olly nagy büntetéssel? kinek azt felelé; hogy ő Aristidest nem ismérné, mindazonáltal azt sajnálná, hogy azon szorgalmatoskodott, hogy egyebeken kívül igaznak neveztetett. Említet számkivetésében pedig nem volt tiz esztendeig, mert minek utánna Xerxes Görög Országban jött volna, az ő számkivetésinek hatodik esztendejében a' köfségnek

fégnek végezéséből vízföntag hazájába vízfza-hivattatott.

Második Rész.

Jelen volt a' vizen való harczon Salamin Városánál, a' melly élőbb volt, mint számkivetéséből meg-szabadított, Ugyan ő volt Plataea Városánál való harczon-is Athenás Városbelieknek Hadnagdyok, melly harczon Mardonius meg-verettetett, és hadi serege le-vágattatott. Ezen jeles cselekedetin kívül, a' hadi dolgokban semmi emlékezetre méltó dolgot nem cselekedett. Igaságának és ártatlanságának pedig sok jeles cselekedeti vannak: kiváltképpen pedig maga jó viselése által nyerte azt, hogy midőn Pausaniással együtt Görög Országoknak hajóiban volna, és az ő Hadnagysága alatt Mardonius meg-verettetett volna, a' tengeren lévő birodalom Lacedæmoniaiaktul Athenás Városbeliekre hozattatott; mert az előtt való időkben mind a' vizen 's mind pedig szárazon a' Lacedæmoniaiak viselték a' Hadnagyságot, akkor pedig Pausaniás mértékleteffége, Aristi-

Aristidesnek pediglen igassága által lőtt, hogy Görög Országának csak nem minden várofi az Athenás Városbeliekhez adák magokat, és az ellenfég ellen azokat választák Hadnagyoknak, hogy annál-is inkább ellenfégeknek ellene álhatnának, ha történet szerint ujonnan hadakozni akarnának.

Harmadik Rész.

A'hajóknak építésére, és hadi népeknek gyűjtésére minden Városok, mennyi pénzt adnának, Aristides választatott, hogy el-rendelné, a' ki esztendőnkint négy száz és hatvan talentumokat Delus szigetiben, Görög Országának közönséges tár-háza lévén, vitettetett, melly kincs az után való időkbé egészen Athenásba hozattatott. Ez melly nagy mértékletességgel élt, semminémű dologbul jobban ki nem tesz, mint abból, hogy noha nagy tiszteket viselt, mindazonáltal oly nagy szegénységben holt-meg, hogy nem maradt annyi java, a' mellyből el-temethették volna. Mellyre nézve az ő Leányi a' kősfégnek pénzéből tápláltattnak,

nak, és ki-házassítottanak. Meg-holt Themistocles számkivettetése után negyedik esztendőben.

PAUSANIAS.

Első Rész.

A' Lacedæmoniai Pausaniás, mérész és bátor szivű férfiú, de egész életében álhatatlan vala: mert valamint jószágos cselekedetekkel fel-ékesítettett, így vétkekkel meg-vesztegettetett. Kinek Plataea Városánál való harcza híres neves, mert abban Mediabéli Mardonius a' Királynak Tisztartója és Vője, a' ki minden Persiaiak között leg-hiresebb nevezetesebb és okosabb vitéz vala; két száz ezer válogatott gyalogokkal, és huz ezer lovasokkal kevés erővel Görög Országból ki-űzetetett, s maga-is a' harczon le-vágattatott. Melly győzedelem után fel-fuvalkodván, nyughatatlankodni kezdett, és nagy méltóságra vágyódni. Leg-elsőben-is abban vétett, hogy a' nyert prédából három lábú aranyas asztalt Delphis

phis szigetében a' bálvány Apolló Istennek küldött, ilyen szókkal írott fel-lyül való írással: Pausaniásnak had-nagyságában az ellenség Plataea Városánál meg-verettetvén, győzedelemnek emlékezetieért az Apollónak ezt az aján-dékot adta. Melly fellyül való írást a' Lacedaemoniaiak ki-vakartattak és an-nak helyébe nem egyebet hanem azok-nak a' Városoknak neveket irattatták, mellyeknek segítségek által a' Persiaiak meg-győzettek.

Második Rész.

Ezen harcz után azon Pausaniást kö-zönséges hajókkal Cyprus és Helles-pontusban küldötték, hogy azokból a' tartományokból az ellenségnek oltal-mazó seregit ki-űzné, mellyet szeren-csésén véghez vivén, jobban fel-fuval-kodott, és nagyobb méltóságra-is vá-gyott. Mert midőn Byzantiumnak meg-vétele után sok Persiai Nemes vité-zeket, és azok között a' Királynak né-melly rokonit el-fogta volna, azokat tit-kő Xerxes Királynak vízfőzra küldötte, tettetvén magát mintha a' fogságból el-
szalad-

szaladtak volna: kikkel együtt Eretria Városából való Gongylus-is, a' kinek illetén szókkal írott levelet adott, hogy a' Királynak adná, a' mint Thu-cydides írja: Pausaniás Spártánusok-nak fő Kapitányok, minekutánna meg értette volna, hogy azok a' te rokonid legyenek, a' kiket Byzantium Városá-ban el-fogott, tenéked Sarcz nélkül vízfőzra bocsátotta, kívánván veled ismeretségben és fogorságban jutni. An-nak-okáért ha tenéked ugy teczik add neki a' te Leányodat ház-as-társúl; mel-lyet ha meg-cselekedénde sz, azt fogad-gya, hogy mind Spárta Városát, s mind pedig az egész Görög Országot hatal-mad alá holdíttya. Ezen dolog végett mi szándékod legyen, bizonyos hű em-beredet küldgyed ő hozzá, a' kivel bő-vebben szolhasson és végezheessen. A' Király ennyi barátinak és rokoninak meg-szabadulásokon felette igen meg-örölvén, fietséggel Artabazust Leve-leivel Pausaniáshoz küldi, mellyben igen dicséri őtet, és egy szers s mind kéri is hogy semmit hátra ne hadgyon azoknak a' dolgoknak végbe vitélében, a' mel-lyek-

lyekrűl fogadást téfzen: mellyet ha megcselekedéndene, semminémű dologban fogyatkozás nem lenne. Pausaniás a' Királynak akarattját 's ajánlását megértvén frissebben kezdte a' dologhoz, a' Lacedæmoniaiaknak gyanakodásokban esék. Azonban haza hivatvatván, halálra kárhoztatott, és noha fel-fzabadítottatott: mindazonáltal bizonyos summa pénzel meg-büntettette, és a' hajókhoz vízfza nem bocsátatott.

Harmadik Rész.

DE ő nem fok idő mulván szabad akarattából a' hadi sereghez vízfza ment, ott nem okossan, hanem inkább esztelen az ő szándékát és igyekezetit ki-nyilatkoztatta. Mert nem csak az ő eleinek szokásokat és erkölcsöket hanem még-ruháját-is, és ruházattját meg-változtatta: Királyi módra Persiai ruhába öltözött, Persiai és Ægyptombéli darabontokat tartott: Persiaiaknak szokások szerint mértékletlen vendégeskedett, el-annyira hogy a' jelen valók el nem szenvedhetik vala: sen-
kit

kit maga eleibe nem bocsátott, kevélyen felelt, és kegyetlenül uralkodott: Spárta Városába vízfza térni nem akara: hanem Golonásban ment, a' melly hely Troades mezején vagyon: ott mind hazája, 's mind pedig maga ellemártalmas tanácsot tart vala. Mellyet minek-utánna Lacedæmoniaiak megértettek volna, követeket küldének ő hozzá levéllel, a' mellyben rövideden az ő szokások szerint ez vala írva: hogy ha haza nem jőne, őtet halálra kárhoztatnák. Melly követség által indéttatván, olly reménségben vala, hogy pénz és hatalom által a' jelen való veszedelmet el-távoztathatná, haza méne, megérkezvén, a' fő Biráktúl fogságba vetett: mert szabad vala az ő törvénynek szerint minden fő Biráknak a' Királlyal azt el-követni: innét noha magát ki-fzabadította, mindazonáltal gyanuság nélkül nem vala, mert a' gyanuság fennmaradott, hogy tudni-illik a' Királlyal szövetséget vetvén egyet értene. Vala bizonyos nemzetség, melly Helotesnek hivattatik vala, mellynek nagyobb része a' Lacedæmoniaiaknak mezejeiket
miveli

miveli és munkállya vala, kik szolgák gyanánt valának: ezeket-is azt gondolják vala, hogy szabadságoknak reménfége alatt magához akarja vala vonni. De mivel bizonyos nem vala, és ezen vétekről nyilván nem vádoltathatik vala, illetlennek ítélik vala, illy hires nevezetes férfiat gyanoságból el-kárhoztatni, inkább várakozni akarának, míg a' dolog jobban világosságra jőne.

Negyedik Rész.

AZonban egy Argilius nevű ifjacska, kit gyermek korában Pausániás tisztátalan ízerettel szeret vala, egy levelet vévén ő tőle az Artabázushoz, gyanoságban esék ő felőle, mintha abban ő felőle valami irva volna, mivel azok közzül még fenki vízfíza nem jött volna, a' kik ezen dolog véget oda küldettettek vala: a' levélnek petsétit le-fzakasztván fel-fzakasztá a' levelet, meg-értette abból, hogy ha el-vitte volna, el-kellett volna nékie veszni. Ugyan abban a' levélben irva vala, miképpen Pausániás és a' Király egymás között meg egyez-

gyeznek vala. Ezt a' levelet ő a' Város Biráinak adta. Itt nem kell el-felejtkeznünk a' Lacedæmoniaiaknak emlékeztetreméltó mértékletességekről: mert ezen ifjunak bé adásával sem vitethetnének arra, hogy Pausániást meg-fognák, nem-is akarának elébb rajta erőszakot tenni, míg magát el nem árulta volna. Annak-okaért ennek a' bé-adónak meg-hagyák, mit akarnának hogy cselekednék. Vala Neptunusnak szenteltetett templom Tænarusban, mellyet meg-ferteztetni nagy véteknek tartottak a' Görögök. Abban szaladott ez a' bé-adó és az oltárra ült, a' mellett egy helyet csináltanak a' föld alatt, a' mellyben mindenek meg-hallattattanak, valamellyeket az Argiliussal szolnak vala. Abban a' Város Birái közzül némellyek alá szállottanak vala. Pausániás midőn meg-hallotta volna hogy Argilius az oltárhoz szaladott, fel-háborodván oda ment; ki mikor ülve látná az oltáron nagy alázatosan könyörögni, kérdezi vala, mi volna az oka illy hertelen tanácsának: kinek ő meg-mondá, melly dolgot az ő leveléből meg-értett volna:

Pausániás annál-is inkább meg-iedvén, kéri vala őtet, hogy ki ne mondaná, és el ne árulná őtet, a' ki ő véle fok jót tőtt volna, ezt az egyet hogy ha megengedte volna néki, és ebből a' nehéz dologból, a' mellyben keveredett volna, ki-szabadította volna, nagy hasznára és elő-menetelire fogna ő néki szolgálni.

Ötödik Rész.

Ezeket a' Birák meg-értvén, jobbnak ítélik vala őtet a' Városbá megfogni, a' hova midőn vizfsza tértenek volna, Pausaniás-is azt gondolván, hogy már meg-engeszteltetett volna Argilius, Lacedæmon Városába vizfsza méne, uttyában midőn már meg akarnák fogni, egy Birónak személyéből a' ki őtet inteni akarja vala, eszbe vette, hogy utánna lefeskednének. Annak-okáért egy néhány lépéssel előbb azok előtt, a' kik ő utánna valának, Minervának templomába szaladott, melly Chalciocusnak hivattatik. Es hogy abból ki ne szaladhatna, azontúl a' Birák azon templomnak ajtaját bé-zárták, és a' héazat-tyát

tyát le-rontotrák, hogy annál könnyebben a' levegő ég alatt el-veszne.

Azt írják hogy abban az időben Pausániásnak az Annya még élt, a' ki már igen nagy vénségre jutott vala, meghalván fiának latorságát leg-elsőben vitt követ a' templom ajtaja eleibe fiának bé-rakására. Így Pausániás hírét nevét, mellyet vitézségével szerzett vala, rút halállal mocskolta-meg. Ki midőn a' templomból holt elevenen ki-vitetett volna, azonnan meg-hólt. Kinek holt testét midőn némelyek oda akarták vitettetni, a' hova az el-kárhoztattak bé-ásattak, nem tezett fokaknak: és meszfeze attúl a' helytül, a' hol meg-hólt, el-temették. Onnét vizfontag a' Delphus bálvány Istennek feleletire ki-ásattatott, és azon a' helyen, a' mellyen meg-hólt, el-temettetett.

C I M O N.

Első Rész.

Cimon Athénás Városbeli Miltiades fiának ifjúságában kemény állapottya volt, mert midőn az ő Attya a'

reá vetett bizonyos summa pénzt a' népnek meg nem fizethette volna, és a' miatt a' fogságban meg-hólt volna, Cimon hasonlóképpen azon fogságban tartatik vala, és az Athénás Városbéli törvények szerint elébb el nem bocsáttathatik vala, míg a' pénzt meg nem fizette volna, a' mellyet a' Attyára vetettek vala. El-vette vala pedig feleségül édes nénnjét, kinek Elpinice vala neve, mellyre mind hozzá való szereteti, 's mind hazájának szokása által indítottván, mert Athenás Városbelieknek szabad vala egy atyátul való születetteknek öfzve házasodni. Ezen házasságot meg-kivánván Calliás, a' ki nem olly nemes, mint pénzes vala, a' ki a' Bányákból sok pénzt gyűjtött vala, ez Cimonnal alkuszik vala, hogy ötet neki adná feleségül: mellyet ha meg-nyert volna, az említett pénzt ő érte meg-fizetné. Midőn Cimon ezt az ajánlást meg-vetette volna, Elpinice nem akará meg engedni, hogy Miltiadesnek nemzetsége a' fogságban meg-halna, és elveszne, és mivel meg-fzabadíthatná meg-igéré magát a' Calliásnak, ha azt, a' mel-

a' mellyet fogadott, bé-telYESÍTETTE volna.

Második Rész.

Ilyenképpen Cimon a' fogságból kiszabadulván, hirtelen fejedelemségre jutott: mert ékeesen szolló és felette igen adakozó vala, mind a' törvényekben 's mind a' hadi dolgokban tudós és okos vala, mivel az Attyával kicsinségtől fogva a' hadi dolgokban forgolódott vala. Annakokáért nem csak a' kősséget hűségében meg-tartotta, hanem még a' hadi seregek előtt-is nagy becsületben és méltóságban volt. Legelsőben Kapitánnyá választatván Strymon folyó-vizénél a' Rácoknak nagy hadi seregeket meg-verte és el-fzéleztette: annakutánna Amphipolis Városát építette, és abban tíz ezer Athenás Városbelieket küldött lakni. Ezen felül ismét Mycalen Városánál Cyprus és Phoenicia szigetekből való két száz hajókat meg-győzött, és ugyan azon napon hasonló szerencsével szárazon az ellenfég ellen diadalmas volt. Mert az ellenfégnek hajóit el-fogván, mind-

gyárt az hajókból maga feregít ki szállította, és az ellenfégnék nagy erejét első ütközetben meg-verte, és el-kergette. Melly győzelem után midőn nagy prédával vízfőz térne, némelly szigeteket, mellyek a' kegyetlen rajtok való uralkodásnak miatta, el akarnak vala pártolni, biztatván hűségekben meg-tartotta, egyebeket pedig a' mellyek el-pártoltanak vala, elébbeni hűségre meg-hajtotta. Scyrus szigetit mellybē az időben Delopések laktanak, kik mivel vakmerőképpen ellene támadának, el-pusztította, annak régi lakosát a' Városhól és szigetből ki-űzte, annak mezejét és szántó-földeit hazafinak fel-osztotta. Hasonlóképpen a' Thasus szigetbelieket, kik nagy gazdagságokban biznak vala az ő el-jövele által le-csendesítette. Ezekből a' nyert prédákból Athenás Várának dél felől való része meg-építtetett.

Harmadik Rész.

Melly dolgoknak szerencsés végben vitelek után midőn egyedül maga a' Városban mindeneknél leg-híresebb neve-

nevezetesebb volna, abban az irigységben esett, a' mellyben az ő Attya, és több Athenás Városheli Fejedelmek estenek. Mert az Athenás Városheli szokás szerint, mellyet ostracismusnak híznak tiz esztendeig való számkivetésben küldtetett. Melly cselekedeteket az Athenás Városheliek hamarébb megbánták, hogy nem mint maga. Mert midőn bátor szívvel a' háláadatlan polgárok irigységinek engedett volna, és a' Lacedæmoniaiak az Athenás Városheliek ellen hadat indítottanak volna, nagy kívánsággal kívántak, az ő meg-ismért vitézségével, ezen alkalmatossággal élni. Annak-okáért az ő számkivetésének ötödik esztendeje után hazájában vízfőz hivatott: Mivel pedig számkivetésében Lacedæmon Városhában lakott vala, hasznosabbnak ítélte lenni, hogy egymás között egyességben és békeféségben lennének, hogy nem mint hadakoznának; annak-okáért Lacedæmon Városhában maga szabad akarattýából ment, és a' két hatalmas Város között békeféséget szerzett. Nem fok idő múlván annakutánna fő Kapitányvá vá-

láfztatván Cyprus szigetiben két száz hajókkal küldtetetett, midőn ennek a szigetnek nagyobb részét meg-győzte volna, nehéz betegségben esvén, Cítium Városában meg-hólt.

Negyedik Rész.

KIt Athenás Városbeliek nem tsak háboruságnak, hanem még bekecségnek idejében is fokáig ohajtottanak. Mert olly adakozó volt, hogy midőn fok helyeken Majorházai és kertyei volnának, foka azokban őrizőt nem rendelt, a' gyümölcsnek őrzésére, hogy valami módon az, a' ki azzal akarna élni, meg ne bántatnék. Az ő szolgai mindenkoron pénzel jártanak utánna, hogy annak a' ki segítsége nélkül szűkölködnék, mindgyárt adhatna, ne láttatnék el-halasztásával segítséget meg-tagadni. Gyakorta ha történet szerint, valamely szegényre akadott, avagy ruházatlant látott, maga felső ruháját adta néki. Minden napon ételet készíttetett, hogy arra mindene ket, valakiket a' piaczon hivatlan látott, magához bé-hivatott: a' mellyet egy nap

nap sem mulatott-el. Senkinek hű tanácsát, szolgálattyát, és javait meg nem tagadta, fokakat meg-gazdagított: nagy fok meg-hólt szegényeket, kiknek annyi értékek nem maradt, hogy eltemettethetnenek volna, maga költségével el-temette. Ekképpen viselvén magát, nem csuda, ha mind élete bátorságos volt, 's mind halála fírlamas.

LYSANDER.

Első Rész.

A' Lacedæmon Városbeli Lysander nagy hirt nevet hagyott maga után, mellyet inkább szerencséje, mint vitézsége által szerez vala magának. Mert nyilván vagy on hogy Athenás Városbelieket a' kik Peloponnesusok ellen huzzon hat esztendeig hadakoztanak, meg-erőtlenítette, és meg-győzte. Azt pedig miképpen és mi módon vitte végben nem tudhatni; Mert nem az ő hadi sereginek vitézsége, hanem az ellenfélnék gondviseletlensége által lőtt, kik midőn tisztviselelőjöknek nem akarnának

nának engedni, hajójokat el-hagyván, a' mezőkön ide's tova el-fzéledtenek, az ellenségnek kezébe esének. Mellyre nézve Athenás Városbeliek Lacedæmon Városbelieknek meg adák magokat. E' győzelem után Lysander fel-fuvalkodván, és mivel annak előtte is mindenkoron nyughatatlan háborúságot indító és vakmerő volt, olly fel-fuvalkodva viselte magát, hogy az ő szolgálatya által a' Lacedæmoniaiak a' Görögöknek nagy gyűlölségekben esének. Mert midőn Lacedæmoniaiak gyakorta azt mondták volna, hogy a' hadnak az volna az oka, hogy az Athenás Városbelieknek fel-fuvalkodott birodalmokat meg-ronthatnák és meg-csörtleníthetnék. Minekutánna Lysander Ægos folyó-vizénél az ellenségnek hajóit el-nyerte volna, minden erejével azon igyekezett, miképpen minden Városokat birodalma alá meg-hajthatná, úgy tette magát, mintha mindeket Lacedæmoniaiaknak javokra cselekednék. Mert minek utánna azokat, kik Athenás Városbelieknek segítségekre vóltanak minden Városokból ki-üzte

vólna

vólna, minden Városokban tiz férfiakat választott, kikre a' fő birodalmat, és minden dolgokat bízott. Ezek közé senki bé nem vétettetett vala, hanem csak az a' ki az ő házában lakott, avagy hittet meg-fogadta néki, hogy híve és tulajdona lenne ő néki.

Második Rész.

IGy minden Városokban tiz férfiakból álló birodalmat rendelvén, mindeknek az ő akarattya szerint lőnek vala: kinek kegyetlenségéről és hitetlenségéről elég ha egy dolgot, példának okáért elő hozunk, hogy arról többet elő-fzámrlálván ne fászfzszuk az Olvasót. Midőn győzedelmessen Asia tartományából visszfa tért volna, és Thasus Városában meg-fzállott volna, melly várost, mivel kiváltképpen való hűséggel vala Athenás Városbeliekhez, annak okáért mintha azok leg-hivebb barátok szoktanak volna lenni, a' kik legnagyobb ellenségek valának, elakartrontani. Láttya vala pedig hogy ha fel tett szándékát el nem titkolta volna, a' Thasusbeliek alattomban el-fzaladnának, és

C7

magok-

magokra jobban gondot viselnének.

Itt mivel LYSANDERNEK *Thasus Városbeliek ellen való kegyetlenségét az Autor fel nem jedzette, annak okáért Polyænusból rövideden az Olvasónak kedvéért fel akartam jegyezni:*

Minek-utánna Lysander Thasus Városát, mivel az Athenás Városbelieknek segítségekre vólt, el akarta vólna pufztítani, tartván pedig attól, hogy azok a' kiket meg akar vala ő közölők ölettetni, el-fzaladnának, gonosz szándékát illyeténképpen akarja vala el-titkolni; vala a' Városban egy templom, melly Herculesnek szenteltetett vala, és igen szent helynek tartatik vala. Abban hivatván szép szóval az egész köfséget azt fogadá, hogy mindeneiket meg-engedne nékik, valamelyeket hűségek ellen cselekedtenek vólna; mivel maga-is az idő, a' veszedelem, és a' félelem, a' mellyben akkoron forgottanak vala, elégfégesképpen mentegetné őket; annak-okáért ne félnének, és semmitül ne tartanának, hanem szabadon őszve gyűlekezzenének, és ő felőle jó reménségben lennének, mivel

kinék

kinék kinék meg-engedne, és fenkit sem bántana; ezt meg-fogadván ő nékik meg-esküvék az ő Istenekre és az ő Attyoknak Istenire, kiknek templomába és oltalma alá őszve hivatta vólna őket; Melly mesterfégeffen el-titkolt csalárdságos fogadásának midőn hitelt adtanak vólna, elő-jövének azok-is rejték helyekből kik Athénás Városbelikkel tartának, és azoknak segítségekre valának, mellyre nézve félnek vala-is, hogy valami szerencsétlenülég vagy veszedelem őket ne érne, kiket nem sok napok mulván midőn bátorságban vólnának, és fenkitül sem félnének, együl egyig meg-fogará, és kegyetlenül meg-öleté.

Harmadik Rész.

A Nnak-okáért a' Lacedæmoniaiak a' tiz férfiakból álló birodalmat, mellyet rendelt vala meg-verének, melly dolgon annyira meg-indúla, hogy a' Lacedæmonok Kivályit el akará vesztetni, de látván hogy azt az Isteneknek segítségek nélkül végben nem vihetné, mivel a' Lacedæmon Városbeliek mindene-

deneket azok eleibe szoktanak vala terjesztetni. Annak-okaért leg-elsőben-is a' Delphusban lévő bálvány Istennek papjait akarta pénzel el-fordítani: melyet midőn végben nem vihetett volna, Dodona Városában lévő papokat megkísérté, midőn ott-is szándékába megcsalattatott volna, azt monda, hogy fogadást tőtt volna Hámmon Jupiternek, melyet meg akarna tartani, azt gondolván hogy Africában lévő papokat könnyebben el-fordíthatná. Ez reménség alatt midőn Africába ment volna, a' Jupiternek papjai igen megcsalták őtet, mert nem hogy magokat meghagyták volna csálni, hanem inkább követeket Lacedæmon Városában küldöttek, kik Lysandert bé-vádolnák, hogy a' templomnak papjait el akarta volna fordítani. Melly vétkéért vádolatván, de víszontag a' bíráktól fel-szabadíttatott, az Orchomenusoknak segítségére küldettetett, és a' Thebanusoktól Haliártus Városánál megölettetett. E' felől melly igaz ítéletet tőttenek, ki-teczik az Oratióból, melly az ő házában halála után találtatott, a' melly-

mellyben azt adgya tanácsúl a' Lacedæmon Városbelieknek, hogy a' Királyi méltóságot le-fzállítanák, és csak egy fő Hadnagyot válasszanának, a' hadnak viselésére. A' fellyebb meg nevezett oratio pedig ugy vala írva, hogy az Isteneknek ítéletekkel egyezni láttatnék, melly ítéletet nem-is kételkedik vala, bizván pénzében, hogy meg ne nyerne; Azt mondgyák hogy Halicarnassusbeli Cleon írta ezt az Oratiót ő néki.

Negyedik Rész.

ITt nem kell el-felejteknünk a' Királyi tiszttartónak Pharnabazusnak cselekedetirül. Mert midőn Lysander a' hajóknak Hadnadgya fok dolgokat a' hadban kegyetlenül a' fősvénység miatt cselekedett volna, és gyanakodnék hogy ezen dolgokat az ő haza-fiai megtudnának, kéri vala Pharnabázust, hogy ő felöle a' Bíráknak bizonyás-tételt adna, melly jelessen és dicséretesen viselte volna a' hadat, és a' szövetséges társaival miképpen bánt volna, és hogy mindeket szorgalmatossan meg-írna, mivel az ő méltóságára nagy tekintet lenne.

Kinek

Kinek örömezt meg-fogadá, és egy nagy könyvet ira, a' mellyben ötter igen dicsiré és magasztalá, mellyet midőn el-olvasott volna, és igen teczett volna néki, a' pecsétlés közben egymás hozzá hasonló könyvet, a' melly szintén olly nagy volt, és egymástól meg nem ismérhették, bé-pecsételve adott helyébe, a' mellyben az ő fősvénységét és hitetlenségét voltaképpen vádollya vala. Innét Lysander haza érkezvén minnek utánna az ő cselekedett dolgairól a' fő Birák előtt mindeneket kedve szerint elő beszéltet volna, bizonyság gyanánt, azt a' könyvet mellyet Pharnabázus adott vala néki elő adá. Ezt a' könyvet, Lysandert félre küldvén, midőn a' Birák által olvasták volna, vizsza adák ő néki, hogy el-olvasná. Es ekképpen ez az esztelen maga magának vádolója volt.

ALCIBIADES.

Első Rész.

AZ Alcibiades Athenás Városbeli Clinianak fia. Ebben ki-teczik a' termé-

természet meg-probálta mit vihesse végben. Mert nyilván vagyon mindeneknél valakik ő felőle irtanak, hogy senki nem volt hiresebb nevezetesebb mint ő, mind a' vétkekben, 's mind a' jóságokban. Hires nevezetes Városban nagy nemből születtetett, mindeneknél leg-ékebb volt az ő idejében, minden dolgokra alkalmas, okos és bölcs tanács adó; Mert mind vizen 's mind szárazon fő Hadnagy volt, olly ékeffen szolló, hogy kiváltképpen való ékeffen szollásával mindeneket fellyül haladna, olly ékes tekintetű és kegyes beszédű vala, hogy senki hozzá hasonló nem volna. Ugyan ő midőn az idő és alkalmatosság úgy hozná magával, munkás vala, bekecséges-tűrő, adakozó, méltóságos és tekintetes mind életében 's mind ruházattában: nyájas, vig kedvű, és az időhöz igen okosan alkalmaztatta vala magát. Ugyan ő midőn üressége volt néki, és oka nem lévén hogy elméjét tőrné és farsztaná valamelly dologban, tobzodó, feslett erkölcsű, bujálkodó és mértékletlen vala: úgy hogy mindennek csudálkoznának

nak egy embernek illy külömböző erkölcsén, és külömbféle természetin.

Második Rész.

A' Periclesnek házában fel-neveltették (mert azt mondgyák hogy ő néki mostoha fia volt) Socratestül tanítatott. Az ő Ipa Hipponicus volt, a' ki mindenek között a' Görög nyelvben leg-ékeffebben szolló volt: úgy hogy ha maga akart volna valamit ki-gondolni vagy kívánni magának, több jókat ki nem gondolhatott és kívánhatott volna, 's nagyobbakat sem nyerhetett volna, mint a' mellyeket a' szerencse és a' természet ő néki adott vala: ifjúságában sokatül szerettetett a' Görögöknek szokások szerint, azok között Socratestül-is, kirül emlékezetet téfzen Plato az ő Symposium nevű Könyvében: mert elő hozta őtet, a' ki tudni illik beszéltette néki, hogy a' Socrateffel hált, és nem költt-fel mellöle külömben, mint a' fiú az ő Attya mellől szokott fel-kelni. Annak-utánna midőn jobban meg-nevelkedett, nem külömben sokakat szeretett, a' kiknek szeret-

retetekben a' mennyire szabad és tisztefséges vala, sok gyűlölféges dolgokat jelesen és nyájassan cselekedett, a' mellyeket elő-számlálnánk, ha nagyobb és derekásabb dolgok előttünk nem volnának az elő-számlálásra.

Harmadik Rész.

A' Peloponnesiai hadban Alcibiadesnek tanács-adásából és javallásából Athenás Városbeliek a' Syracusanusok ellen hadat indítottak, a' mellynek viselésére önnön maga Hadnagyá választott: Ezen kívül két tiszti-társak Nicias és Lamachus rendeltetnek mellette. Mellyhez midőn készülnének és minek előtte a' hajók meg-indulnának, történék, hogy egy étfaka a' Mercuriusnak minden bálvány képei mellyek Athenás Városában valának le-hánytatának, edgyen kívül, melly Andocides ajtaja előtt vala, és Andocides Mercurius képének neveztetett. Ez midőn úgy láttatnék hogy sokaknak meg-egyezések és segítségek által lött volna, mivel nem a' magánossan való, hanem a' közönséges dolgot illetné, a' község

kötség között nagy félelem támadott, hogy valami hirtelen való zendülés a Városban ne támadna, melly a' kötség szabadságát le-nyomná. Ezen dolog úgy láttatik vala, hogy leg-inkább Alcibiadeft illetné és hogy az ő dolga volna, mivel mind hatalmaffabbnak, mind nagyobbnek tartatik vala mint valamelly magánoffan való személy, mert fokakat adakozásával meg-hajtott vala, többeket pedig, kiknek törvényes állapotaiban szolgálván barátivá téfzen vala. Mellyre nézve valahányszor házából kiment, mindenneknél nagy becsületben és méltóságban völt, és senki ő hozzá hasonló Athenás Városában nem tartatik vala. Annak-okaért nem csak nagy reménységek vala ő hozzá, hanem még féltenek-is tőle, mivel fokot használtott, és fokot árthatott-is. Gyalázatban-is keverik vala, hogy az ő házában Isteni szolgálatot rendelt volna, melly az Athenás Városbelieknél nagy vétek vala, azt gondolták hogy nem annyira az Isteni tisztületnek, mint az őfzve esküvésnek kedvéért rendeltetett volna.

Negyedik Rész.

Ezen vétkéért a' közönséges gyűlekezésben az ő ellenségitül vádoltatik vala, de az idő jelen vala hogy a' hadba menne, ő tartván attól, mert tudgya vala hazafiainak szokásokat, azt kíváná, hogy ha mit akarnának, inkább jelé létében elő-fognák, mint távol-létében valamelly vétekkal irigységből vádolnák. Az ő ellenségi pedig el-végezék magokban, hogy jelen létében semmihez ne kezdénének, mivel láttyák vala, hogy ő néki semmit nem árthatnának, hanem azt az időt meg-várnák, mikor el-ment volna, hogy illyeténképpen távollétiben jobban vádolhatnák, a' mint hogy úgy-is cselekedének. Mert minek utánna azt gondolták, hogy már Siciliában érkezett volna, távol létiben vádoltyák vala őtet, hogy az Isteni tisztületet meg-ferteztette volna. Melly dolog végett midőn a' Birák ő hozzá Siciliában követet küldötenek volna, hogy vízfzra térne házához, és magát mentené, ki noha már jó reménységben volna, hogy azt az Országot meg-hajtaná,

taná, és jó rendben hozná, mind azonáltal engedett, és abban a' három rend evezős hajóban szállott, a' melyet ő utánna küldöttek, hogy haza jöjné: Es midőn Thuriós Városában Olasz Országban érkezett volna, sokat gondolkodván magában hazafiainak a' Nemessék ellen való mértékletlen szabadságok és kegyetlenlégek felől, leg-hasznosabbnak ítélte, hogy a' jelen való veszedelmet el-távoztatná, titkon az őrizők mellől el-szökött, és onnét először Elidesben, annakutánna Thebas Városában ment. Minek-utánna pedig meg-hallotta volna, hogy halálra ítéltetett, és az ő jószága el-foglaltatott, és hogy, a' mint akkor szokásban vólt, Eumolpidás Papok a' néptől arra kényszerítették volna, hogy ötet meg-átkoznák, és annak nagyobb emlékeztetire egy kő oszlopra azon átok alá vetésnek mássa ki-meczetett, és a' közönséges piacon fel-állíttatott volna, Lacedæmon Városába ment. A' hola' mint maga szokta vala mondani, nem hazája, hanem ellenségi ellen hadakozott, mivel hogy azok volnának a' Városnak ellen-

ellenségi. Mert midőn eszbe vették volna, hogy a' közönséges jónak sokat használhatna, azok a' Városból ötet kivetették, és többet engedtenek az ő haragjoknak, mint a' közönséges jónak. Annak-okáért Alcibiadesnek tanácsából a' Lacedæmon Városbeliek a' Persiai Királlyal békeességet vetettenek, annak utánna Decelias Városát a' melly Atticában vagyon meg-erősítették, és oltalmazó népet szállítván belé, Athenás Városát meg-szállották. Ugyan azon Alcibiadesnek segítsége által Jonia tartományát az Athenás Városbelieknek társaságoktól el-hajták. Melly által a' Lacedæmoniaiak sokkal hatalmasabbak lóttanak a' hadakozásban.

Ötödik Rész.

MIndazonáltal ezen szolgálattyáért Alcibiadesnek nem hogy jóakarói és baráti, hanem inkább félelem miatt el-idegenedvén ellenségi lóttanak. Mert midőn ennek a' jeles férfinak szép okosságát minden dolgaiban látták volna, féltének, hogy hazájához való szeretettől indíttatván, valamikor ő tőlök el

ne hajlana, és az ő hazafiával meg-békélene. Annak-okáért alkalmas időt kerestének hogy őtet meg-ölnék és el-vefztenék. Melly dolgot Alcibiades előtt tovább el nem titkolhatának, mert olly okos vólt, hogy meg nem csaltatták, kiváltképpen mikor magára vigyázni akart. Annak-okáért a' Tisapherneshez Darius Királynak Tisztartójához ment, kinek midőn leg-kevessebb embere lőtt vólna, és látná hogy az Athenás Városbelieknek dolgok, szerencsétlen hadakozván Siciliában mindalább szállana, ellenben pedig a' Lacedæmon Városbelieknek erejek nevedeknék, elsőben Pisánderral Athenás Városbeli Fő Kapitánnyal kinek hadi serege Sámus Városánál vala, követei által beszélget, és az ő viszsza jövelele felől emlékezetet téfzen. Mert ugyan azon értelemben vala, mellyben Alcibiades, a' kőtség hatalmának nem baráttya, ellenben a' fő rendnek jóakarója. Ettől el-hagyattatván leg-elsőben Thrafsybulus Lyciusnak fia által, a' seregűl viszsza fogadtatik, és számos szigetnél fő Hadnadgyá tétettetik, annak

nak utánna Theramenesnek segítségé által a' köz nép végezéséből előbbeni állapotába és méltóságába heljheztetik, és távol létében Thrafsybulus és Theramenes mellé egyenlő hatalommal választatik, kiknek biródomok alatt olly nagy változások lőtenek minden dolgokban, hogy a' Lacedæmoniaiak a' kik nem sokkal annak előtte győzedelmek vóltanak, meg-ijedvén, békeséget kértenek: Mert meg-győztettek vala ötfzör a' szárazon, és háromször a' vizen lévő harczokon, a' mellyekben két száz három rend evezős hajókat el-vefztettenek, mellyek el-fogattatván az ellenfégnak kezében estenek. Alcibiades az ő tiszti társaival együtt Joniát, Hellespontust, és ezen kívül fok Görög Városokat viszsza vött, mellyek Asia tartományának határiban valának: kik között fokakat erővel meg-vettenek, azok között Byzantium Városát-is, nem kevesebbeket szép ízóval meg-hodoltatának, mivel a' foglyokhoz kegyelmességeket meg-mutatták. Innét prédával rakva meg-gazdagodott hadi sereggel nagy dolgoknak

D 2

szeren-

szerencsés végben vitele után Athenás Városába vízfíza-tértenek.

Hatodik Rész.

EZeknek midőn az egész Város Pyraeumban eleiben ment volna, olly nagy kívánsággal kívánták mindnyájan látni Alcibiadest, hogy a' kőtség az ő három rend evezős hajójához öfzve tödült, nem különben mint ha maga jött volna. Mert a' kőtség el-hitette vala magával, hogy az előtt való szerencsétlenséginek és a' mostani szerencséjének ő egyedül az oka volna. Annak-okáért mind a' Siciliának el-vesztését, 's mind a' Lacédæmoniaiaknak győzedelmeket magok vétkének tulajdonítyák vala, hogy tudni-illik illetén jeles férfiat a' Városból ki-űztenek volna. Nem is ok nélkül gondolhatták, mert minek utánna a' seregnek elől-járójává lőtt, az ellenség ő néki sem vizen sem szárazon ellene nem álhatott. Ki midőn a' hajóból ki-szállott volna, noha Theramenes és Thrasybulus a' kik ő véle együtt a' seregnek elől-járói vóltanak, és Pyraeumba jöttenek, mindazonáltal a' kőtség

kőtség csak ötet magát kísérte, és a' melly soha szokásban nem vólt, hanem csak azoknál, a' kik az Olympiai játékokban győzedelmessék vóltanak, aranyos és rézből való koronákkal megajándékozta. A' ki firvã hazafiainak illetén jó-akarattyokat jó neven veszi vala, megelékezvén az elébbeni időnek nyomorúságárúl. Minek-utánna Afty Városában érkezett volna, a' kőtséget öfzve hivatván olly szép beszédet tartott, hogy senki nem vólt olly kegyetlen és kemény szívű a' ki az ő életin és szerencsétlenségin nem könyvezett volna, és nem mutatta volna magát ellenséginek lenni azoknak, a' kik által hazájából ki-űztetett, nem különben nintha más nép, és nem az a' ki akkor fir vala, Isteni tiszteletnek meg-szegésiért ötet el-kárhoztatta volna. Vízfíza adattatának annak-okáért ő néki minden jófzági, és ugyan azon Athenásbéli Eumolpidás papok, kik ötet átok alá vetették, vízföntag az átok alól fel-szabadítani kén-szerítettének, és azok az öfzlopok a' mellyekre az átok vettetésnek mássa vala írva, le-rontatának, és a' tengerbe vettetének.

Hetedik Rész.

DE Alcibiadesnek ez az ő öröme nem vala állandó, mert midőn nagy tisztességben és bőségetben volna, és minden hatalom mind othon 's mind a' hadban ő néki adattatott volna, hogy mindenek az ő akarattya szerint igazgattatnának, és ő két tiszti társokat kívánt volna, hogy adnának mellé, tudni illik Thrasybulus és Adimantest, és ő néki megengettetett volna, sereg hajókkal Ásiában ment, mivel pedig Cymen Városánál szerencsétlen hadakozott, az ő hazafiainak előbbeni gyűlölésekkben esett, mert azt gondolják vala, hogy mindeneket véghez vihetne, mellyre nézve mindeneket, valamellyek szerencsétlen történtenek ő néki tulajdonítottanak, azt mondván hogy vagy restsége vagy gonofzsága miatt cselekedte volna. A' mint hogy megtörténik. Mert azzal vádolják vala őtet, hogy a' Királytul pénzel megvesztegetvén Cymen Városát nem akarta volna megvenni. Annak-okaért az ő szép elméjét és dicséretes vitézségét nagy szeren-

szerencsétlenségének tulajdonítottuk, mert nem csak szeretik, de még félnek vala-is ő tőle, hogy jó szerencséjében és nagy gazdagságában el-bizván magát az urafágra vágyódnék. Mellyre nézve ugy történék, hogy tisztiből jelen nem léteben ki-veték, és ő helyette mást választának. Mellyet ő meg halván haza térni nem akart, hanem Perinthusban ment, és ott három kastélyokat meg-erősített, úgymint Bornust, Byziamot, és Themonticust, és sereget gyűjtvén a' Görögök közzül legelsőben Rác Országban bé-ütött, dicséreteffebbnék tartván az ellenségnek prédájából meg gazdagodni, mint a' Görögöknek. Melly dolog által hire neve és gazdagsága nevedvén magának nagy barátságot szerez vala Rác Országban némelly Királyinál.

Nyolczadik Rész.

Mindazonáltal az ő hazájárul el nem felejtkezhetett, mett midőn Aegos folyó-vizénél Athenás Városbelieknek fő hadnagyok Philocles az ő hajíval meg-szállott volna, és Lysánder

a' Lacedæmoniaiaknak fő Hadnagyok nem meszfe volna, a' ki azon igyekezik vala, hogy mennél tovább tartóztatná a' hadat, mivel ő nékik a' Király pénzt adott vala, ellenben az Athénás Városbelieknek, mindenekbül ki-fogyván, a' hajóikon és fegyvereken kívül semmiek nem vala. Alcibiades Athenás Városbelieknek táborában jött, és ott a' népelőtt szólani kezdett, ha azt akarnák, a' Lyfandert arra kényszerítené, hogy vagy meg-harczolna, vagy békefegyvert kérne: Mert a' Lacedæmoniaiak nem akarnának a' vizen meg-ütközni, mivel a' szárazon nagyobb erejek volna, mint a' vizen: ő néki pedig könnyű dolog volna a' Ráczoknak Királyját Seuthest arra venni, hogy azokat az Országból ki-űzne, mellyre nézve szűkféggéppen avagy meg-harczolnának a' vizen avagy pedig meg-békéllenének: Ezt noha Philocles láttya vala, hogy igen hasznos tanács volna, mindazonáltal tanácsát nem akarta követni, mivel tudgya vala, hogy ha Alcibiades visszavitettetett volna, a' sereg előtt ő néki femini becsülete nem leendőne, és ha

vala-

valamelly dolgot szerencsésen végben vinnének-is abban ő néki femmi része nem lenne, ellenben ha mi szerencsétlenség történék, egyedül magát tenék vétkeffé; Ettül Alcibiades el-menvén, mivel úgy mond hazádnak győzedelmét nem akarod, arra intlek hogy a' te vízi erődet az ellenségnek ellenébe szállítsad. Mert féltő hogy a' mi vitézinknek gondviseletlensége által alkalmatosság ne adattasék Lyfändernek a' győzedelemre. Melly dolog meg nem csalta őtet, mert midőn Lyfänder a' kimek által meg-értette volna, hogy Athénás Városbeliek sereginek nagyobb része a' szárazra sákmányra ki ment volna, és hajóikat csak nem szintén üressen hadta volna, azt a' jó adatott alkalmatóságot el nem mulatta, hanem egy ütközettel az egész hadnak végét szakasztotta.

Kilentzedik Rész.

Alcibiades pedig minek utánna Athenás Városbeliek meg-győztet-tenek volna, látván hogy azon a' helyen bátorságos meg-maradása nem vol-

na, Thráciában Propontidesen fellyül ment, reménlvén hogy ott kevés javival jobban meg-maradhatna, de meg-csalatkozott, mert a' Ráczok minek utánna ezre vették volna, hogy sok pénzt hozna magával, lest vetének néki, és minden kincsét mellyet magával viszen vala, el-vévék, magát pedig el nem foghaták. Alcibiades látván hogy bátorságos helye egész Görög Országban nem volna, Lacedæmon Városbelieknek nagy erejek miatt, Pharnabazushoz ment Asiában, kivel annyira meg-szerettette magát, hogy senkit jobban nem szeretett mint őtet. Mert ő néki Phrygiában Grunium nevű Várát adá, a' mellyben ötven tálentom jövedelme jár vala. Melly fzerencsével Alcibiades meg nem elégedvén, nem-is fzenvedheti vala hogy a' meg-győzött Athenás Városbeliek szolgálnának. Annak-okáért minden tehetséggel azon igyekezik vala, hogy hazáját megszabadíthatná. De látván hogy azt a' Persiai Királynak segítsége nélkül végbe nem vihetné, azért barátságot akart ő vele vetni, nem-is kételkedvén azon hogy

hogy meg ne nyerné, ha csak alkalmatossága adatatnék a' beszélgetésre, mert tudgya vala hogy Cyrus az ő bátyja a' Lacedæmoniaiaknak segítségek által titkon hadat készítene ellene. Es ha azt ő néki meg-jelentette volna, láttya vala hogy az által nagy gratiát nyerne.

Tizedik Rész.

MIdőn ebben foglalatoskodnék, kéré-is Pharnabazust hogy a' Királyhoz küldettnék, ugyan azon időben Critias és a' többi Athenásbeli Urak bizonyos embereket Lyfänderhez Asiában küldötték, kik ő néki meg-jelentnék, ha Alcibiadest el nem vesztené, semmi állandó nem lenne, valamelyeket Athenás Városában rendelt volna. Annak-okáért ha azt akarná, hogy az ő rendelt dolgai állandók lennének, őtet üldöznék. Ezen dolgon a' Lacedæmoniai Lyfänder meg-indulván szorgalmatossabban akart Pharnabázussal ezen dolog felől végezni. Annak-okáért meg-izené ő néki, hogy a' Lacedæmoniaiaknak a' Persiai Királlyal való végezések állandó nem lenne, ha Alcibiadest ele-

venen avagy halva nem küldötte volna ő néki. Ezt a Királynak tífztartója el nem szenvedhette, és inkább kegyelmessége ellen akart cselekedni, mint a Királynak hatalmát és Országát megkísébbíteni. Annak-okaért Syfami-threst és Bagæust el-küldötte, hogy Alcibiadeft meg-öllyék, a ki akkor Phrygiában vala, és a Királyhoz kézfűl vala. A ki küldettettek vala, titkon a szomszédságnak, melyben Alcibiades vala, meg-parancsolák, hogy őtet meg-ölnék. Kik midőn fegyverrel nem merének ő reá ütni, étzaka fát hordottak őszve, és azt a kúnyót a melyben nyugszik vala, meg-gyújtották; hogy őtet meg-égetnék, a kit fegyverrel nem merének vala el-vezteni. Alcibiades pedig a lángnak lobogása által fel-ébredvén, mivel fegyverét titkon el-rejtették vala, az ő Baráttjának hólnalya alatt lévő fegyverét ki-rántotta, mert vala ő véle egy Arcadiából való Baráttya, a ki őtet nem akará el-hadni. Ennek meghagyá hogy ő utánna menne, és azt a ruhát, a melyet kaphatott meg-ragadván a tűzbe vetette, melyet midőn a

a tűz-

a tűzbe vetett volna, a tűzön által ment, kit midőn az ő ellenségi távol meg-láttának volna, hogy a tűzből ki-szabadult volna, nyilakkal meg-lövöldözvén meg-ölék, és az ő fejét Pharnabázushoz vízfőz-vivéék. Az afzszonyi-állat pedig, a ki ő véle szokott vala lakni, az önnön maga ruhájával bé-fedvén, abban a tűzben meg-hidegült testét meg-égette, a melyet ő néki készítettének. Es így Alcibiades életének közel negyvenedik esztendejében meg-hólt.

Tizenegyedik Rész.

KIt noha sokan gyaláztak, mindazonáltal három jeles Historicusok felette igen dicsírték, úgy mint Thucydides, a ki abban az időben élt: Theopompus, a ki sok idő mulván annak utánna születettetett; és Timæus, kik noha mindketten rágalmazó Historicusok voltak, mindazonáltal nem tudom mi módon ennek az ő dicsíretiben egyet értet-tenek. Mert valamelyeket oda fel meg-mondottunk, mind azokat irták ő felőle, és még ezeknél is többeket, hogy midőn tudni illik Athenásban amaz hi-

res nevezetes Városban születtetett volna, minden Athenás Városbelieket méltóságára és tekintetire nézve fellyül haladt; és minek utánna onnét ki-űzetetvén Thebas Városában jött volna, annyira tudta magát az ő szokásokhoz alkalmaztatni, hogy senki ő hozzá hasonló munkájára és testének erejére nézve nem tállátott. Mert minden Bæotiaiak inkább azon szorgalmatoskodnak hogy erősek, mint elmések lehessenek. Ugyan ő a' Lacedæmoniaiaknál, a' kik a' békeféliges-tűrést minden jóságoknál fellyebb becsülték, olly kemény életet élt, hogy ételében és ruházattyában való mértékletességgel minden Lacedæmoniaiakat meg-győz vala. A' Ráczonál-is volt, kik részegesek vóltanak, és minden bujaságot el-kövertének, azokat ezen dolgokban fellyül haladta: Onnét a' Persiaiakhoz-is által ment, a' kik a' vadászást és a' robzódást dicsíretes dolgoknak tartották: ezeknek-is szokásokat ugy követte, hogy felette csudálkoztak ő rajta: Melly cselekedeti által azt nyerte, hogy mindenek, valakiknél volt, nagyra becsülték, és igen szereték.

ték. De ez elég légyen erről, a' többiekről-is szóllyunk.

THRASYBULUS.

Első Rész.

A' Thrasybulus Athenás Városbeli Lycusnak fia. Ha a' jóságot magánossan a' szerencsén kívül kell vizsgálni, kételkedem, ha ezt tegyemé elébb mindeneknél. Ehez kétség kívül hűségére, áthatatóságára, bátorságára, és hazájához való szeretetire nézve senkit nem hasonlítok. Mert a' mellyet fokban akartanak, kevesen vihettének végben egy kegyetlentül hazájokat meg-szabadítani; ennek a' szerencse szolgált, hogy a' harmincz kegyetlenektül le-nyomatott hazáját a' szolgálatból meg-szabadította, és szabadságába állította. De nem tudom mi módon, holott senki említett jóságokban fellyül nem haladta, fokban nemességekkel meg-előzték. Leg elsőben-is a' Peloponnesiai hadban Alcibiades segétsége nélkül sok dolgokat vitt végben, Alcibiades pedig ő nála nélkül semmit sem, mellyeket Alcibiades

termé-

termézet szerint való javai által nyert. De mind azok a' Hadnagyoknak a' vitézekkel és a' szerencsével közönfégeffek: mivel az ütközetben a' Tanácsrúlaz erőre, és az harczolóknak vitézségekre kél a' dolog. Annak-okáért igazán némelly dolgokat a' Vitéz inkább magának mint a' Hadnagynak, a' szerencsének pedig többeket tulajdonít, és méltán kérkedik azzal, hogy többet vitt végbé vitézségével a' harczon, mint a' Hadnagy okofságával. Minek-okáért amaz jeles cselekedetet egyedül Thraszibulusnak kell tulajdonítani. Mert midőn a' harmincz kegyetlenek kik a' Lacedaemoniaiaktól rendeltettenek, kemény szolgálat alatt tartották volna Athenás Városbelieket, fok Városi polgárokat, a' kik a' hadban megmaradtanak, rész szerint hazájokból kiűztek, rész szerint megölték volna, fokaknak jószágokat el-foglalván magok között fel-olították volna, nem csak az oka volt, hanem maga leg-elsőben-is azok ellen hadat indított.

Második Rész.

Mert

Mert midőn ő Phylon nevű Castélyba szaladott volna, a' melly Atticában leg-erősebb vala, nem volt több nép ő véle mint harmincz. Ez volt kezdeté az Athenás Városbeliek meg-szabadulásának, e' volt ereje a' híres nevezetes Város szabadságának. De nem csak maga elsőben a' kegyetlenektől meg-utáltatott, hanem még kevés népe-is, melly dolog ugyan amazoknak a' meg-utálóknak veszedelmekre, ezeknek pedig a' meg-utáltattnak hasznokra szolgált. Mert ez a' meg-utálás amazokat, az üldözésre restebbekké, ezeket pedig a' hadakozásra idejek adattatván a' készülésre, erősebbekké téfzi vala. Annyival inkább mindeneknek elméjekben forogjon im ez mondás, *A' hadban semmit meg nem kell utálni.* Es nem ok nélkül mondatik: *A' felékegy fiúnak Anyja nem szokott sírni.* Mindazonáltal a' Thraszibulusnak ereje és hatalma nem úgy nevedék, a' mint gondollya vala: mert már abban az időben a' jámborok bátorságosabban szoltottanak az ő szabadságokért, mint hadaztanak. Innét Pyræusban ment, és a'

és a' Munychiát meg-erősítette, melyet a' kegyetlenek kétszer meg-szálván meg-ofstromlották, de rutúl vízfőz a veretetének, és hirtelen minden fegyvereket, és tábori eszközöket el-hagyván vízfőz szaladának. A' Thrasybulus nem csak okosságával hanem vitézségével is élt, mert meg-tiltá hogy az el szaladtakat ne bántanák: igaznak és illendőnek tartván hogy egyik polgár a' másiknak kedvezne, a' mint hogy egy sem esék sebben, hanem csak a' ki leg-elsőben ofstromnak ment, az el-esetek közzül senkinek ruháját le nem vonatta, semmihez nem nyúlt, az egy fegyveren kívül, a' mellyre szűksége vala, és a' mellyek az életnek táplálására szűkségek valának. A' másik útközetben Critius a' kegyetleneknek Hadnagyok el-esett, midőn tudni-illik Thrasybulus ellen vitézül harczolt volna.

Harmadik Rész.

Kinek el-vezése után Pausaniás Lacedaemoniaiaknak Királyok Athenás Városbelieknek segítségkre jöve. Ki a' Thrasybulus és a' Városbeliek között békef-

békességet szerze, illetén conditiókkal, hogy senki a' harmincz kegyetleneken kívül és ezekkel tizen, a' kik ő utánok választattanak Kapitányoknak, és hasonló kegyetleniséggel éltenek számkivetésben ne üzzettnék, senkinek jószága el ne foglaltatnék, és a' köszönetes jónak gondviseleése a' kösségnek vízfőz adattatnék. Ez-is a' Thrasybulusnak nagy dicsiretíre vagyon, hogy a' békekéségnek meg-szerzése után, midőn leg-nagyobb méltóságban volna a' Városban, ezt a' törvényt adta-ki, hogy senki az el-múlt dolgokért ne vádoltatnék, és meg ne büntettettnék: melly törvényt ők feledékenység törvényének neveztének. De nem csak ezt a' törvényt adta ki, hanem végben-is vitte, hogy ez a' törvény meg-tartatnék. Mert midőn némelleyek azok közzül a' kik ő véle együtt számkivetésben valának, azokat meg-ölhni akarnák, a' kikkel meg-békéltenek vala, erős parancsolattal meg-tiltotta, és így a' mit meg-fogadott meg-is tartott.

Negyedik Rész.

Kinek

Kinek az ő fok jeles cselekedetiért a' tisztességnek koronája adattatott a' néptől, a' melly két olaj-fa ágból fizettetett, mellyet, midőn haza-fiai nem kényszerítésből, hanem szeretetekből cselekedének, senki nem irigyel vala ő néki. Helyessen annak-okáért mondotta Pittacus, a' ki a' hét Görög bölcssek közzül vala, midőn ő néki a' Mitylena Városbeliek fok ezer szántó-földeket ajándékoznának, kérlek titek, ne adgyátok énnékem azt, a' mellyet sokan irigyenek, és többen magoknak kívánnak. Annak-okáért ezek közzül többet száz hold földnél nem tartok magamnak, a' mellyek mind az én megelégedésemre, 's mind pedig a' ti jó-akaratotokat elégségesképpen meg-mutassák. Mert a' kicsiny ajándékok fokáig valók, a' nagyok pedig és gazdagok nem fokáig állandók. Annak-okáért Thrasybulus ezzel a' koronával meg-elégedvén, többet sem kívána, 's nem-is ítél vala, hogy valaha nagyobb becsülettel illettethetett volna valaki mint ő. Ki midőn következő időben Ciliciában Hadnagy hajói feregivel érkezett volna, és az

és az ő táborában szorgalmatosan nem frásállottanak volna, az ellenség étzakának idején a' Városból ki-ütvén, sátorában meg-ölettetett.

CONON

Első Rész.

AZ Athenás Városbeli Conon Peloponnesiai hadbā kezdett uralkodni, a' mellyben jelesen és dicséretelesen viselte magát, mert mind a' gyalogságnak elől-járója 's mind pedig a' hajóknak Generalissa vólt, és nagy dolgokat cselekedett a' tengeren. Melly okokra nézve nagy becsületben tartatott, mivel ő egyedül minden szigeteket igazgatót, melly birodalmában Pháros szigetet, a' Lacedaemoniaiaknak tartománnyát meg-vette. Ezen fellyül a' Peloponnesiai utolsó hadban-is Hadnagy vólt, midőn az Aegos folyó-vizénél az Athenás Városbelieknek hadi feregek a' Lysándertől meg-győzettetett. De abban a' harczban jelen nem vólt, és azért szerencsétlenek vóltanak; mert nem csak okos hadat viselő, hanem szor-

szorgalmatos és vigyázó Hadnagy-is vala. Annak-okáért fenki nem kételkedik vala, hogy Athenás Városbeliek olly fzerencsétlenek lettenek volna, ha ő jelen lett volna.

Második Rész.

Illy fzerencsétlen állapotban pedig midőn meg-hallotta volna, hogy házáját meg akarnák szállani, nem keregett olyan helyet, a' hol bátorságossan lehetne és meg-maradhatna, hanem azon igyekezett, miképpen haza fiainak segítségére lehetne. Annak-okáért Pharnabazushoz Joniának és Lydiának Tisztartójához ment, a' kia' Királynak Vője és rokona vala, a' kinek hogy kedvében és kegyelmében lehetne, nagy fáradság és sok veszedelmek által vitte végben. Mert minek utánna Lacedæmon Városbeliek meg-győzvény Athenás Városbelieket a' szövetségben meg nem maradtanak volna, a' mellyet Artaxerxessel vetettenek, és Agefilaust Asiában hadakozni küldötték volna, a' Tissaphernestől kiváltképpen kényszerítetvén, a' Királynak leg-hűvebb embe-
rétől,

rétől, a' ki ő rüle el-hajlott, és a' Lacedæmoniaiakkal szövetséget vetett vala: Ez ellen Pharnabazus fő Generálissá választatott, noha Conon a' hadi seregnek elől-járója és igazgatója volt, és mindenek az ő akarattya és rendelése fzerint löttenek. A' ki fokszor a' fő Generalist Agefilaust dolgaiban meg-akadályoztatta, és tanácsit meg-gátolta. Nyilván volt mindeneknél, hogy ha ő nem lőtt volna, Agefilus Asiát egész Taurus hegyéig meg-vette volna; A' ki minek utánna hazafiaiúl vízfíza hivattott, mivel a' Bæotiaiak és Athenás Városbeliek a' Lacedæmoniaiak ellen hadat indítottanak, mindazonáltal Conon a' Királynak hadi Tisztviselőjével társalkodott, és azoknak fokat szolgált.

Harmadik Rész.

Tissaphernes a' Királytól el-hajlott vala, mellyet sem Artaxerxes, sem a' többi nem tudnak vala; Mert a' Király előtt nagy becsületben vala az ő sok szolgálattyaért, még annak utánna-is midőn tisztiben nem maradtott volna. Nem-is kell csudálkozni, hogy a' Király

rály könnyen el nem hitethette magával, meg- emlékeztén, hogy az ő segítségére által az ő Bátyját Cyrust meg győztetvőlna Conon a' Pharnabazustól a' Királyhoz küldtetetett, hogy őtet bévádolná, a' ki oda érkezvén leg-elsőben a' Persiaiaknak szokások szerint, az udvari Hadnagyhoz Titrauteshez ment, a' ki a' Király után második személy vala, és meg- jelenti néki, hogy a' Királlyal szólni akarna: mert e' nélkül senki a' Királynak eleibe nem bocsáttatik, kinek Tithraustes felele, meg lehet, én el- lent nem tartok benne, de meg- gondold, hogy ha a' Királlyal személlye szerint akarízá szállani, avagy írásban kívánságodat bé-adni. Mert ha eleibe akarízá menni, szűkség, hogy őtet térd- den álva tiszteled, melyet ők térdre esésnek neveznek. Ha tenéked nehéz- nek láttatik, mindazonáltal én általam végben viheted a' mit akarízá. Ezekre Conon azt feleli, énnékem bizonyára nem nehéz a' Királynak minden tiszte- séget meg-adni, de attúl tartok, hogy az én hazámnak gyalázattyára léfzen, ha az idegen nemzeteknek inkább mint hazámnak

hazámnak szokásával élek, mivel abból a' Városból jöttem, a' melly más népeknek szokott parancsolni. Annak- okáért kívánságát írásban adta- bé.

Negyedik Rész.

MEllyet a' Király meg- értvén, annyira meg- indúlt az ő szavára és méltó- ságára hogy a' Tissapherneft ellenséginek ítélte, és meg- parancsolta hogy a' La- cedæmoniaiak ellen haddal mennének, és meg engedte Cononnak hogy válasz- fzon a' kit akar fizető Mesternek. Conon azt felelte, hogy az a' választás nem őtet illetné, hanem azt a' ki maga felett leg- jobban esmérné de mindazon- által azt tanácslaná, hogy ezt a' tiszte- Pharnabazusra bizná. Minek- okáért nagy ajándékokkal meg- ajándékozta-ván a' tengerre küldtetetett, hogy a' Cyprus és Phoeniciai szigetbélieknek és több tenger mellett lévő Városoknak meg- parancsolná, hogy hoszfú hajó- kat és gallyákat készítenének, melyek- kel a' jövőendő nyáron a' tengert meg ol- talmazhatná, Pharnabázust melléje ad-ván a' ki őtet segítőné, a' mint maga ki-
E vánta

vánta vala. Mellyet midőn Lacedæmoniaiak meg-érttettenek vólna, nagy szorgalmatossággal kezdettenek a' dologhoz, mivel jól tudgyák vala, hogy nagyobb háboruság támadna, mint ha magánossan a' Persiaiakkal hadakoznának, mert látták vala hogy vitéz és okos Hadnagy lenne a' Király hadának elől-járója és igazgatója, a' ki ő vélek hadakozna, a' kit sem tanáccsal, sem erővel meg nem győzhetnének. Annak-okaért nagy sereg hajókat készítenek, és Pisander Hadnaggyal meg-indulának. Conon Cnitus folyó-vizénél meg-ütöközvéen vélek, meg-veré őket, sok hajókat el-foga, többeket el-vefzte és süllyesztte. Melly győzelem által nem csak Athenás Városá, hanem még az egész Görög Ország-is, melly a' Lacedæmoniaiaknak hatalmok alatt vala megszabadított. Conon a' hajóknak egy részivel hazájában ment, és a' kő-falakat mellyeket Lyfander le-rontatott, mind Pyræusban 's mind Athenás Városában ismét fel-építtetett: ezen felül az ő hazafiainak ötven talentomokat, mellyeket Pharnabázus néki adott, ki-osztott.

ötödik

Ötödik Rész.

AZ történt ő rajta-is a' mi egyéb halandó embereken szokott történni, hogy gondviseletlenebb vala a' szerencsés mint a' szerencsétlenebb állapotban. Mert a' Peloponneszfiaknak hajóikat meg-győzvéen midőn azt gondolná hogy az ő hazájáért boszszút állott vólna, többet kívánt, mint végben vihetett. Mindazonáltal dicsiretes vala hogy inkább akarta, hogy hazájának ereje, mint a' Királynak nevedegyék. Mert midőn nagy hirt nevet szerzett vólna magának azon a' tengeré lévő harczon, melly Cnidus Városánál vólt, nem csak az idegen nemzeteknél, hanem minden Görög Országi Városokban-is, titkon azon igyekezett, miképpen vehessé megint Joniát és Æoliát Athenás Városbelieknek birodalmok alá. Mellyet midőn szorgalmatossan el nem titkoltanak vólna, Tiribazus ki Sárdes Városának Tisztartója vala, Conont magához hivatta, úgy tettetéen magát, mintha a' Királyhoz akarná küldeni, nagy fietséggel ezen izenetnek enged-

E 2

vén,

vén, midőn el-érkezett volna, fogságban vettetett; a' mellyben alkalmas ideig völt. Némellyek azt irják felőle, hogy a' Királyhoz vitettetett, és ott meg-ölettetett. Ellenben pedig Dinon historicus, a' kinek a' Persiai dolgokban leg-nagyobb hitelt adunk, azt írja, hogy el-fzaladott; azon kételkedik, hogy ha a' Tiribazusnak akarattjával lőtté, avagy akarattya ellen történt.

D I O N.

Első Rész.

A' Dion Syracusa Városából való Hipparinusnak fia, nemes vérből született, mind a' két kegyetlen Dionysiusnak atyafiságában völt, mert az öregebbik az Aristomachet Dionnak nénnjét vette vala feleségül: kitül két fiat Hipparinust és Nysæust, és két Leányokat Sophrosynét és Aretet nemze, kik közzül az öregebbiket ugyan azon Dionysius fiának a' kinek az Országot hadra, házastársul adta. A' másikat Dionnak. Dion pedig a' Nemes atyafiságon és eleinek jó híreken nevenekivül

vül fok szép ajándékokkal fel-ékesített vala: ezek között jó, víg, és minden tudományokra alkalmas elmével bír vala, szép termetű vala, melly fokot ékesíti az embert: ezen kívül az attyárul nagy gazdagsága maradt, mellyet a' kegyetlen Dionysiusnak ajándékival meg-öregbített. Az öreg Dionysiusnak leg-kedveffebb embere vala, nem csak jó erkölcsére hanem Sogorságára nézve-is: mert noha ugyan Dionysiusnak kegyetlenfége néki nem teczik vala, mindazonáltal az atyafiságért és kiválképpen az övéinek kedvéért javára igyekezik vala, derék dolgaiban segítette, kinek tanácsán a' kegyetlen Dionysius sokszor meg állott, ha csak valamelly dologban az ő indulati meg nem előzték. A' követések pedig, mellyek derekassabbak valának Dion által vitettetének végben, mellyeket ő szorgalmatoosan és hüven végben vívén a' kegyetlennek nevét fedezgette maga emberségivel, ki midőn Dionysiustól Carthágo Városbeliekhez küldtetett volna, olly nagy becsülettel fogadák őtet, hogy soha senkinek Görög nyelven jobban nem csudálkoz-

tanak, mint a' Dionnak.

Második Rész.

Ezeket pedig Dionysius jól tudgya vala, mert láttya vala, melly nagy ékességére volna ő néki Dion. Annak-okaért igen kedvezett ő néki, és úgy szerette mint maga fiát. Ki minek utánna Siciliában meg-értette volna, hogy Plato Tarentumba érkezett meg nem tagadhatta az ifjúnak, hogy őtet hozzá nem hívatta volna, mivel a' Dion örömeft kívánta őtet halgatni. Meg-engedte annak-okaért Dionnak, a' ki őtet tiszteltégesen Syracusás Várossában bevitte, a' kiinn Dion annyira el-csudálkozott, és úgy meg-szerette, hogy magát ő néki ajánlotta; Plato-is nem külömben gyönyörködött Dionban. Annak-okaért midőn Dionysius Platóval rutúl bánt volna, mivel meg-parancsolta, hogy őtet el-adnák, mindazonáltal Syracusás Várossában viszfza jött, a' Dionnak kérése által. Azonban Dionysius betegségben esett, a' mellyben midőn igen győtröttetnék, kérdezé Dion az orvosoktól, mint volna? 's egy-szer

szer's mind kérte-is őket, hogy ha nehezen volna, ő néki meg-mondanák; mert akarna ő véle beszélgetni az Országnek el-ofztása felől: mivel igaság szerint az Országnek egy része az ő nényétül való gyermekeket-is illetné. Ezt a' dolgot az Orvosok el nem halgáták, hanem azonnal a' fiának Dionysiusnak meg-jelenték, mellyet midőn meg-értett volna, fel-háborodék, és az Orvosokat arra kényszerítette, hogy álom hozó italt adnának az ő attyának, hogy a' Dionnak alkalmatossága ne lenne a' beszélgetésre. Melly italt magához vévén, azonnal el-alutt, és meg-hólt.

Harmadik Rész.

Illyetén kezdete volt a' Dion és a' Dionysius között alattomban való gyűlölségnek, melly hova tovább jobban nevededett: de mindazonáltal elsőben ő köztök egy kevés ideig színes barátság volt. Es midőn Dion meg nem szűnnék Dionysiuszt kérni, hogy a' Platót Athenás Városából el-hívatná, és annak tanácsával élne, ő a' ki némelly dolgokban az Attyát akará követni, enge-

de néki, és ugyan abban az időben Philistus Historicus Syracusás Városában vízfőzra hivatta, a' ki a' kegyetlenekkel tartott, és maga-is kegyetlen vala. De erről több vagyó írva abban az én könyvemben, a' melly a' Historiákról irattott. A' Plato pedig Dionysiusnál méltóságára nézve olly nagy becsületben volt, és ékeffen szollásával annyit vitt végben, hogy véle el-hitette, hogy a' kegyetlenféget el-hadná, és a' Syracusás Városbelieknek szabadságokat ismét meg-adná. Melly jó szándékátúl a' Philistus gonosz tanácsa által tartóztatván valamennyire kegyetlenebbé kezdett lenni.

Negyedik Rész.

KI midőn látná hogy Dion ötet okosságával, méltóságával, és a' kösségnek szeretettel fellyül haladná, tartván attól hogy ha tovább magánál tartaná, valami alkalmatosságot ne adna néki, és ötet meg-ölné, annak-okáért három rend evezős hajót adott néki, a' mellyen Corinthus Városában vitetetnék, jelentvén: hogy mind a' kettőknek kedvekért

vekért cselekedné, mivel egymástól fél-nének, hogy egyik a' másikat meg ne e-lőzné, és családsággal meg-ölné. Melly cselekedetiért midőn fokon boszszankodnának Dionysiusra, és magát nagy gyűlötségbe keverte volna, Dionnak minden ingó-bingó jószágát egy hajóba rakatta, és utánna küldötte. Melly által azt akarta jelenteni, hogy nem gyűlölségből, hanem inkább magának bátorlágosabb meg-maradásaért cselekedte. Minnek-utánna pedig meg-értette volna, hogy Dion Peloponnesusban hadat gyűjtene, és ellenc hadakozni akarna, Aretet Dionnak feleségét másnak adta házas-társúl, és meg-parancsolta, hogy az ő fiát kedve szerint mindé gyönyörűségekben és feslett erkölcsökben fel-nevelnék. Annak-okáért az ifjúnak, minek előtte ember korában jutott volna tisztátalan személyeket hozának, étellel és itallal meg-terhelék, és semminémű időt nem engedének néki a' józan életre, ki el annyira meg nem változtatta életét, hogy minek utánna az ő Attya házához vízfőzra tért (mert olyatén személyek rendeltetnek vala

melléje kik őret előbbeni feslett életiről el-fzoktatnák) a' háznak felső részéről nyakra főre alá-borította magát, és így el-vezett.

Ötödik Rész.

DE vizfsza térek előbbeni bészédemre, minek utánna Dion Corinthus Városában érkezett, és Heraclides-is a' Lovag feregnek Kapitánnya oda szaladott volna, a' ki-is azon Dionysziustól ki-üzettetett hazájából: minden tehetségekkel hadat készíteni akarának, de keveset vihetének végben, mivel azt gondollyák vala, hogy a' fok esztendeig tartó kegyetlenség hatalmas volna; annak-okáért kevesen adák magokat ebben a' veszedelmes tárfaságban. De mindazonáltal Dion bizván nem olly igen maga erejében, mint a' Dionysziusnak gyűlölségében: nagy bátran két terh hordozó hajókkal, öt száz gallyákkal, tiz ezer lovasokkal és száz ezer gyalogokkal meg-erősítvén, az ötven esztendeig álló birodalom ellen haddal méne; mellyen minden népek csudálkoznak vala, hogy az ellenséget olly könnyen meg-

meg-

meg-rettentette, és harmad nap múlva minek utánna Siciliában érkezett, Syracusás Városában bé-ment. A' honnét ki-teczik hogy egy Ország sem lehet bátorságban, ha szeretettel és hűséggel meg nem erősítettett. Abban az időben Dionyszius nem vala jelen, hanem Olasz Országban, hajókra vár vala, azt gondolván, hogy senki az ő ellenségi közzül kevés erővel reá nem merne ütni, de reménségében meg csalatkozott. Mert Dion azoknak a' szarvokat kik az ellenségnek hatalma alatt valának, leveverte, és meg-alázta és Siciliának egy részét, melly a' Dionysziusnak hatalma alatt vala meg-vette, hasonlóképpen Syracusás Városát-is, annak Várán és mellette lévő szigetén kívül, és annyira vitte a' dolgot, hogy a' kegyetlen illy szövetség által békefféget akarszerzeni: hogy Silicia Dioné, Olasz ország Dionysziusé, és Syracusás Városa Apolloncratesé lenne, kinek Dion leg-inkább hiszen vala.

Hatodik Rész.

EZeket a' szerencsés és véletlen dolgokat

E 6

gokat

gokat hirtelen változás követte, mert a' kit, a' fzerencse az ő álhatatlanságával egy kevéssé elébb fel-emelt vala, azt le-vetni és meg-alázni akará. Leg-elsőb ugyan a' fia ellen, a' ki felől oda fel emlékezetet tettem kegyetlenkedett: mert midőn feleségét, a' ki másnak volt adva, magához vízfzfa vette volna, és fiát az ő rút és feslett életiről el akarná szoktatni, és a' jóságos cselekedetekre 's józan életre vezetni, fiának halálán igen meg-szorodott. Annak utánna nagy villongás támadott a' Heraclides és ő között: mert Dionnak az elsőségét meg-né engedvén párt-ütést indított, és mint hogy nagy tekintetben vala ő fő renden lévők előtt, kiknek egyenlő akarattyokból a' hajóknak Generalisává válaftztott, Dion pedig a' gyalogságnak előjárójá lévén, nem szenvedhettem el Dion, és Homerusnak második könyvéből egy verset elő hoza illyetén szókkal: A' melly Városban foka parancsolnak, mindenek veszedőben vannak. Melly mondasát nagy irigység követte, mert azzal mint egy ki nyilatkoztatta, hogy mindeneken maga akarna uralkodni. Melly

Melly irigységet nem hogy engedelmességgel le-csilapított volna, sőt inkább kegyetlenséggel igyekezett le-nyomni, Heraclidest is midőn Syracusás Városában érkezett volna meg-ölette.

Hetedik Rész.

Melly cselekedetin mindnyájan igen meg-ijedtenek, mert ennek halála után azt gondolták, hogy senki bátorságossan meg nem maradhatna; Dion pedig ellenfegitül meg-szabadulván, szabadjabban osztotta-el a' vitézeknek, azoknak javokat, a' kiket tudott, hogy ellenségi voltanak, mellyet midőn ki-osztott volna, és minden nap fokat kellene költeni, a' pénze hamar el-fogyott, úgy hogy semmire nem maradt neki a' mivel tovább-is fizethetne, egyéb a' bárati javainál. Ez olyan dolog vala, hogy midőn a' vitézeket magához békéltette volna, ellenben a' Városnak fő rendeit maga ellen haragra indította. A' melly dolgon midőn igen busúlta, mivel meg nem szokta vala, hogy háta megett rofszfat szollának, el sem szenvedhettem, hogy azok ő felőle rofszfat

szat mondanának, kik ötet annak előtte az égig fel-magasztalták vala. A' kősfég pedig minek utánna eszbe vette volna, hogy a' vitézlő rend előtt-is gyűlölségben esett, szabadjabban szólott, és azt mondotta, a' kegyetlent nem kell tovább szenvedni.

Nyoltzadik Rész.

Dion ezeket látván, midőn nem tudná, a' kősféget miképpen le-csendesíteni, és a' dolognak szerencsétlen ki-menetelitül félne: Callicrates Athenás Városbeli polgár a' ki ő véle együtt Peloponnesusból Siciliában jött vala, igen ravasz és csalárd ember, a' ki sem Istenével sem hűtivel nem gondol vala, Dionhoz ment, és azt mondotta néki, hogy mivel a' kősféget meg-bántotta, és a' vitézlő rendel magát meg-gyűlöltette volna, nagy veszedelemben forogna, melyet különben el nem kerülhetne, hanem ha valakire bizná dologát az ő emberei közzül, a' ki magát úgy tettetné, mintha ő néki ellensége volna, és ha alkalmatoft talált volna, könnyen megtudhatná mindeneknek ellene való szándéko-

dékokat, 's ellenségi-is el-vezethetné, mivel azok szándékokat ki-nyilatkoztatnák annak, a' ki ő tüle el-pártolt volna. Melly tanács minek utánna ő néki meg-teczett volna, Callicrates azon dologot magára vette, és Dionnak gondviseletlensége miatt mivel ezeket el-hitte, magát fel-fegyverkeztette, és társakat keresett miképpen ötet el-vezthesse, Dionnak ellenségihez ment, el-hitette azokat, és őszve esküttette. Mivel pedig ezt a' dologot fokban tudgyák vala, el-híresedék, és Aristomachenek Dion Nénnyének és az ő feleségének Arete-nek hirivé esék, kik ettől a' gonosz hirtül igen meg ijedének, Dionhoz menének, és a' jelen való veszedelmet néki meg-jelenték. De ő semmiképpen el nem-hitethette magával, hogy Callicrates ellenségivé lőtt volna, és hogy ő utánna leselkednék, hanem inkább azt gondollya vala, hogy a' szerint cselekednék, a' mint meg-parancsolta volna néki. Az Aszfzonyok mindazonáltal ezzel meg nem elégedének, hanem ötet Proserpina templomába vivék, és meg-eskütteték, hogy Dionnak semminémű vesze-

veszedelmére nem igyekeznek. Calli-crates pedig esküvére által nem hogy ezen fel-tett szándékában hátrább hagyott volna, hanem inkább annak végben vitelére jobban fel-indíttatott, tartván attúl, hogy ne talántán az ő szándéka elébb ki-nyilatkoztatnék, mint elkezdett dolgát végben vitte volna.

Kilenczedik Rész.

E' végre Callicrates, következő innep napon midőn Dion a' gyülekezetben nem ment volna, hanem othon mulatna, és a' háznak felső épületiben le-nyugodott volna, az őszve eskütt társaival a' Városnak leg-erősebb helyeit el-foglaltatta, az ő házat őrizőkkel környúl vétette, az ajtókra, kik el ne mennének bizonyos embereket állított, három rend evezős hajót vitézlő néppel meg-rakott, és azt Philocrétesre az ő Battyára bízta, és meg-parancsolta hogy fel's alá mennének, tettetvén magát, mintha az evezős legényeket gyakorolná, azt gondolván, hogyha szándékában szerencsésen elő nem mehetne, helye lenne, a' hova szaladhatna, és meg-

meg-maradhatna. Az ő társai közzül pedig Zácynthus szigetbéli némelly mérfesz és erős ifjakat választott, kiknek meg-parancsolta, hogy fegyvertelen Dionhoz mennének, úgy hogy mint ha látogatásnak okáért mennének. Ezeket bé-bocsátották, mivel ismérik vala őket, és minekutánna a' házban bé-lép-tenek volna, az ajtót utánnok bé-fzegezték, és Dionra rohanának kit az ágyon feküve találának, meg-kötözték, azonban zörgés lőn, úgy hogy oda ki meg-hallatik vala. Itt mindenek meg-érthetik, valamint fellyebb meg-mondottuk minémű gyűlölséges legyen a' magánossan való birodalom, és melly nyavalyás életek legyen azoknak kik inkább gyűlöltetik magokat, mint szeret-tenek. Mert magok az őrizők ha hűvek lettek volna, az ajtót fel-törhették és meg-óltalmazhatták volna, midőn fegyvertelenek lévén, elevenen tartották, és onnét kívül fegyvert kívántanak. Kinek midőn senki nem ment volna segítségére, egy Syracusás Városából Lyco nevű az ablakon adott nekik egy két élő fegyvert mellyel Dion meg-öltetett.

Tizedik Rész.

A' gyilkosság után, midőn sok nép nézni bé-tódúlt volna, fokban ártatlanul a' gyilkosok helyett meg-ölettetének: mert hirtelen ki-hirefedvén hogy Dion meg-ölettetett, fokban őszve futottanak, kiknek ezen gonosz cselekedet nem teczik vala, gyanakodván az ártatlanokat a' gyilkosok helyett meg-ölek. Minek utánna pedig Dionnak halála ki-tudódott volna, a' kösség csudálatosképpen meg-változott; mert a' kik ötet életében kegyetlennek hítták, azok halála után hazája meg-szabadító-jának, és a' kegyetlenség üldözőjének nevezék. Így hirtelen a' gyűlölség irgalmasságra változott, el-annyira, hogy vérekkal-is ha lehetett volna a' pokolból az-az a' halálnak torkából ki-szabadították volna. Annak-okáért a' Városban halotti pompával egy híres nevezetes helyen el-temettetett, és emlékeztető dolgokkal meg-ékesíttetett. Meg-öletett pedig életének közel ötven ötödik esztendejében, negyedik esztendővel az után minek utánna Peloponnesusból Sicili-

Siciliában vízfőz-tért volna.

IPHICRATES.*Első Rész.*

AZ Athenás Városbeli Iphicrates, nem annyira nemzetségre és jeles cselekedetire, mint hadi tudományára nézve híres nevezetes vala: Mivel olly hadi Fejedele volt, hogy ő hozzá az ő idejében hasonló nem vala, és még az idősebbek között-is senki ötet fellyül nem haladgya vala. A' hadakban sokat forgott, a' seregnek gyakorta elől-járója volt, soha gondviseletlenfége miatt szerencsétlen nem járt, mindenkoron okossága által diadalmas volt; és olly okossággal birt, hogy a' hadi dolgokban rész szerint sok új dolgokat ki-gondolt, rész szerint meg-jobbított. A' gyaloglágnak fegyverit meg-változtatta, mert annak előtte igen nagy paisfokkal, rövid kopiákkal és igen kicsiny kardokkal éltenek. Ő ellenben a' nagy paisból kicsinyt csináltatott, a' honnét annak utánna a' gyalogság, gyalog paisfoknak neveztetett, hogy annál gyors-

gyorfakbak és könnyebbek vólnának az útközetre. A' koplyákat meg-hofzfabbította, a' kardokat meg-nagyobbította, a' pánczélokot meg-változtatta, és a' vas és réz pánczél helyett váfzonból csináltatot. Melly által a' Vitézeket serényebbekké tette, mert a' terhet le-vévén ő rólok, olly pánczélokot készítettete, a' mellyek könnyűk valának, és a' testeket bé-fedik vala.

Második Rész.

A' Ráczokkal hadakozott: Seutheft az Athenás Városbelieknek szövetséges tárfokat Országába vízfza hozta. Corinthus Városánál a' sereget olly félelemben tartotta, hogy Görög Országban soha kézsebb és Hadnagyhoz engedelmelesebb hadi sereg nem vólt: Es ugy meg-fzoktatta őket, hogy midőn a' Hadnagytúl jel adattatott az útközetre a' Hadnagynak segítsége nélkül, olly szép rendben állottanak, mintha mindenike okos Generalistól rendben állítatott vólna: Melly seregivel a' Lacedæmon Városbelieknek seregeket megverte, melly cselekedete egész Görög Ország-

Országban dicshiretes vólt. Ugyan azon hadban azoknak minden seregeket meg-fzalafztotta, melly által nagy hirt nevet szerzett magának. Midőn Artaxerxes Ægyiptombéli Király ellen hadal akart vólna menni, az Athenás Városbeliektől Iphicratest kérte Hadnagynak, kit a' fogadott idegen hadnak elől-járojává tenne, kik szám szerint tizen két ezeren valának, kiket minden hadi dolgokra ugy meg-taníta, hogy valamint régenten a' Romai vitézek Fabius vitézinek hivattatának: így a' Görögöknél az Iphicratesnek Vitézi nagy becsületben valának. Ugyan ezen Iphicrates a' Lacedæmon Városbelieknek segítségekre ment, és Epaminondásnak erejét meg-tartóztatta, mert ha ő el nem érkezett vólna, a' Thebánusok Spárta Városfa alól elébb el nem mentenek vólna, valameddig azt meg-vévén tűzzel meg nem emésztették vólna.

Harmadik Rész.

B Ir vala pedig elmével, nagy testtel, és hadi Fejedelemhez illendő szép ábrázattal ugy hogy mindenek valakik lát-tyák

tyák vala csudálkozásának az ő termetin. De igen dologtalan és türhetetlen vala, a' mint Theopompus írja: ellenben pedig igen jó és hü Polgár vala: melyet fok féle dolgokban meg-mutatott, kiváltképpen pedig a' Macedoniai Amyntas gyermekinek oltalmazásában. Mert Euridice Perdiccas és Philópnek Annya Amyntásnak halála után két fiával együtt Iphicrateshez folyamodott, és annak segítségével által meg-tartatott: Meg-békélvén haza fiaival szép békefégyben élt vénfégyéig. Egyfzer Timotheussal együtt a' szövetséges hadban feje vesztéfiyel való dologban mentegette magát, és a' fő-vételtől fel-szabadította. Egy Menestea nevű fiat hagyott maga után, melyet Thressátul Corus Királynak Leányátul nemzett vala. Kintül midőn kérdezték volna, hogyha az Attyát becsülné-e fellyebb vagy az Annját? azt feleli, az Annját, kinn midőn mindnyájan csudálkoznának, azt mondá, nem ok nélkül cselekefzem: Mert az Atyám a' mennyire lehetett tőle engem Ráczot nemzett, ellenben pedig az Anyám Athenás Városbelit szült.

CHABRIAS.

Első Rész.

AZ Athenás Városbeli Chabriás is hasonlóképpen a' híres nevezetes hadi Fejedelmek közzé számláltatott, és fok emlékezetre méltó dolgokat cselekedett. De mind azok közzül leginkább ki-teczik Thebás Városánál lévő ütközeten okossan ki-gondolt hadi találmánnya, midőn a' Boeotiaiaknak segítségére ment volna: mert minek utánna Agefilaus fő Generalis azon a' harczon már diadalmat venni láttatnék, és az ő fogadott serege meg-futamodott volna, a' többi ütközetre rendelt seregnek Chabrias meg-parancsolá, hogy a' hadi rendből ki ne menne, és meg-tanítá hogy a' paifokat oltalom gyanánt térdek felé alá-bocsátának, és magokat azok mellé meg-vonnák, a' dárdájokat pedig előttök a' földbe le-ütnék, és így az ellenfégy rohanásának ellene állának. Ezt az új találmányt látván Agefilaus, nem mere tovább menni, és az ütközetre menő vitézit trombita szó-
tal

tal vizsgálta hivatta. Melly cselekedete egész Görög Országban úgy el - hirefedt, hogy Chabrias kő oszlopot kívánt csináltatni azon formán a' mint akkor állott a' harczon, mellyet az Athenás Városbeliek közönségese a' piaczon csináltatának. Innét származott annakutánna hogy a' Bajnokok és egyéb Mester emberek-is olyan módon kő oszlopot állíttatának magoknak midőn győzedelmefek vóltanak.

Második Rész.

CHabrias pedig ezen kívül Európában sokat hadakozott, kiváltképpen midőn Athenás Városbelieknek fő Generálisok vala, Ægyptomban - is szabad akarattából nem kevesebbet. Mert Nechtanebusnak segítségére menvén, őtet Országába vizsgálta helyhezette. Cyprus szigetiben-is ugyan azt el-követte, de Athenás Városbeliektől Evagorásnak segítségére küldettetett akkor, a' honnét előbb ki nem ment, míg azt egészen meg nem hodoltatta. Melly cselekedete által Athenás Városbelieknek nagy dicsiretet szerzett. Azonban az Ægyi-

az Ægyptus és Perfiabéliek között nagy had támadott, és Athenás Városbeliek Artaxerxessel szövetséget vetének a' Lacedæmon Városbeliek pedig az Ægyptombeliakkal, kiktől Agefilaus az ő Királyok nagy prédát nyer vala. Chabrias azt látván, mivel Agefilausnak semiben nem engedne, jó kedvéből azoknak segítségére ment, és az Ægyptombeli hajóknak elől-járójává, Agefilaus pedig a' gyalogságnak Generálisává lőtt.

Harmadik Rész.

EZekre a' Perfiak Királynak Tisztartói Athenás Városában követeket küldének, kik Chabrias ellen panaszt tennének, hogy ő Ægyptombeliakkal a' Király ellen hadakozna. Az Athenás Városbeliek Chabriasnak bizonyos napot hagyának, és meg-izenék ő néki, hogy ha arra a' napra meg nem jőne halálra kárhoztatnák. Chabrias ezen izenetet meg-értvén, Athenás Városába vizsgálta tére, és ott tovább nem marada, mint a' szükség kívánta. Mert nem őrmelt forgott hazafiainak szemek előtt,

mivel nem csak mértékletlen hanem frissen-is lakik vala, és a' kösségnek irigységét el nem távoztathatta. Es ez köszönséges vétek a' nagy és szabad Városokban, hogy az irigység a' dicsiretet követi, és hogy azokat inkább kissebbítik, és gyalázzák, kiket látnak hogy becsületben és tisztességben vannak: még a' szegények-is a' gazdagoknak szerezésejüket irigylük. Chabriás annak-okaért valameddig lehetséges volt, nem lakott Athenás Városában. Es nem csak ő maga élt örömeft Athenás Városán kívül, hanem köszönségeffen csak nem minden Fejedelmek azt cselekedték: azt gondolván, hogy illetéknéppen az irigységet el-távoztathatnák, ha hazájok fiainak szemek elől el-mennének. Annak-okaért Conon Cyprusban lakott, Iphicrates Thraciában, Timotheus Lesbusban, Chares Sigæumban. Noha Chares ezekhez hasonló nem volt, cselekedetire és életére nézve, mindazonáltal Athenás Városában nagy becsületben volt, és hatalmas.

Negyedik Rész.

Chab-

Chabriás pedig ilyen módon vesze-el a' szövetséges hadban. Athenás Városbeliek Chium Városát meg-szállák, Chabriásnak semmi tisztit nem vala a' hajókban, mindazonáltal nagyobb becsületben vala mint más tisztviselők, a' Vitézek-is jobban vigyáznak vala ő reá mint az ő előttök járójokra. Melly dolog életét meg-rövidíté, mert midőn a' rév-parton leg-első akara lenni, és a' hajós Mesternek meg-parancsolá, hogy a' hajót arra igazgatná, magának veszedelmet szerezze. Mert minek utánna oda érkezett volna, a' többi hajók utánna nem menének. Így az ellenségtől környül vétettetvén, midőn vitéz módra harczolt volna, az hajónak első része el-rontatván el-merülni kezdé: abból midőn el nem szaladhatott különben hanem ha a' tengerbe ugrott volna, mivel az Athenás Városbelieknek hajóik nem meszfe valának, kik az uszásban el-foghatták volna, inkább el-akart veszni mint fegyverit el-hányini, és a' hajót a' mellyben vala el-hagyni. A' többiek azt nem akarák cselekedni, hanem ki-uszván, a' veszedelemtől meg-menedé-

kedének. Chabrias pedig a' tisztefféges halált dicsireteffebbnék tartván, a' gyalázatos életnél, közélrűl harczolván az ellenségtűl nyilakkal meg-ölettetett.

TIMOTHEUS.

Első Rész.

AZ Athenás Városbeli Timotheus Cononnak fia, az Attyának jó hírét nevét szép jóságos cselekedetekkel meg-öregbítette. Mert ékeffen szolló, nyughatatlan, munkás, okos Hadnagy és jeles Fejedelem volt. Sok jeles dolgokat cselekedett, melyek között ezek leg-nevezetesebb. Olynthus és Byzantium Városbelieket meg hodoltatta, Sámus Városát meg-vette, mellynek meg-szállásában az előtt való háboruságban Athenás Városbeliek tizenkét száz tálentomokat költöttének-el, ő azt a' kösségnek minden kölcsége nélkül meg-vette. Cotys Király ellen hadakozott, és attűl tizenkét száz tálentomokat nyert a' prédában, melyet a' kösségnek ajándékozott. Cyzium Városát az ellenségtűl meg-szabadította. Az

Age-

Agefilaussal együtt a' Ariobáránesnek segítségire ment, kitűl midőn a' Lacedæmoniai Agefilaus nagy summa pénzt vett vólna Thimotheus inkább hazájának javára, mint magának hasznára igyekeztvén, semmit el nem vett. Annak-okaért Erichtho és Sestus Városát adák ő néki.

Második Rész.

Minek utánna a' hajóknak elől-járójává választatott, Peloponnefust béjárta, és a' Lacedæmoniaiaknak Országjokat el-pusztította, és a' Vizen lévő erejeket el-fzélesztette, Corcyra Városát az Athenás Városbelieknek hatalmuk alá meg-hajtotta: Ezen kívül az Epirotákkal, Acharnanufokkal, Chaoniabeliekkal, és mind azokkal a' nemzetekkel, melyek a' tenger mellett laknak vala szövetséget vetett. Mellyre nézve a' Lacedæmoniaiak a' fok ideig való hadakozást el-unván, kész akaratyokbűl a' tengeren lévő birodalomnak elsőségét Athenás Városbelieknek engedék, és illetén okokkal békefféget íserzének; hogy az Athenás Városbe-

F 3

liek

liek a' tengeren uralkodnának. Melly győzedelmen Athenás Városbeliek olly igen meg-örülének, hogy akkor leg-elsőben a' közönséges békeffégnek tisztességire mindenek láttára oltárokat csináltatának, és a' békeffégnek Isten Afzonyának a' templomban vetett ágyat rendelének. Melly dicsiretes dolognak örökké való emlékezetire Timotheusnak a' közönséges piaczon ofzlopot csináltatának: melly tisztesség abban az időben senkin nem történt, hanem csak ő rajta; hogy midőn a' nép az Attyának emlékezetire ofzlopot állíttatott, a' fiának is hasonlóképpen csináltatott. Így a' fiának az Attya ofzlópa mellé állíttatott ofzlópa, meg-újította az Attyának régi jó hírét nevét.

Harmadik Rész.

KI midőn már igen meg-vénhedett volna, és vénsege miatt tiszteteket nem viselne, az Athenás Városbeliek minden felől haddal környül vétettetének. Samus Városá el-hajla, Hellespontus is el-hasonla: A' Macedoniai Philep Király is igen hatalmas vala, és fok dol-

gokat

gokat kezdé: ki ellen minek utánna Chares választatott volna, látván hogy elégtelen volna, és meg nem felelhetne ő néki. Menestheus Ipicratesnek fia és Timotheusnak Vei Hadnagyá választaték, és a' fereg mellé küldteteték. Ki mellé két okos és bölcs férfiak az Attya és Ipa választatának hogy azoknak tanácsokkal élne, mivel azok nagy méltóságban valának, és ő felőlők minden jót reménlenek vala, hogy ő általok a' mit el-veztettenek vízfíza nyernék. Kik midőn Samus Városához érkeztenek volna, Chares az ő el-jöveleteket megértvén hadi feregivel oda méne, és melléjek álla, hogy ő nála nélkül semmit ne cselekednének. Azonban pedig midőn a' szigethez közelgetnének, történék, hogy nagy szél-vész támadá, mellyet midőn a' két régi Hadnagyok el-akarnának távoztatni, és hasznosnak itélnék, az ő hajójokat meg-tartoztaták. Chares pedig az ő fel-tött szándékában el-akará járni, nem akará a' véneknek tanácsokat követni, mintha kezében hordozná a' szerencsét, oda méne a' hova igyekezék, és Timotheus és Iphicrates-

F 4

hez

hez követet küldé, hogy utánna miennének. Minek utánna pedig a' szerencse néki nem szolgált, és fok hajókat elvesztett volna, vízfzontag azon helyre, a' honnét jött vala, vízfza méne, és mindgyárást Athenás Városába levelet küldé, hogy Samus Városát könnyen meg-vette volna, ha a' Timotheus és Iphicratestül el nem hagyattatott volna. Melly dologért vádolatának, és a' felháborodó, gyanakodó, álhatatlan, ellenkező, és a' hatalmokra irigykedő köfségrül vízfza hivattatának, és árultatással kárhoztatának: Ezen törvényben száz talentomokkal büntettetett - meg Timotheus. A' ki a' háládatlan Városnak gyűlölsége miatt Chalcides Városába méne.

Negyedik Rész.

Kinek halála után midőn a' köfség meg bánta volna végezését, a' büntetésnek kilencz részét el-engedte, és az ő fiának Cononnak meg-parancsolta, hogy tiz talentomot adna, a' kőfal egy részének meg-ujítására, mellyből a' szerencsének állhatatlanságát meg-ismérhettyük

hettyük. Mert a' melly kő-falakat Conon az ő nagy Attya az ellenségnek prédájából Athenás Városában fel-építtetett, azokat az ő unokája, maga költségével nemzetségének nagy gyaláztatyára vízfzontag meg-ujítani kényszerítetett. Timotheusnak mértékletes és józan élete felől fok bizonyságokat hozhatnánk elő, de egyel meg-elégedünk; mint hogy abból meg-érthettyük melly kedves volt az ő felinél. Mert midőn ifjúkorábá Athenás Városában törvény előtt egy korban magát mentegezné, nem csak jó baráti és ismerői öfzve gyűlekeztenek hogy őtet oltalmaznák, hanem még a' kegyetlen Jáson-is a' ki abban az időben leg-hatalmassabb vala, ő néki segítségére jött, ki midőn látná hogy hazájában darabontok nélkül bátorlágossan meg nem maradhatna, mind azonáltal Athenás Városában oltalmazó sereg nélkül méne, olly nagyra becsülvén jó-akaróját, hogy inkább halálos veszedelemben akart forogni, mint jó-akaróját Timotheust a' ki híret nevét oltalmazza vala, el-hagyni. Mindazonáltal Timotheus annakutánna Jáson

ellen hadakozott a' kösségnek parancsolattýából, hazájár nagyobbra becsúlven mint jó-akaróját. Ezek vóltanak AthenásVárosában utolsó Hadnagyok, ugy mint: Iphicrates, Chabriás, Timotheus, kiknek halálok után abban a' Városban egy Hadnagy sem találtatott, a' ki emlékezetre méltó dolgokat cselekedett volna.

DATAMES.

Első Rész.

Most vitéz és okos férfiuról szollok, a' ki minden barbarufok között leg-vitézebb és okosabb vólt, ki vévén a' két Carthago Városából való Hamilcart és Hannibált, ki felől annyival is többet szollunk, mivel az ő cselekedett dolgai a' historiákban meg nem irattartak, és a' mellyeket szerencsésen végbe vitt, nem annyira hadi seregnek soksága, mint okos tanácsa által lóttének, mellyel abban az időben mindeneket fellyül haladott. Mellyeket ha szép rendel meg nem irunk, a' miként történtének, meg nem érthetünk. Datamesnek az Attya

Attya Cariai Camesfares vólt, az Annya pedig Scythiai, leg-elsőben Artaxerxesnek vitézi köziben adta magát, kik a' Királynak várát őrizik vala. Az ő Attya mint hogy erős és jeles vitéz, és sok dolgokban a' Királyhoz hátféget meg-mutatta vala, Ciliciának egy részét melly Capadociához közel vagy on birja vala, mellyben a' Levcosyrufofok lannak. Datames hadi szolgálatra adván magát, leg-elsőben abban a' hadban kitetzett vitézlsége, mellyben a' Király a' Cadusiufok ellen hadakozott, mert minnek utánna a' Királynak serege közzül fokban el-estének volna, dicséreteffen viselte magát. Mellyre nézve midőn az ő Attya Camissfares azon a' harczon elesett volna, az Attyának tisztí néki adattatott.

Második Rész.

ANnak utánna szintén olly dicsíreteffen viselte magát midőn Autophrades a' Királynak parancsolattýára üldözné azokat, kik el-hajlottanak vala, mivel hogy az ő vitézlsége által az ellenség, melly már a' táborba bé-útótt vala,

vízíza verettetett, és a' Királynak hadi serege meg-tartatott, melly vitézségéért nagyobb dolgok biztattak ő reá. Abban az időben Paphlagoniában Thyus Tifztartó uralkodik vala, a' ki régi nemzetségből való vala, tudni-illik attul a' Pylámenetől a' kiről Homerus emlékezik, a' ki a' Trojai hadban a' Patroclustul meg-ölettetett. Ez a' Királynak nem akarván térdet fejet hajtani, annak okáért haddal akara ellene menni, és ezen hadnak Generalissává választá Datamest, a' ki Paphlagonak atyafia vala, mert vér szerint való atyafiaktul születettek vala, annak-okáért Datames elsőben minden erejével azon igyekezik vala, miképpen atyafiát a' Királynak hűségére hozhatná, kihez midőn minden oktalom nélkül ment volna, mivel atyafiátul semmit nem tart vala, csak nem el-vesze. Mert Thyus alattomban meg-akará öletni. Vala pedig Datameffel az Annya, a' ki Paphlago Attyának nem nénye vala, ki meg-értvén szándékjokat, intette-fiát hogy magáragondot viselne. Ki el-szaladván a' vezedelemtul meg-menekedett, és a' Thyus-

Thyusnak meg-izené, hogy haddal menne ellene, melly hadban noha az Ariobarnáneستül Lydiának, Joniának, és az egész Phrygiának Tifztartójátul el-hagyattatott, mindazonáltal el-járt dolgában, és Thyust feleségével és gyermekével együtt elevenen el-fogta.

Harmadik Rész.

MElly győzedelemnek hírért hogy valaki előbb a' Királynak meg ne vinné mint maga, azon völt. Annak okáért midőn senki semmit nem tudna ezen dolog felől, oda méne a' hol a' Király vala, és másod napon a' Thyust, a' ki igen nagy testű, rettenetes ábrázatú, mivel fekete hofszú haja, nagy szakállal vala, szép ruhában fel-öltöztette a' minéműt a' Királynak Tifztartói szoktanak vala viselni, ezen kívül arany lánczal és arany percekkel s egyéb Királyi öltözetrel fel-ékesítette: őnnön maga szűr kontósbe és ködmönbe öltözött, fejébe vadász süveget tévén, jobb kezébe fejes botot, bal kezében rab szíjjat tart vala, mellyel Thyust meg-kötözvén maga el-lött hajt vala, mintha egy kegyetlen

vad állatot fogva vinne. Kit midőn mindenek az ő szokatlan öltözetéért és isméretlen ábrázattyáért néznének, és a' végre őszve tódulának, egy a' foka-
ság között a' Thyust meg-ismérvén a' Királynak meg-jelenté. Kinek a' Király elsőben hitelt nem ada, hanem Pharnabázust el-küldé, hogy meg-tekintene, kitől midőn bizonyosan meg-értette volna a' dolgot, azonnal maga eleibe vitette, felette igengyönyörköd-
vén mind a' győzedelmen, s mind pedig annak öltözetiben, kiválképpen hogy olly hires Király véletlen el-fogattatott. Annak-okáért Datamest nagy ajándékokkal meg-ajándékozván, viszontag a' hadi sereghez küldötte, melyet akkor Pharnabázus és Tithraustes Hadnag-
yok az Ægyptombeliek ellen fogá-
nak vala, meg-parancsolván hogy szinte úgy parancsolna a' seregnek mint ők. Minek utánna pedig a' Király Pharnabázust viszsza hivatta, az egész sereg ő reá bízattatott.

Negyedik Rész.

Ki midőn szorgalmatosan hadi sereget gyűjte-

gyűjtene, és Ægyptomba akarna men-
ni, hirtelen a' Királynak levele érkezék, a' mellyben meg-parancsolá hogy Aspis ellen menne, a' ki Cataoniában uralko-
dik vala, melly nép Cilicián fellyúl Capadociának határiban lakik, Aspis pe-
dig mivel berkes és várakkal meg-erősít-
tetett tartományban lakik vala, a' Királynak nem akara térdet fejet hajtani, és a' szomszéd tartományokat pusztította, és a' mit a' Királynak vísznek vala, el-vonnya vala. Datames noha megsz-
fe vala ezektől a' tartományoktól, és nagy dolgok meg-gátollyák vala, mind azonáltal a' Király parancsolattyának engédni akart, annak okáért kevesed ma-
gával, de vitéz férfiakkal hajóba szállott, azt gondolván, a' mint meg-is történt, hogy az ellenséget a' melly készületlen volna kevés néppel könnyebben meg-
verhetné, mint nagy hadi erővel azt a' melly készen volna. Midőn Ciliciában érkezett volna, a' hajókból ki-szállott, éjjel és nappal sietett a' Taurus hegyén által ment, és oda érkezett a' hova szándékozott, keresi az Aspist, mi helyen legyen, kit midőn meg-értett volna, hogy

hogy nem mefszfe volna, és hogy vadászni ment volna, midőn utánna lefelkednék, észbe vette az ő jelen létét. Annak-okáért Aspis a Pisidásokat, és a kik vele valának rendben állította; melyet midőn Datames meg-értett volna, fegyvert foga, és meg-parancsolá az ő népinek, hogy utánna mennének, maga sebeszen az ellenség közzé nyargala, kit Aspis távolyról meg-látván, hogy sebeszen ő reá ütne, meg-ijede, és félelem miatt nem mere ellene állani, hanem meg-adá magát, kit Datames meg-kötözvén Mithriádesre bizá, hogy a Királynak vinné.

Ötödik Rész.

Ezek így lévén, Artaxerxes meg-emlékezek, minémű nagy hadbúl, olly kicsiny dolognak végben vitelére küldötte volna fő Hadnagyát, megbánta cselekedetét, és követet küldött Acæum Városánál lévő hadi sereghez, azt gondolván hogy Datames még meg nem indúlt volna, a ki megmondaná néki, hogy a seregtől el ne menne. A követ minek előtte még oda nem

da nem érkezett volna, a' hova indúlt, az uton elől-talállya azokat, a' kik Aspisét kötözve vízik vala. Melly serénységével midőn Datames a' Királynál nagy gratiát nyert volna, az udvar népe előtt nem kissébb gyűlölségben esett, melly mikor látná hogy az ő nálánál nagyobb becsületben volna, annak-okáért mindnyájan egyet értének, és őtet el akarák veszteni. Ezeket Pandates a' Királynak kincs tartója Datamesnek jó-akarója meg-irá ő néki, és levelében meg-jelenté, hogy nagy veszedelemben lenne, ha az ő Hadnagysága alatt Ægyptomban valami szerencsétlenség történt volna; mert olly szokások vagyon a' Királyoknak, hogy a' szerencsétlen eseteket az embereknek, a' szerencséseket pedig magok szerencséjeknek tulajdonítyák. A' honnét könnyen meg-esik, hogy azoknak veszedelmekre igyekeznek, a' kik által a' dolog szerencsétlen esik. Ő annyival inkább nagyobb veszedelemben volna, hogy a' kiknek a' Király leg-inkább kedvezne, azok néki leg-nagyobb ellenségi volnának. Ezeket a' levélbül meg-értvén midőn már

Acæ-

Acaëum Városánál lévő hadi sereghez vízfőzsa jött volna, és jól tudná hogy igaz volna, a' mellyeket irt, a' Királytól el-állott. Mindazonáltal semmi olyat nem cselekedett, a' melly az ő hűsége ellen volna, mert Mandrocles Magne-test a' seregnek Generálisává tőtte: maga vitézivel Capadociában ment, és a' mellett lévő Paphlagonia tartományát el-foglalta, titkolván a' Királyhoz való hűségét, alattomban Ariobárnázesszel barátságot vét, hadat szerez, és az erős Városokat maga népével meg erősíti.

Hatodik Rész.

DE mind ezek a' hideg tél miatt szerencsétlen folynak vala, mert meg-értvén hogy a' Pisidások ő ellene némelly seregeket készítenének, az ő fiát Arideust néppel el-küldé ellenek, a' ki abban az ütközetben el-esék, az Attya nem olly nagy erővel méne oda, el-titkolván nagy szomorúságát, mivel az ellenséggel előbb meg akara ütközni, mint az ő vitézi ezen szerencsétlen esetet meg-értették volna, hogy ne talántán fiának halálát meg-értvén a' vitézek meg-csüggedné-

gednének. A' hova igyekezett, oda érkezett, és olly helyen szállott táborba, a' hol az ellenségtől környül nem vé-tethetett, és meg nem akadályoztathatott, hogy annál-is jobban meg-harczolhatna. Vala pedig ő véle Mithrobarzanes az ő Ipa, a' lovagos seregnek Kapitánya. A' ki az ő Veji felől kétségben esvén, el-pártolt és az ellenséghez ment. Mellyet midőn Dátames meg-értett volna, eszben vette, hogy ha a' nép meg-tudná, hogy olly derekas emberétől el-hagyattatott, a' többi nép-is el-követné, és el-állana ő mellőle, a' sereg között ki-kiáltatta, hogy Mithrobarzanes az ő parancsolattyára ment volna által az ellenség bé-fogadván őtet, az ellenségnek nagyobb károkat tehetne. Annak-okáért el nem hagyhatnák őtet, hanem sietséggel mindnyájan utánna mennének, mellyet ha bátran meg-cselekednének, az ellenség meg nem álhatna, mivel mind a' táborban's mind a' táboron kívül őlettetnének. Midőn ez az ő tanácsa mindeneknek te-czénék, sereget rendel, Mithrobarzanes után mégycn, ki midőn az ellenséghez

hez érkezett volna, Datames megparancsolá, hogy meg-ütközzenek. A' Pisidások ezen a' szokatlan dolgon megremülvén, azt gondolák, hogy az el-pártoltak árulatásáért cselekedték volna, hogy vizszamenván az ő felejekhez nagyobb veszedelmekre lennének ő nékik, annak-okaért reájok ütnének. Kik midőn semmit nem tudnának ezen dologban, és mi végre cselekednék, kén-telenítettének azokkal meg-harczolni, a' kikhez állottanak, és azokkal tartani, a' kiktől el-pártoltanak, kiknek midőn sem elől sem hátul nem kedveznének, hirtelen le-vágattatának. Ezek után a' többi Pisidásokra méne, és első ütközettel meg-fzalasztá, az el-fzaladtakat kergeté, sokakat le-vága, és az ellenfégnek táborát el-nyeré. Illyen tanácsa által egy harczon mind az el-pártoltakat el-veztté, 's mind pedig az ellenfégét meg-veré, és a' melly gonosz ellen gondolkak vala, hasznára volt. Mellynél okosabb ki gondolt, és serényebb cselekedetet sóha egy Generalis felől sem olvasunk.

Hetedik

Hetedik Rész.

Mindazonáltal ettől a' férfitól Scismas az ő nagyobbik fia el-pártolt, és a' Királyhoz állott, és az ő Attyának el-pártolását meg-beszéllette, melly hirtül Artaxerxes felette igen meg ijede, mivel tudgya vala, hogy erős és vitéz férfiuval volna közi, a' ki mit meg-gondolna, meg-is merné cselekedni, és hogy a' dolgot elébb jól meg-hánná vetné magában, mint hozzá kezdene. Annak-okaért Autopradatest Cappadociában küldi. Ki hogy az erdőben bé ne mehetne, a' mellyen Ciliciában kell vala menni, a' Datames el-akarta foglalni az utat, de a' seregeket olly hirtelen őszve nem szedhetette, a' honnét el-üzettette, azzal az erővel a' mellyet fel-szedett vala, olly helyet választott magának, a' melly az ellenségűl környűl nem vétethetett, sem mellette az ellenség el nem mehetett, hogy a' helynek szorossága miatt ne szorongattatnék, és ha meg akarna ő véle ütközni, az ellenségnek fokasága mindazonáltal az ő kevés népének kevés kárt tehetne.

Nyel.

Nyoltzadik Rész.

Ezeket noha Autophradates tudgya
 vala, mindazonáltal meg akara ütközni, mint olly nagy erővel vívzsa menni, és olly fokáig egy helyen fekünni. Vala néki hufz ezer idegen lovassa, száz ezer gyalogja, kiket ők Gardateseknek hívnak, ugyan azon nemzetségből három ezer parittyával vívói; Ezen kívül valának néki Cappadociaiak nyolcz ezeren, Armeniaiak tiz ezeren, Paphlagoniaiak öt ezeren, Phrygiabeliek tiz ezeren, Lydiabeliek öt ezeren, Aspendus és Pisidáfok mint három ezeren, Ciliciabeliek két ezeren, Captianusok ugyan annyin, Görög Országból három ezer fogadott serege, könnyű fegyverben állóknak igen nagy száma. Ezen számlálhatatlan sokaság ellen Datamesnek minden reménysége maga vitézségiben és a' helynek erősségiben vala, mert ő néki a' Vitézeknek hufzad része sem vala. Mellyekben bizván meg-harczolt, és az ellenség közzül sok ezereket levágott, holott az ő népe közzül ezernél több el nem esett. Annak-okáért másod

sod napon azon a' helyen a' mellyen egy nappal az előtt harczoltanak a' győzedelemnek emlékezetire egy jelt állított. Innét midőn táborával megindult volna, noha kevesed magával vala, mindazonáltal mindenkoron diadalmas volt, mivel soha meg nem ütközik vala, hanem ha az ellenséget szoros helyekbe szorította volna. Melly gyakorta megtörténik, mivel az Országoknak csínnyát tudgya, és mindeneket okoffan ki-gondol vala. Autophradates midőn látná, hogy ez a' háboruság az ő Királyságának nagyobb kárára volna mint az ellenségnek, békeffégre és barátságra intette, hogy a' Királlyal meg-békélle nék. Mellyet Datames noha tudgya vala hogy álhatos nem lenne, mindazonáltal a' conditiókra reá állott, és azt fogadta, hogy az Artaxerxeshez követeket küldene. Így a' háboruság mellyet a' Király Datames ellen kezdett vala, le-csen-desíttetett, Autophradates Phrygiába méne.

Kilentzedik Rész.

DE a' Király, mivel Datames engesztelhe-

telhetetlen gyűlölségében esék, minek utánna látná, hogy hadával semmiképpé nem árthatna néki, álnoksággal akará meg-öletni, melyyet Datames jobb részfén el-került. Valamint mikor hírévé adák néki, hogy némellyek az ő baráti közzül lefelkednének utánna, melyyet, mivel ellenfégi jelentették vala meg néki, azt gondolá hogy el nem kellene hinni, sem meg nem vetni, meg akará próbálni, ha ugy volnaé vagy nem, a' mit mondanak vala. Annak-okáért oda méne, a' hol mondgyák vala, hogy lest vetettenek volna. De magához hasonlót testére és ábrázattyára nézve választá, és ruháját néki adá, és meg-parancsolá, hogy abban a' rendben menne a' fereg között, a' mellyben maga szokott vala menni. Maga pedig más katona ruhában fel-öltözvén, a' test őrizők között mégyen vala. A' gyilkosok pedig, minek utánna a' fereg arra a' helyre jutott volna, mind a' rend's mind pedig a' ruházat által meg-csalattatván, arra rohanának, a' kit maga helyett választott vala. Datames pedig azoknak a' kik véle valának meg-parancsolá, hogy ké-

fzen

szén lennének és azt cselekednék, a' mit ő fogna cselekedni, ki midőn látná hogy a' gyilkosok őszve futnának, nyíllal közikben löve, melyyet midőn mindnyájan cselekednének, minek előtte arra jutnának a' kire ütni akarának, meg-ölettetének.

Tizedik Rész.

MIndazonáltal ez az okos férfiú végezetre Mithridates, Ariobarzanes fiának álnokfága által meg-csalattatott, mert ez meg-fogadá a' Királynak hogy ötöt meg-ölné, ha a' Király meg-engedné ő néki, hogy valamit akarna szabadon meg-cselekedhetne, és annak bizonságára a' Persiaiaknak szokások szerint jobb kezét adná néki. Ezt hogy meg-nyerte, úgy tette magát, mint ha a' Királynak ellenfége volna, hadat győjte, és Datameffel távol-létiben barátságot vete, a' Királynak országot pusztította, várakat meg-vészen, és nagy prédát nyer vala, mellynek egy részét maga vitézinek el-osztá, más részét pedig Datamesnek küldé, hasonlóképpen fok Várakat ada néki. Midőn eze-

G

ket

ket sok ideig cselekedné, el-hitette Datameffel, hogy a' Király ellen holtig való háborúságot kezdett volna, ki noha mindazonáltal, hogy valami módon ezbe ne venné álnokságát, nem kívánt beszélgetni vele, sem szemben lenni nem akart. Így távol-létiben barátságot tart vala, hogy nem egymás között való jótétemények, hanem a' Király ellen közönséges gyűlölfégek által láttatának egyet érteni.

Tizenegyedik Rész.

Mellyet midőn azt gődolna hogy elégendőképpen meg-erősített volna, meg-izené Dátamesnek, hogy ideje volna, hogy nagyobb hadifereget gyűjténének, és a' Király ellen hadakoznának, melly dolog véget ha néki úgy teczenék, akár minémő helyen akarna, vele beszélgetne. Meg-egyezhén, beszélgetésre való időt és helyet választának magoknak. A' hova Mithridates maga mellé egyet vivén a' kinek leg-inkább hiszen vala, egy nappal az előtt méne, és sok helyeken magán handsárokat el-rejte, és azokat a' helyeket szorgalmatozzan meg-

jedzé;

jedzé; Azon a' napon pedig a' mellyet rendeltének vala a' beszélgetésre, mind a' ketten arra a' helyre küldének, kik meg-kimlenék és meg-tekintenék a' helyet. Annakutánna magok mennének oda: Midőn azon a' helyen egy űdeig beszélgettek volna, egymástól el-válanak, és midőn már Dátames megszöve volna, Mithridates minekelőtte maga feléhez ment volna, hogy valami gyanúságba ne esnék, azon helyre vízföza mégyen, és ott le-ül, a' hol a' handsár el-vala rejtve, mintha meg akarna nyugodni, és Datamest vízföza hivatta, tetetvén magát mintha valamit el-felejtett volna a' beszélgetés közben. Azonban a' handsárt a' mellyet el-rejtett vala, elő vivén mezitelen ruhája alá rejtett, és Dátamesnek a' ki vízföza jó vala azt mondotta, el-menetelemben egy helyet ezben vettem, a' melly előttünk vagyon, és a' táborban való szállásra igen alkalmas. Mellyet midőn újával mutatna, és Dátames nézegetne, el-fordulván tőle által veré, és minek előtte valaki segítségire érkezett volna, meg-ölé. Így ez a' jeles férfit a' ki sokakat okos

G 2

bölcs

bölcs tanácsa, senkit hitelenfége által meg nem csalt vala, hamis és színes barátság alatt meg-csalattatott.

EPAMINONDAS.

Első Rész.

A' Thebás Városbéli Epaminondas Polymnusnak fia, kiról minek előtte irnánk, intyúk az Olvasókat, hogy az idegen szokásokat magok szokásokhoz ne hasonlítsák, azt se gondolják, hogy a' mellyek ő náluk alá valók és meg-utáltattak, másoknál-is hasonlóképpé alá valóknak tartattanak. Mert tudgyuk hogy a' Musika mi nálunk nem illeti a' Fejedelmet, sem a' táncz, sőt véteknek tartatik. Mellyek a' Görögöknél kedvessek, és dicséretre méltó dolgoknak tartatnak: Midőn pedig Epaminondasnak szokását és életének folyását meg-akarjuk magyarázni, semmit abban el nem kell hadnunk, valami ahhoz tartozik. Annakokáért legelsőben az ő nemzetségről és eredetiről szollunk, annak utánna micsoda tudományokra, és kitől oktattatott, továbbá az

bá az ő erkölcséről és elméjének javairól, és a' mellyek emlékezetre méltók lesznek: Végezetre annak jeles cselekedetiről, mellyek fokoknak joságos cselekedeteket fellyül haladgyák.

Második Rész.

A' Nnak-okáért az ő Attya a' kitől születetett, a' mint fellyebb meg mondtuk becsületes nemből vólt, szegény mint az ő elei, mindazonáltal úgy oktattatott, hogy senki a' Thebás Városbeliek közzül jobban nem tanéttatott. Mert citherát verni, és a' Musika mellett énekelni, a' Dionysiusztól taníttatott, a' ki szintén olly jeles Musicus vólt, mint a' Damon, avagy a' Lamprus, kiknek hírek nevek el-hírefedetts: Sipolni Olympiodorustól, tánczolni Calliphronustól. A' világi bölcsességben Tarentum Városbéli Lysis Pythagorásnak tanítványa oktatta, kit annyira fzeretett, hogy ifjúkorában azt a' szomorú és kedvetlen vén embert minden társainál nagyobbra böcsüllötte, elébb el sem hatta, míg az ő tanuló társait tanulásában úgy meg nem előzte, G 3 hogy

hogy könnyen ki teczenék, hogy hasonlóképpen a' többi tudományokban is mindenenket fellyül haladna. De mind ezek mi nálunk alá valók és megutáltattak, Görög országban pedig régente dicséreteffek valának. Minekutánna ifjúságára jutott volna, és küszködő játékokban gyakorlotta volna magát, nem annyira erejében mint gyorságában gyönyörködött, mivel azt gondolta, hogy amaz a' bajnokokat, ez pedig a' Vitézeket illetné. Annakokáért leg-inkább a' futásban és tusakodásban gyakorollya vala magát, a' végre, hogy veztégg álva ellenfégit meg-ragadhatná, és véle viaskodhatnék. A' fegyverben-is nem kevesebbnyre foglaltoskodik vala.

Harmadik Rész.

EZEN az ő erős testin kívül, elméjének több javaival fel vala ékesítve, mert emberféges, okos, tekintetes, az időhöz igen tudgya vala magát alkalmaztatni, okos hadat viselő, erős vitéz, és bátor szivű vala: annyira szerette az igazságot, hogy csak tréfából sem hazudott.

zudott. Ezeken fellyül olly mértékletes, kegyelmes, és felette igen töredelmes volt, hogy mindenenk esudálkozásának rajta; és nem csak a' kösségnek ellene való boszszuság-tételeket, sőt a' barátinak-is békefféges türéssel el-szenvedí vala, kiváltképpen a' titkokat el tudgya vala titkolni, melly gyakorta hasznosabb az ékeffen szollásnál. A' beszédre szorgalmiattossan vigyázott, minthogy azt gondollya vala, hogy abból leg-könnyebben tanulhatna. Annak-okáért midőn a' gyülekezetben ment, a' mellýben nagy közönséges jónak állapottya felől vetekeednének, a' vagy a' világi bölcseséggől befzelgetnének, a' gyülekezetből elébb el nem ment, míg a' dolognak vége nem szakadt. A' izégényféget olly békefféges türéssel el-szenvedte, hogy a' közönséges jobúl a' böcsületnél egyebet nem keresett. Barátinak segítségék nélkül nem szükölködött: ellenben pedig másoknak olly híven szolgált, hogy azt ítélték felőle, hogy mindenenket barátival közlene. Mert midőn valaki hazafiai közzül az ellenfégtül el-fogattatott volna,

vólna, avagy baráttyának férhez menendő leánya szegénység miatt férjhez nem mehetne, barátit őszve hivatta, és ki ki értéke szerint mennyit adhatna felvetette, 's azt a' summát midőn őszve akarná szedni, 's minek-előtte magához venné, azt a' ki a' leányt el akarja venni, azokhoz vivé, a' kik a' pénzt őszvé adák, és azon igyekeznek vala, hogy magok adnák néki, hogy az a' ki a' pénzt el-venné, tudhatná kinek kinek mennyivel tartoznék.

Negyedik Rész.

Meg-kifértetett pedig az ő mértékletessége Cyzium városbeli Diomedontúl, mert az Artaxerxesnek kéréféré Epaninondást pénzel meg-akarja vala vesztegetni, és nagy summa pénzel Thebás városába mént, és Mycithus ifjacsát, a' kit Epaninondásigenfzeret vala, őt tálentomokkal maga részire meg-hajtott, Mycithus Epaninondáshoz ment, és meg-jelentette néki, mert jött vólna Diomedon, Epaninondás pedig Diomedon előtt azt felelte, nem izűkfé a' pénz, mert ha a' Király azt ki-

ván-

vánnya a' mia' Thebás városbelieknek hafznokra szolgál, azt kész vagyok meg-cselekedni, ha pedig nem kívánnya, nincs annyi aranya és ezűlti hogy reá-vegyen, mert e' világnak kincset és gádzagságát el nem venném hazámnak fzeretetiért. Te pedig a' ki engemet nem ismértél, és meg-kifértetettél, és hozzád hasonlónak itéltél, nem csudálkozom, 's meg-is bocsátom tenéked, de te Mycithe mindgyárást meny-el, hogy másokat meg ne vesztegess, mivel engemet meg nem vesztegethettél, add viszfza ennek a' pénzt, mert ha hamarsággal meg nem adod, a' Biráknak adlak kezébe, kit midőn Diomedon kérne, hogy békével bocsátana-el, és a' pénzt, a' mellyet magával hozott vala, szabadon el-vihetné; azt úgy mond meg-cselekefzem, de nem a' te kedvedért, hanem magamért; ne talántán ha a' pénzt el-vennék túled, valaki azt mondaná, hogy a' pénzt a' mellyet el-vetrenek, az én kezemhez került, a' mellyet hoztál, és én el nem akartám venni. Kirúl midőn kérdezte vólna, melly felé akarná úttyát venni, és ő azt felelte vólna néki, Athé-

nás Városá felé, kíséröket rendelve mellé, hogy annál bátorfágosabban oda érkeznek: de még a' sem volt elég, hanem Athenás Városbeli Chabrias által a' ki felöl oda fel szollottunk, végben vitte hogy minden kár nélkül a' hajóban szállana. Ez elég bizonyosága légyen az ő mértékleteffégének, többet szólhatnánk ugyan felöle, de módot kell tartanunk a' dologban, mivel ebben a' könyvben a' híres nevezetes férfiaknak életet akarjuk meg-írni, kiknek életet sok Historicusok magán sok ezer versékkel mi előttünk le-írták.

Ötödik Rész.

Oly ékeffen szolló volt, hogy senki a Thebás Városbeliek között hozzá hasonló nem találtatott, és nem csak ékeffen és rövideden felel vala, hanem még a hosszú folyó beszédében is ékeffen szoll vala. Ugyan ott Thebás Városában egy Meneklides nevű rágalmozó ellensége volt a közönséges jónak ki szolgáltatásában, a ki igen ékeffen szolló vala, a minéműek tudni illik a Thebás Városbeliek valának

lának: mert ez a' nemzet inkább erőre
termett, mint elmére. Ez midőn lát-
ná hogy Epaminondasnak a' hadban a'
szerencse igen szolgálta, inti vala The-
bás Városbelieket, hogy a' békefféget
a' hadnál nagyobbra bocsúlnék, hogy a'
hadban ennek a' Generalisnak segítségé-
nélkül ne szükölködnének. Kinek E-
paminondas azt feleli: Te ezzel csak a'
te házad fiait csalogod-meg, hogy azokat
a' hadtól el-inted, mert a' békeffégnek
színe alatt szolgálatra hozod: mivel a'
hábornság által szereztetik a' békeffég.
Annak-okáért a' kik azzal sokáig akar-
nak élni, azoknak a' hadban foglalatos-
kodniok kell. Es ha Görög Országoknak
Fejedelmi és fejei akartok lenni, tábo-
roznotok kell, és nem küszködnötök.
Ugyan ezen Meneclides midőn ő néki
szemére vetné, hogy gyermeki nem vól-
nának, sem meg nem házafodott vólna,
's kiváltképpen az ő kevélységét, hogy
azt gondolná hogy szintén olly híres
nevezetes Vitéz vólna mint Agamem-
non: Epaminondas pedig azt feleli né-
ki, szűnnyél-meg, és ne hánd szemem-
re, hogy meg nem házafodtam, mert

ebben a' dologban senkinek tanácsával kevesebbet nem akarok élni, mint a' te tanácsoddal. Mert Meneclides paráz-
naság miatt gyanakodik vala ő reá. Hogy pedig azt fogod reám, hogy Agamemmont akarom követni, megcsalod magadat, mert ő tiz efsztendeig egész Görög Országának erejével alig vett meg egy Várost, én pedig ellenben egy Városnak erejével 's egy nap Lacedaemoni Városbelieket meg-
vervén egész Görög Országot meg-
fzabadéttam.

Hatodik Rész.

MIdőn Arcadiaiaknak gyülekezetekben jött volna, kérte őket, hogy Thebás és Argivus Városbeliekkal szövetséget vetnének: ellenben pedig Calistratus Athenás Városbelieknek követték, a' ki abban az időben ékeffen szollásával mindeneket fellyül halad vala, kívánná, hogy inkább Athenás Városbeliekkal vetnének szövetséget, és az ő beszédében a' Thebás és Argivus városbeliek ellen fokot szollott volna, és a' többi között azt-is mondotta volna, hogy az Arcades Városbeliek meg-
gon-

gondolnák mindenik Város minémű polgárokat nevelt volna, mellyből a' többiekről-is ítéletet vehetnének. Mert az Argivus városbéli Orestes és Alcmaon az Annyoknak gyilkosí voltak: Thebás Városbéli Oedipus, minek utánna az Attyát meg-ölte volna, az Annyától fiakat nemzett. Epaminondas midőn mindenekre meg-felelt volna, és ezekre a' két gyalázatos szókra jutott volna, csudálkozom ugymond az Athenás Városbéli ékeffen szollónak efsztelenfégin, hogy meg nem gondolta, hogy ezek ártatlan születettek, véteken esvén, minek utánna hazájokból ki-űzettek volna, az Athenás Városbeliektől bé-fogadtattak. Az ő ékeffen szollása pedig kiválképpen Sparta Városában ki-teczett Leuctránál lévő útközet előtt, a' hová midőn minden szövetséges városoknak követi őszve gyülekeztenek vala, az egész gyülekezet előtt, Lacedaemon Városbelieknek kegyetlenlégeket úgy meg-feddette, hogy ezzel az ő meg-feddéssivel nem kevesebnyire meg-rontotta az ő erejeket és hatalmokat, mint a' Leuctránál lévő har-

ezen, mert ezzel az ő befzédivel azt vitte végben akkor a' mint annak utánna ki teczett, hogy a' Lacedæmon Városbeliek, a' szövetséges tárfoknak segítségéktől meg-fosztatnának.

Hetedik Rész.

Hogy tűrő szenvedő volt, és hazafiai-nak boszszuság-tételeket el-fenvedte, mivel hazájára haragudni méltatlanságnak tarttya vala, ezek lehetnek bizonyfagi. Midőn ötet gyűlölség miatt az ő hazafiai a' feregnek elől-járójává nem akarnák választani, és tudatlan Hadnagyot választottanak volna, kinek gondviseletlensége által a' hadi fereg ár-ra jutott volna, hogy mindnyájan élettek felől kétségben esnének, és félnének, mivel szoros helyekre szorittatván az ellenségtől környül vétettenek vala. Epaminondasnak Hadnagyságát és szorgalmatosságát kívánnják vala, mert jelen vala ugyan de mint köz vitéz, kitől midőn segítséget kérnének, meg nem emlékezett ellene tett boszszuságáru, hanem a' fereget a' jelen való veszedelemtől meg-fzabadította, és minden kár nélkül

nélkül haza vitte. Ezt pedig nem csak egyszer cselekedte, hanem többször-is. Leg-hiresebb volt pedig az, midőn a' Lacedæmoniaiak ellen Peloponnesusban haddal ment volna két tizti társa lévén, a' kinek egyike ugymint Pelopidás a' ki erős és vitéz férfiú vala, minek utánna pedig ellenségeknek vádolások által mindnyájan gyűlölségben estének volna, és azon okokra nézve tiztek-ből ki-vettetenek volna, és ő helyettek más Hadnagyok választattanak volna, Epaminondas nem engedett a' köfség végzésinek, és azt javallotta tizti társainak, hogy ők-is azt cselekedgyék, ne engedgyenek, és abban a' hadban, a' mellyhez kezdett, el-járt; mert eszbe vette vala, hogy ha azt meg-cselekedné, a' Hadnagyoknak esztelenségek és tudatlanságok miatt az egész fereg el-veszne. Thebás Városában egy törvény vala, melly halálra kárhoztatta azt, a' ki a' Hadnagyfágot tovább viselte, mint reá adatott, ezt midőn Epaminondas látná, hogy ez a' törvény a' közönséges jónak hasznáért szereztetett, a' Városnak nem akart kárára igyekezni, hanem négy

négy holnappal tovább mint a' kösség meg-hatta vala, viselte a' Hadnagyságot.

Nyoltzadik Rész.

Minek utánna haza jötte nek volna, az ő tiszti tárfai ezen vétkekért vádoltatának, kiknek ő meg-engedte, hogy minden okot ő reá vetnének, és azt mondanák, hogy ő volna mindennek az oka, hogy a' törvénynek nem engedtenek volna, melly mentségek által meg-menekedvén, senki meg nem gondolta hogy Epaminondas meg-felellyen, mivel semmi mentsége nem vala, a' mellyel mentegethetné magát. De ő a' törvény eleibe méne, semmit el nem tagada azokban, valamellyeket az ő ellenfégi mondottanak vala, és mindenekeket, valamellyeket az ő tiszti tárfai mondottanak meg-vallott, nem-is mondotta, hogy el nem szenvedné azt a' büntetést a' mellyet a' törvény hoz vala magával: De még-is egy dologra kérte őket, hogy az ő el-kárhoztatását ezen következendő szókkal írják meg: Az Epaminondas a' Thebás Városbeliektől halálra

lálra ítéltetett, mivel őket kinfzerítette a' Leuctrica Városánál, hogy a' Lacedæmonia akat meg-vernék, kikkel ő előtte a' Boeotiusok között senki nem mérészlott vala szemben szállani, és hogy harczon nem csak Thebás Városát veszedelemtül meg-szabadította, hanem még az egész Görög Országot-is előbbeni szabadságában víszfa hozta, és mind a' két részről annyira vitte a' dolgot, hogy a' Thebás Városbeliek Sparta Városát östíromolnák, a' Lacedæmon Városbeliek pedig jó neven vennék ha békeességben lehetnének, nem-is vetett addig véget hadakozásának, míg Messena Városát jó rendbē hozván azoknak vároffokat meg nem szállotta. Midőn ezeket mondotta volna, mindnyáján nagy vigassággal nevetésre fakadtanak, és a' Birák között senki nem mert ellene szollani.

Kilenczedik Rész.

VEgészetre ez a' Fő Hadnagy midőn Mantinea Városánál a' harczon az ellenféggel vakmerőbben harczolt volna, a' Lacedæmon Városbeliektől meg-

ismér-

ismértetvén, és mivel azt gondollyák vala, hogy ha ötet el-vészthetnék házajok meg-szabadúlna, mindnyájan ő reá rohantanak, 's meg nem szüntenek addig, valaméddig nagy vér ontást tévén és sokakat le-vágván Epaminondást a' ki vitéz módra harczol vala nem látták, hogy egy nyíllal távolról meg-lővettetvén el-esett, kinek el-esésén a' Bœotiaiak valamennyire meg-csüggedének, de mindazakat előbb el nem hagyák a' harczot, valaméddig az ellenféget meg nem győzték. Epaminondás pedig midőn érezné, hogy halálos sebben esett volna, és egyszer'smind a' vasat, melly a' testében maradt vala, ha ki-vonná, azonnal meg-kellene halni; azt mind addig testébe tartotta, míg meg nem mondották neki hogy a' Bœotiaiak győzedelmet vettek: mellyet mihelyen meg-értett volna eleget élttem ugymond, mert győzhetetlen halok-meg. Ezekre a' szókra a' vasat testéből ki-vonván mindgyarást meg-holt.

Tizedik Rész.

EZ feleséget soha nem vett, a' mellyért mi-

ért midőn vádoltatnék a' Pelopidástúl, kinek gyalázatos fia vala, és azt mondaná, hogy házájának kevés javára volna, mivel maga után fiakat nem hagyta; meg-látsd ugymond te, nagyobb kárára ne légy, a' ki ilyen fiat hagysz magad után, én maradék nélkül meg nem halok, mert Leuctra Városánál lévő diadalmam meg-marad, a' melly nem csak fen marad, hanem halhatatlan-is léfzen. Abban az időben a' mellyben a' számkivetettek Pelopidas segítségé által Thebás Városát meg-vették, és a' Lacedæmon Városbelieknek segítségüket a' várból ki-űzték, Epaminondás valaméddig a' polgárok között a' vér-ontás tartott, házából ki nem ment, mivel sem a' gonoszokat oltalmazni, sem ellenek hadakozni nem akart, hogy hazafiainak vérekben kezeit ne ferteztetné, mivel minden haza fiait ellen való diadalmat, ártalmas és siralmas dolognak tart vala. Ugyan ő Epaminondás minek utánna Gadmeánál Lacedæmon Városbeliek ellen hadakozni kezdett, mindenkor leg-elől állott. Kinek vitézségiről és életéről elég légyen ez, ha ezt

ezt az egyet hozzáadom, a' melyet senki el nem tagad, hogy Thebás Város a Epaminondásnak születése előtt, és halála után mindenkoron idegeneknek birtokok alatt volt, ellenben pedig valameddig a' közönséges jónak igazgatója volt, mindenkor feje volt az egész Görög Országnek, a' melyből kitéczik hogy egy ember az egész Városnál nagyobbra bocsúlottetett.

PELOPIDAS.

Első Rész.

A' Thebás Városbeli Pelopidas, a' Historikusoknál ismeretesebb mint a' kösségnek, kinek jeles cselekedetiről nem tudom miképpen írjak, mivel félek attól ha a' dologhoz kezdek, és azt meg-magyarázom, nem az ő életét magyarázni, hanem historiát írni láttatom, ha pedig csak kiválképpen való cselekedetiről írok, azok a' kika' Görög nyelvet nem értik, és a' historiákban nem forgottak, meg nem tudgyák minémő jeles férfiú volt ez a' Pelopidas. Annak-okaért a' mennyire tölem lehet, mind

mind a' két dolognak meg-felelek, és az olvasók meg-únásának és tudatlanságának eleget tészek. A' Lacedæmon Városbeli Phæbidás midőn hadi seregít Olynthus Város a ellen vinné, és Thebás Város a által menne, annak várát, mely Cadmeának neveztetik, némelly Thebás Városbelieknek kifiztések ből el-foglalta, a' kik hogy annál-is inkább az ellenkező pártosoknak ellenek álhatnának, Lacedæmon Városbeliekhez álának, melyet nem a' kösségnek végezéséből, hanem magának akarattyából cselekedett, melyre nézve Lacedæmon Városbeliek a' fő Hadnagyságot le-vették róla, és pénzel meg-büntették, a' Thebás Városbelieknek mindazonáltal a' várát vízfza nem adták, minthogy nagy gyűlölségben élvén hasznosabbnak tartották őket bé-rekesztve tartani, mint szabadon. Mert a' Peloponnesusi had, és Athenás Városának meg-vétele után azt gondolták, hogy Thebás Városbeliekkal volna dolgok, és azok lennének egyedül, a' kik ellenek állani mérészlenének. Annak-okaért az ő jó-akaróinak adták a' fő fő tiszteket, és a' más

más részről való pártosoknak fejeit rész szerint meg-ölték, rész szerint számkivetésben küldöttek: kik között ez a Pélopidás-is a' ki felől írni kezdettünk hazájából ki-űzetetett.

Második Rész.

EZek csak nem mindnyájan Athenás Városában mentenek, nem a' végre, hogy a' restségnek adnák magokat, hanem hogy azon a' helyen, a' mellyet a' szerencse közel mutatott volna nékiek, azon igyekezhetnének mi módon hazájokat meg-szabadíthatnák. Annak-okaért midőn látnák hogy alkalmas idejek volna, a' dolognak végben vitelére, közönségesen azokkal, kik Thebás Városában ő vélek egyet érttettenek vala, bizonyos napot választának magoknak, a' mellyen az ellenséget meg-űtnék, és a' Várost meg-szabadítanák, tudniillik azt, a' mellyen a' fő fő Birák vendégeskedni szoktanak vala, gyakorta kevés néppel nagy dolgok vitettenek végben: mindazonáltal bizonyára soha olly kicsiny készülettel olly nagy erő meg nem győzetetett: mert tizenkét ifiak verték őszve magokat azok közzül, a' kik

a' kik számkivetésben küldettettek, kik száznál többen nem valának, a' kik ilyen veszedelemben adnák magokat. Melly kevés erővel Lacedæmon Városa meg-győzetetett: mert ezek nem csak a' pártosok ellen támadtanak, hanem a' Spartánusok ellen-is hadat indítottanak, kik egész Görög Országnek fejei valának, kiknek fényes birodalmok nem sok idő múlván Leuctriai harczonek által meg-rontatott, és semmivé lőtt. Azok a' tizenketten annak-okaért, kiknek Pelopidas előjárójok vala, midőn nappal Athenás Városából meg-indúltanak volna, hogy nap nyugtával Thebás Városához érkeznének, nyúlászó ebeket és vadászó hálókat vivének magokkal, hogy valami módon az úton eszben ne vennék őket, kik midőn abban az időben, a' mint fel-tették vala magokban, oda érkeztenek volna, Charon házához szállának, a' ki mind időt 's mind napot hagyott vala.

Harmadik Rész.

ITt el nem hagyhatom, noha a' mi fel-tett szándékunktól különböz, hogy tudni

tudni illik, a' nagy bátorságra közönségesen nagy szerencsétlenül kőverkezni szokott. Mert mihelyen ezek a' számkivetettek a' városban érkeztenek, azonnal Thebás Vároffában lévő Birák meg-tudták, de ezek az ételnek és italnak adván magokat, semmit nem gondoltanak véle, nem-is igyekeztenek azon, hogy ennyi dolognak végire menjenek volna, hozzá járula ez-is, hogy jobban ki-nyilatkoztatnék az ő esztelenlégek; mert Athenás Városából, Archiás fő Paptúl, Archiásnak, a' ki akkor Thebás Városában uralkodik vala, levelet hozának, a' mellyben a' számkivetetteknek Thebás Városában való menetelek felől mindenek meg-irattatva valának: mellyet midőn néki adtának volna, mikor már az asztalnál ülne, valamint bé vólt pecsételve, azónképpen székiinek vánkosa alá tévén, azt mondotta; holnap napra hagyom a' derék dolgokat. Azok pedig mindnyájan, midőn már bé-estveledett volna, meg-borosodván a' számkivetettek-től, kiknek Pelopidás elől-járójok vala meg-öltetének. Mellyet szerencsésen

sen végben vivén intették a' kösséget, hogy szabadságokért fegyvert fogának nem csak azok a' kik a' Városban valának, őszve futának, hanem minden felől a' föld népe-is, a' Lacedæmon Városbelieknek őriző vitézeket a' várból ki-űzték, és hazájokat meg-szabadították. Es valakik Cadmea meg-vételének okai vóltanak, azokat rész szerint meg-ölték, rész szerint számkivetésben küldötték.

Negyedik Rész.

Ebben a' fel-háborodott időben, valamint fellyebb-is meg-mondottuk, az Epaminondas, valameddig a' harcz a' Városi polgárok között tartott, házánál nyugodott. Annak-okáért ez a' dicséret, hogy Thebás Város meg-szabadúlt, egyedül Pelopidásnak tulajdonittatik. Az ő többi szerencsésen végben vitt dolgai közönségessek az Epaminondással: mert Leuctriai harczon Epaminondásnak fő Hadnagyságában Pelopidás ki-válogatott seregnek elől-járója vala, a' melly leg-elsőben a' Lacedæmon Városbelieknek seregét

meg-verte, ezen kívül minden veszedelmekben jelen volt; valamint mikor Spárta Városát ostromolta, a' seregnek egyik szárnyát igazgatta, és hogy annál-is hamarébb Messena Városa megépíttetnék, Perfiában követségben ment; Végezetre ő volt második személy Thebás Városában, de mindazonáltal nem a' leg-főbb, hanem második Epaminondas után.

Ötödik Rész.

DE mindazonáltal a' szerencsétlenség alá vettetett, mert elsőben-is a' mint fellyebb meg-mutattuk, számkivetésben küldetett: és midőn Thessaliát Thebás városbelieknek birodalmok alá akarta volna hódétani, és azt gondolta volna, hogy a' követségnek törvénye szerint elég bátorságos volna, a' melyet minden nemzetek szentnek szoktanak tartani, a' kegyetlen Alexander Pheræustól Isméniaival együtt meg-fogattatott, és fogfágban vettetett. Kit Epaminondas Alexander ellen hadakozván ísmét meg-szabadított. Ezen cselekedete után soha meg nem békél-

békélhetett azzal, a' ki ő rajta ezt az erőszakot tette vala. Annak-okáért azt javallotta Thebás Városbelieknek, hogy Thessaliának segítségére mennének, és abból a' kegyetlenek ki-űznék. Melly hadnak midőn ötét Generálisává választották volna, és hadi seregivel oda ment volna, kész volt, mihelyen az ellenféget meg-látta, véle meg-ütközni. A' melly harczon hogy meg-látta Alexandert, azontúl haragra fel-gerjedvén, hozzá nyargala, és midőn a' seregtől megszöve el-ment volna, nyilakkal által lövettetvén el-esett. Mindazonáltal ez a' dolog győzelem után történt, mert már hátra mász vala a' kegyetlenek serege. Melly jeles cselekedete után Thessaliának minden városa a' megölettetett Pelopidásnak aranyas koronákat adának, és rézből csinált öflopokat emeltetének, az ő gyermekit pedig sok jószággal meg-ajándékozák.

AGESILAUS.

Első Rész.

A' Lacedæmon Városbeli Agesi-

laus mind a' többi Historicusoktól 's ki-
váltképpen pedig a' Socrates szerzetit
követő Xenophontól dicsértetett, mert
ő véle igen barátságossan élt. Ez leg-
először is Leotychideffel Báttjának fiá-
val veszekedett az Országért. Mert a'
Lacedæmon Városbelieknek régi eleik-
től olyan szokások voltak, hogy minden-
koron két Királyok lenne, a' kik in-
kább a' Királyságnak nevét, mint annak
birodalmát viselték, két nemből Pro-
clis és Eurystheniséből: a' kik Hercules-
nek nemzetségéből eredetet vévén
Spárta Városában leg-első Királyok va-
lának. Ezeknek nem vala szabad egyik
fамиliából a' másik helyett Királlyá len-
ni, azért kiki maga rendiben meg-
marad vala. Leg-először is arra vigyázta-
nak, mellyik a' Királynak fiai között
leg-öregebbik vala, és annak halála u-
tán, azt választották, ha pedig fia nem
maradott, tehát azt, a' ki leg-közelebb
való atyafia vala. Meg-hala pedig A-
gis Király Agefilausnak Báttya, a' ki-
nek Leotychides fia marada, kit ő élte-
ben nem akart vala fiának tartani, ha-
lála oráján pedig fiának nevezé. Ez A-
gefila-

gefilaussal az ő Attyának Báttjával az
Országért veszekedett, de a' mit ki-
vánt, meg nem nyerhette: mert a' Ly-
fändernek segítségével, a' ki, a' mint
oda fel-is meg-mutattuk, háboruságot
indító, és abban az időben igen hatal-
mas ember vala, Agefilaus választatott.

Második Rész.

KI mihelyen a' Királyságra ment, azt
adta tanácsul a' Lacedæmon Város-
belieknek, hogy hadi seregeket Asiában
küldenék, és a' Király ellen hadakoz-
niának: azt mondván, hogy hasznos-
sabb volna Asiában hadakozni, mint
Europában: mert azt hirdetik vala,
hogy Artaxerxes sok hajókat készítene,
és gyalog sereget gyűjtene, mellyet Gó-
rög Ország ellen akarna küldeni. Reá
bizattatván a' had, olly nagy fietséggel
élt, hogy hadi seregivel előbb Asiában
ment, mint a' Királynak Tisztartói meg-
tudták az ő el-jövetelit. Innét lőtt
hogy azokat készületlen és véletlen ta-
lálá. Mellyet midőn Tissaphernes meg-
értett volna, ki a' Királynak Tisztartói
között leg-főbb vala, Agefilaustól bé-

kefféget kért, titetvén magát, mintha a' Lacedæmon Városbelieket a' Királlyal meg békéltetné, de bizonyára azért kért békefféget, hogy sereget gyűjthesse: mellyet három holnapig meg-is nyert. Meg-esküvének pedig mind a' ketten, hogy a' szövetséget minden csalárdság nélkül meg-tartanak, melly fogadást Agesilaus nagy hűséggel meg-tartott, ellenben pedig Tissaphernes semmit e-gyebet nem mivelt, hanem hadat gyűj-tött. Mellyet noha Agesilaus elzben vett vala, mindazonáltal hűtét meg-tar-totta, és azt mondotta, hogy ez által magának nagy hasznót tenne, mivel Tissaphernes hamis hűtivel mind az em-bereket magától el-idegenitené, 's mind pedig az Isteneket maga ellen haragra indéraná, ő pedig hűtit meg-tartván seregit meg-bátorítaná: mivel jól tudná hogy az Istenek őtet meg-segitenék, és az emberek-is ő véle tartanak, mivel inkább azokat szíretnék, a' kik hűtő-
ket meg-tartanak.

Harmadik Rész.

MInekutánna a' szövetségnek ideje el
múlt

múlt volna, nem kételkedett Tissapher-
nes azon, mivel Gáriában fok várai va-
lának, és az a' tartomány abban az idő-
ben leg-gazdagibbnak tartatik vala,
hogy az ellenség kíválképpé abba bé ütné,
azért minden erejét oda vitte. Agesila-
us pedig Phrygiában ment, és azt előbb
el-pusztította, mint Tissaphernes meg-
indul vala; Vitézit nagy prédával meg-
gazdagítván, népét Ephesusba telelni
vitte, és ott műhelyeket építtetvén kü-
lömb-féle hadi szerzőmokat készítte-
tett, és nagy szorgalmatosággal készült
a' hadhoz, és hogy mennél szorgalma-
tosabban fel-fegyverkeztetnének, és
szebben fel-ékesíttetnének, ajándéko-
kat fel-téve, mellyekkel azok meg-a-
jándékoztatnának, a' kik abban a' do-
logban leg-szorgalmatosabbak volná-
nak. Ugyan azt cselekedte egyéb hadi
dolgoznak gyakorlásibá, hogy azokat,
a' kik másoknál jobban viselték mago-
kat, nagy ajándékokkal meg-ajándé-
kozta. Annak-okáért azt vitte végbe,
hogy mind szép 's mind vitéz hadi népe
vala, ki midőn látná, hogy ideje volna,
hogy népét a' téli quártélyból ki-vinné,

látta hogy ha előbb nyilván ki-hirdette volna, melly felé menne, az ellenség nem hinne, és más tartományokat elfoglalna, 's nem-is kételkednék, hogy nem azt cselekedné, a' mit ki hirdetett volna. Annak-okáért midőn ő azt mondotta volna, hogy Sárdes felé menne, Tissaphernes azt gondolta, hogy Caria tartományát kellene megoltalmazni. Midőn ezen szándékában meg-csalattatott volna, és látná hogy tanáccsal meg-győztetett volna, későn ment maga felének segítségekre: mert minekelőtte oda érkezett volna, immár akkor Agesilaus fok helyeket meg vévén nagy prédát nyer vala. A' Lacedæmon Városbéli pedig midőn látná, hogy az ellenség lovagos seregivel fellyül haladná, sóha a' mézőben meg nem állott, hanem mindenkoron olly helyeken harczolt-meg, a' mellyeken a' gyalogság többet vihetett végben. Annakokáért valahányszor szemben szállott, mindenkor az ellenségnek nagyobb seregit megverte, és úgy viselte magát Asiában, hogy mindenektől győzedelmesnek tartatnék.

Negyedik Rész.

KI midőn Perfiában a' Király ellen igyekeznek menni, hire érkezék onnét hazúl a' fő Biráknak parancsolattya-ból, hogy Athenás Városbeliek és Bœotiaiak a' Lacedæmon Városbeliek ellen hadat indítottának volna, azért ne késnék hanem vizsgálja sietne. Itt hazájához való hűsége szintén olly dicséretes mint vitézsége: mert nőha győzedelmes seregnek elől-járója vala, és biznék-is hogy Perfiát meg-holdétaná, olly hűven engedett távol lévő fő Birák parancsolattyanak; mintha közönséges ember lett volna a' gyűlésben Spárta Városában, kinek példáját vajha a' mi fő Hadnagyink-is követték volna, de a' fel-tett dolgunkhoz vizsgálja térünk. Agesilaus a' gazdag Országánál fellyebb becsülte jó hírét nevét, és fokkal dicséreteffebb dolognak tartotta, ha hazája végezésinek engedett, mint Asiát meghodoltatta volna. Annak-okáért e' végre seregével Hellepontuson általment, és olly gyorsasággal élt, hogy azt az útát, a' mellyen Xerxes egész el-

tendeig ment, ő azt harmincz nap alatt végben vitte. Midőn már nem megszévólna Peloponnesustúl, az Athenás Városbeliek és Bœotiaiak és azoknak több szövetséges társaik Coronea Városánál ellene akartanak állani, kiket igen megvert. Ebben a' győzedelemben leg-ditséretelesebb vala, hogy midőn fokban az ütközetrül Minervának templomába szaladtanak vólna, és azt kérdeznék ő tüle, mit akarna azokkal tenni, noha egynéhány sebekben esett vala azon a' harczon, és mindenekre nehéztelni láttatik vala, a' kik ő ellene fegyvert fogtanak, mindazonáltal nagyobbra becsülte lelki-isméretit haragjánál, és meg-tiltotta hogy azokat ne bántanák. Ezt nem csak Görög Országban cselekedte, hogy az Isteneknek templomokat szentnek tartotta, hanem még ellenségínél-is minden képeket és oltárokat meg-tartott és el nem rontott. Annak okaért azt szokta vala mondani, csudálkozik azon, hogy azok szentség rontóknak nem tartatának, a' kik azoknak, a' kik azokhoz folyamodtanak, ártanak, avagy hogy keményebb büntetéssel

téssel nem büntettetnének meg azok, a' kik az Isteni tiszteletet meg-förtöztetnék, mint a' kik a' templomokat meglopnák.

Ötödik Rész.

Ezen ütközet után az egész hadi erő Corinthus körül szállott-meg, a' honnét Corinthiumi hadnak nevezetett. Ott minek utánna Agesilaus Hadnagysága alatt, egy harczon az ellenség közzül tiz ezeren el-eszenek vólna: és ezen harcz után az ellenségnek ereje kisebbbedni láttatnék: nem kívánta a' discsiretet, hanem inkább Görög Országának szerencsétlenségín szánakodott, hogy olly fokban el-vesztenek vólna az ellenségnek vétke miatt: mert ez az elveszett fokaság által ha csak ezek lótt vólna, a' Persiaiakat meg-verhették vólna. Ki midőn az ellenléget a' város falai közzé kergette vólna, és fokban inténék őtet, hogy Corinthus városát meg-venné, azt felelé, nem illik az ő vitézségéhez az, mert ő vólna az, a' ki az elpártoltakat hűségre hajtaná, és nem az, a' ki Görög országnak leg-főjebb városit

meg-venné; mert ha azokat el akarjuk vesztetni ugymond, a' kik velünk együtt ellenségünk ellen hadakoztanak, mi magunkat fogyattyuk-el, azok békefésben lévén. Annak-okáért minden farsátság nélkül mikor akarnak el-veszthetnek bennünket.

Hatodik Rész.

AZonközben az a' szerencsétlenség történt a' Lacedæmon Városbeli-ken Leuctránál: a' hova midőn sokak-túl kényszerítették hogy menne, nem akara menni, mintha látta volna a' dolognak szerencsétlen ki-menetelit. Ugyan ő midőn Epaminondas Spárta városát meg-szállotta volna, és a' Város falakkal nem volna bé-kerítve, olly emberül viselte magát benne, hogy abban az időben minden ember meg-vallotta, hogy ha ő nem lett volna, Spárta Városá meg nem maradott volna. A' melly veszedelemben az ő serény tanácsa mindeneknek hasznokra volt: mert midőn némelly ifiak az ellenségnek jóvetelitől meg-iedvén a' Thebánusokhoz akarnának szaladni, és egy magas helyet a' Váro-

Városon kívül meg-vettek volna, Agesilaus látván hogy a' Városnak nagy veszedelmére volna, ha eszben vennék, hogy valaki az ellenséghez akarna menni, annak-okáért népivel oda méne, és mintha jó végre cselekedték volna, dicsérte az ő tanácsokat, hogy azt a' helyet el-foglalták, és hogy ő-is által látta, hogy úgy kellett volna meg-lenni annak. Ekképpen az ifiakat színes dicsérettel meg-tartotta, és maga népe közöttül némellyeket hozzájuk adván, a' helyet meg-erősítette, mivel azok, meg-szaporodván az ő számok azokkal, a' kik az ő tanácsok és igyekezetek felől semmit nem tudnak vala, meg nem merték magokat mozdétani, annál-is inkább, mivel azt gondollyák vala, hogy az ő szándékokat senki nem tudná.

Hetedik Rész.

Ketség kívül a' Lacedæmon Városbeli a' Leuctrica harcz után soha fel nem vehették magokat, sem régi birodalmokat vízfőz nem nyerhették: mind azonáltal Agesilaus azomban meg nem szűnt, hanem valamiben segíthette há-

záját, segítette. Mert kiválképpen midőn a' Lacedæmon Városbeliek pénz nélkül szűkölködnének, ő mindenkinek valakik a' Persiai Királytól elszakad-
tanak segítségére volt, a' kiktől sok pénzel meg-ajándékozottván hazáját meg-ségitette. Ezen kiválképpen csudálkozhatunk, hogy midőn a' Királyoktól, nagy Uraktól és Városoktól nagy ajándékokkal meg-ajándékozott-
nék, abból semmit az ő maga hasznára nem költött, semmit a' Lacedæmon városbelieknek szokásokban meg nem változtatott: azzal a' házzal meg-elégedett, a' mellyben Euristenes az ő elei-
nek Attya lakik vala, mellyben a' ki bément, bujaságnak és mértékletlen életnek semminémű jeleit nem láthatta: ellenben pedig a' békefféges türesnek és mértékleteffégnak sok jeleit. Mert az
a' ház olyan formán volt fel-ékesítve, hogy semmi nem különbözött akár melly szegény avagy közönséges embernek házá-
túl.

Nyolczadik Rész.

EZt a' jeles férjfiat pedig, valamikép-
pen

pen a' természet elméjének szép ajándé-
kival fel-ékesítette, úgy testében meg-
futtította, mert alacsonyszerű, és lánta
vala. Mellyre nézve éktelen vala: és
midőn azok, a' kik nem ismérték reá te-
kintettek, meg utálták, a' kik pedig az
ő vitézségit tudták nem csudálkozhat-
tak elégendőképpen ő rajta. A' mint
hogy meg-is történt, midőn nyolczvan
esztendősen korábban Thacusnak Ægyip-
tomban segítségire ment volna, és a'
mezőben egy rév-parton meg-szállott
volna, sátor nélkül, és a' száraz földet
szalmával meg-hintette, és annak he-
gyibe egy bört terítettett, és arra az ő
társaival le-ült volna, alá való kopott
ruhában, úgy hogy az ő ruházattyo-
k-
búl a' Királyt ő köztők meg nem ismér-
hetnék, hanem inkább valamely bol-
dogtalan embernek ítélnék: kinek
el-jövetelit midőn a' Királynak népe
meg-értette volna, nagy hamarsággal
minden-féle ajándékokat hozának néki,
kik midőn kérdeznék mellyik volna az
Agésilau-
s, alig hitték-el, hogy azok
között volna, a' kik együtt ülnek vala:
és midőn a' Királynak nevével néki ad-
ták

ták volna az ajándékokat, a' mellyeket hoztanak vala, a' borjú husnál, és ehez hasonló eledelnek nemeinél egyebet, a' mellyek akkori időben kívántattak vala, el nem vett, a' drága keneteket, koronákat, és gyümölcsből álló étkeket az ő szolgainak osztogatta, a' többit pedig viszfza vitette. Mellyre nézve a' barbarusok annál-is inkább meg-utálták, mivel azt gondollyák vala, hogy tudatlanságából vette volna-el az alább valókat, a' jókat pedig viszfza küldötte volna, ki midőn Ægyiptomból viszfza-tért volna, Nechtanabes Királytól két száz hufz talentomokkal meg-ajándékozta, hogy az ő népének adná azokat, és egy rév-part-hoz melly Menelaus rév-parttyának hívattatik, érkezett volna, melly Cyrenás és Ægyptus között vagy on, betegségben egett, és meg-hólt, ottan őtet az ő baráti, hogy annál-is könnyebben Spárta Városában vihetnék, mint hogy mézek nem vala, viazfzal meg-öntözték, és ekképpen haza vitték.

EUME-

EUMENES.

Első Rész.

A' Cardia Városbeli Eumenes.

Ennek ha a' szerencse szolgált, és jószágos cselekedetivel egyenlő lett volna, nem lett volna ugyan azért nagyobb, mindazonáltal híressébb és becsületebb: mivel a' jeles férfiakat az ő jószágos cselekedetekről nem szerencséjéről szoktuk meg-ítélni: mert midőn abban az időben élt volna, a' mellyben a' Mácédonok hatalmaffak valának, nem kevés szerencsétlenségére volt ő neki azok között élén, hogy idegen vala: nem-is vala egyéb szerencsétlensége, hanem hogy nemes vérből nem vala, noha az ő hazájában nagy nemből származott vala: mindazonáltal néha nehezen szenvedik vala a' Mácédonok, hogy ő náluk nagyobbra bocsúlterett, de még-is ugyan el-szenvedék, mivel szorgalmatosságával, vigyázásával, törődelmességgel, okosságával, és éles elméjével mindeket felgyűl halad vala. Ez ifiacskán lévén a' Phülopnek Amyntas fiának bárátságá-

rátságába juta, és rövid idő alatt legkedvessebb barátja lőtt, mert mátkakor ki-teczik vala az ifiaeskábula' jó erkölcs. Annak-okáért magánál Iró-deák helyett tartotta: melly tífzt a' Görögöknél főkkal becsületessebb vala mint a' Romaiaknál, mert ezeknél az Iró-deákok bérefeknek tartatnák, a' mint hogy bizonyára azok-is, ellenben pedig amazoknál senki arra a' tífztré nem választatik, hanem ha böcsületes nemből születtetett, hű és szorgalmatos vólt, a' kinek szükségképpen minden tanácsokban részesnek kell lenni. Ebben a' barátságban hét esztendeig élt a' Phülop-nél. Ő meg-ölettetvén azon tífztben meg-maradott a' Sándornál tizenhárom esztendeig. Vég-tire a' lovag sereg egyik szárnyának elől-járója vólt, a' melly a' Király sereginek hivattatott vala. Es mind a' két részről jelen vólt a' tanácsban, és minden tanácsokban részes vólt.

Második Rész.

MEg-halván Sándor Babyloniában, midőn az Országok az ő Baráti kö-zött fel-osztattatnának, és a' legnagyobb

gyobb hatalom annak adattatott vólna, a' kinek a' Sándor halála előtt az ő gyű-rűjét adta vala, tudni-illik a' Perdiccá-nak: mellyből mindnyájan könnyen meg-érthették, hogy Sándor reá bizta az országot, miglen az ő gyermeki ember korra jutottak vólna. Mert a' Craterus és Antipater a' kik ötet fellyül haladni láttatának, nem valának jelen, Hephaestio meg-hólt vala, kit egyedül Sándor, a' mint hogy könnyen meg-érthették élteben igen nagyra böcsült vala. Ugyan abban az időben Cappadocia Eumenesnek adattatott, avagy inkább ő reá bizattatott: mint hogy akkoron az ellenségnek hatalma alatt vala. Ezt Perdiccás nagy munkával maga baráttává tévé, mivel annak hűségét és okosságát látta vala, nem-is kételkedvén azon, ha ötet maga részire hozhatta vólna, az ő fel-tett szándékában nagy segítségire leñe ő néki. Mert azon igyekezik vala, a' mint hogy mindenek azon igyekeznek, a' kik nagy hatalomra vágyódnak, hogy mindenekei magok részekre hozhafianak. Es ezt nem csak maga cselekedte, hanem a' többiek-is mind-

mindnyájan valakik a' Sándornak baráti valának. Leg-elsőben pedig Leonnatus Macedoniát el-foglalni akarta, annak-okáért nagy és fok igiretekkel Eumenessel el akarta hitetni, hogy Perdicástul el-állana, és ő véle vetne barátságot, kit midőn reá nem vehetne, megakará őletni, és meg-is cselekedte volna, ha titkon éjel Eumenes az ő várából el nem szaládott volna.

Harmadik Rész.

A Zomban azok a' hadak támadtanak, melyek a' Sándornak halála után mind a' két résznek utolsó romlására valának, és mindnyájan a' Perdicának halálára igyekeztenek, kit noha Eumenes látta, hogy erőtelen volna, és meg nem felelhetne, mivel egyedül magának kellene mind azoknak ellené állani, mind azonáltal barátyját el nem hatta, nem is gondolt annyira életével mint hűségével. Perdicás Asiának azt a' részét bízta vala ő reá, a' melly Taurus hegye és Hellespontus között vagyoni, és őtet egyedül az Európában lévő ellenségek ellen rendelé. Önnön maga pedig Aegyip-

gyptusban a' Ptolomæus ellen méne, Eumenesnek midőn se nagy se pedig erős serege nem volna, mivel tudatlanok, és nem fok idővel az előtt fogattattak vala, 's azt mondanák, hogy az Antipater és Craterus közelgetnének, és már Hellespontuson Macedonoknak nagy seregivel által jötenek volna, kik hires nevezetes és okos vitézek valának. A' Macedonai vitézeknek pedig abban az időben olly hírek nevek vala, mint ez mái napon a' Romaiaknak: mivel mindenkoron leg-vitézebb népeknek tartattanak, és leg-győzedelmesebbek és hatalmasabbak valának. Eumenes nem ok nélkül tart vala, tudván ha az ő serege meg-tudná, minémű ellenség ellen vitettetnék, nem hogy el-menne, de inkább a' hír mondóval együtt el-szaladna. Annak-okáért ez volt az ő leg-okosabb tanácsa, hogy járatlan úton vinné népit, a' melyeken a' hirt igazán meg ne hallaná, és el-hitetné véle, hogy némelly barbarusok ellen menne. Megmaradott annak-okáért álhatatosan feltett szándékában, és elébb útközetnek állott, és meg-harczolt, mint az ő vitézi meg

zi meg-tudnák, kikkel kellene meg-harczolni. Ezen kívül olly helyet-is választott magának, a' mellyen inkább az ő lovagos seregivel meg-harczolhatna, a' melly fokkal erősebb vala, mint gyalogságával, a' melly igen erőtlen vala.

Negyedik Rész.

Kik nagy erővel őszve menvén midőn csak nem egész nap harczoltanak volna, el-esék a' Craterus Hadnagy és Neoptelems a' ki második fzemély vala utánna, evvel maga Eumenes szemben ment vala, kik midőn egymást meg-fogván a' lovakról le-esenek volna, könnyen meg-láthatták, hogy mint ellenségek viaskodtanak, és inkább szivekben mint testekben harczoltanak, és addig egymástúl el nem váltanak, míg egyik meg nem ölettetett. Eumenes egynéhány sebekben esvén mindazonáltal a' harczról el nem ment, hanem vitézében harczolt az ellenséggel. Minek utánna a' lovas sereg meg verettetett, és a' Craterus Hadnagy el-esett volna, ezen kívül sokan kiválképpen Nemesek el gattat-

gattattak volna, a' gyalog sereg, mivel olly helyre vitettetett, a' honnét Eumenesnek akarattya ellen el nem mehetne, békefféget kért ő tüle, a' mellyet midőn meg-nyert volna, hűségében meg nem maradt, hanem mentől hamarébb alkalmatosságot találhatott az Antipater-hez ment; Eumenes a' Craterust holt elevenen a' harczról el-vitetvén, meg-nyhíteni akarta, kit midőn meg nem enyhithetett volna, méltóságára és régi barátságára nézve, mivel a' Sándornak élteben barátságossan élt vala ő véle, tisztteffégesen el-temettetett, és az ő csontyait feleségének és gyermekinek Macedoniában küldötte.

Ötödik Rész.

EZek midőn Hellepontusnál így lőttenek volna, Perdiccas a' Nilus folyó-vizénél a' Selencus és Antigonus-túl meg ölettetik: és az egész birodalom az Antipaterre száll. Leg-elsőben, a' kik ő tüle el-pártoltanak vala, a' vitézlő rendnek egyenlő akarattyaából távol létekben halálra itiltetnek, ezek között Eumenes-is, kit noha ezen szerencsétlenség

lenfég talált, mindazonáltal meg nem űtközött rajta, hanem annál is jobban hadakozott; de az aprotékos dolgok bátorságát noha meg nem győzték, mindazonáltal meg-kisfebbítették. Antigonus kergetyén őtet, midőn minden féle vitézlő néppel bűvölködnék, gyakorta az útakon háborgattatik vala: mindazonáltal harczra nem állott néki, hanem olly helyen, a' holott kevesen sokaknak meg-felelhettenek. De végtére midőn tanáccsal meg nem foghatták volna, sokasággal környúl vették, a' honnét mindazonáltal népinek nagy veszedelmivel ki-menekedett, és Phrygiában egy Várban a' melly Norának hivattatik, fzaladott. A' mellyben midőn környúl vétettetett volna, és tartana, hogy ha egy helyben sokáig maradna, a' tábori lovak meg-romlanának, mivel nem volna helyek a' jártatásra, okos találmánnya volt, miképpen a' ló álva meg-melegedhetnék és ugráltathatnék, hogy annál is jobban ennék, és veszteg ne állana. Fékkal a' fejét fellyebb kötötte, úgy hogy az első lábai a' földet alig érték. Annakutánna hátul meg-

korbá-

korbácsoltatta, ugráltatta, és hátra rugatta, a' melly ugráltatás szintén úgy meg-izzasztotta, mintha a' mezőben meg-futtatta volna. Melly dolgon mindenek csudálkoztnak, hogy a' lovakat szintén olly frissen vitte ki a' várból, holott sok holnapokig lett volna a' várnak meg-szállásában, mint ha a' mezőben füveltette volna őket. Ebben a' meg-szállásban valamennyiszor akarta az Antigonusnak fel-csinált töltésit és fáncaizait mind annyiszor vagy meg-égette, vagy pedig el-hánta. Mind addig meg-maradott pedig egy helyen, míg a' tél tartott, mivel a' várnak fenki segítségével nem jó vala, és a' kikelet el-közelget vala, tettetvén magát mintha meg-adná magát, és midőn a' békeffélgnek czikkelyirül és okairül végezne, meg-csalta az Antigonusnak Hadnagyit, és alattomban vitézivel együtt békével elment.

Hatodik Rész.

EHhez Olympiás, a' ki a' Sándornak anyja vala, midőn Asiában levelet és követeket küldött volna, tanácsot kért, hogy

I

ni, hogy

ni, hogy ha viszsa menne Macedoniában (mert akkor Epirusban lakik vala) és azt el-foglalná, avagy Epirusban meg-maradna, azt adta tanácsul néki, hogy meg ne indulna, hanem meg-várná, míg a' Sándornak fia az Országot el-nyerné, ha pedig igen kívánczónék Macedoniában menni, minden bősztűságitól el-felejtkeznek, és senki ellen ne kegyetlenkednek. Ezek közzül egyet sem cselekedett: mert Macedoniában ment, és ott kegyetlenkedett. Arra kérte vala pedig a' távol lévő Eumeneft, hogy ne engedné a' Phülop házának és familiájának ellenségit uralkodni, és annak maradékot meg-öletni, 's elveszteti, hanem a' Sándor gyermekinek segítségére jöne: melly kérésének ha engedne, mentül hamarébb hadat gyűjtene, és ő néki segítségére hozná: mellyet hogy annál-is könnyebben meg-cselekedhetne, minden tisztviselőinek, a' kik tisztekben hűven meg-maradának levelet küldött, hogy ő néki engednének, és az ő tanácsával élnének. Ezen szavaira Eumenes indittatván, inkább akart ha a' szerencse úgy hozta volna, hálá-

hálá-adó a' jó-réteményekért meg-halni, mint háláadatlan élni.

Hetedik Rész.

ANnak-okáért sereget gyűjtött, és az Antigonus ellen hadat készített, mivel Macedoniai Nemessék együtt valának, azok között Peucestes-is a' ki a' Sándornak test-örizője vala, akkora pedig Perfiát bírja vala: Antigones-is a' ki a' Macedoniai seregnek elől-járója vala: félvén az irigységtől, a' mellyet mindazonáltal el nem kerülhetett, ha ő idegen lévén a' birodalmat el-nyerné, és nem más valaki a' Macedonok közzül, kik ottan sokan együtt valának: Annak-okáért leg-elsőben-is Sándornak nevével látott vonatott, és meg-parancsolta, hogy abban aranyos széklet Királyi pálczát, és koronát tegyenek és mindnyájan mindennap oda öszve gyülekezzenek, hogy abban a' derék dolgokról tanácskozzanak, el-hitetvén magával, hogy kevesebb irigykedés lenne reá, ha a' birodalomnak színe alatt, és az Sándornak nevével hadakozna, a' mellyet meg-is cselekedett; Mert midőn

nem az Eumenesnek, hanem a Királynak sátorában öfzve gyülekeztenek, és ott derék dolgokról tanácskoztanak volna, valamennyire titokban maradott, noha pedig ő általa mindenek végbe vitettenek.

Nyoltzadik Rész.

EZ az Eumenes Paraták Városánál az Antigonussal meg-ütkezött, nem ütközetre rendelt sereggel, hanem az ütyében, és őtet meg-vervén, Mediának tartományába téli quartélyra viszfza menni kényszerítette: maga pedig seregit Perfiának közel való tartományába quartélyra ki-ösztotta, nem a' mint maga, hanem a' mint az ő vitézi akarták vala. Mert az a' nagy Sándornak serege, a' melly az egész Asiat bé-járta, és a' Perfiákat meg-győzte vala, az ő régi dicséretire és szabadságára nézve nem akart a' Hadnagyoknak engedni, hanem inkább parancsolni kíván vala, valamint e' máinapon a' mi régi vitézink szoktanak cselekedni. Annak-okaért féltő hogy azt ne cselekedgyék a' mellyet amazok cselekedtenek az ő mértékletlenségekkel, és nagy szabadságokkal,

hogy

hogy mindeneket el-roncsanak, nem csak azokat a' kikkel tartottanak, hanem azokat-is a' kik ellen hadakoztak: Ha ki azért azoknak a' régi vitézeknek olvassa cselekedeteket fel-találja, hogy a' mostaniakhoz hasonlók voltak. És ne-is gondolja hogy más külömbfége legyen köztök, hanem csak az idő, de viszfza térek amazokra. Téli quartélyra mentenek, nem annyira a' hadnak alkalmatosságával, mint magok bujálkodásának kedvéért, és meszfze el-mentenek egymástól. Ezt midőn Antigonus meg-értette volna, és látná, hogy az el-készült ellenségnek meg nem felelhetne, új tanácsot gondolt. Két utak valának, a' mellyeken Mediából a' holott téli quartélyban vala, az ellenségnek téli táborára mehetne, ezeknek egyike a' puszta által közellyebb vala, a' mellyben senki nem lakik vala, a' viznek szűksége miatt, de csak nem tiz napi járó föld vala, a' másik pedig ország úttya vala, sokkal hoszfzabb kerengős út vala: de népekkel bűvös, és minden dolgokkal bűvelkedő. Ezen az úton ha menne, tudgya vala, hogy

előbb az ellenség meg-tudná az ő el-jövetelit, mint az útnak harmadik részét el-végezte volna. Ha pedig a' másik pusztá és járatlan úton menne, olly reménységben vala, hogy véletlen az ellenséget meg-verhetné. Ennek az ő fel tett szándékának végben vitelére fok számú tömlöket és bűr sákokat csináltata, annak-utánna meg-parancsolta, hogy tiz napra való abrakot, és mindenféle főtt étkeket készítsenek, meg-is hadta hogy a' táborba tüzet ne csinállyanak, el-rendelt útytát pedig senkinek nem jelenti. Így el-készülvén a' hova igyekezett meg-indul.

Kilenczedik Rész.

CSak nem fele útytát el-végezte vala, midőn az ő táborában meg-látván a' füstöt híret hozták Eumenesnek, hogy az ellenség közelgetne, őszve gyülekeznek a' Hadnagyok, kérdezősködni egymás között mit kellesték cselekedni, jól látyák vala mindnyájan, hogy olly hertelen seregeket őszve nem szedhetnék, mint az Antigonus láttatik vala jelen lenni. Itt midőn mindnyá-

jan

jan kételkednének és csak nem kétségbe esnének, monda Eumenes, ha serénykedni akartok, és parancsolatomnak engedni, a' mellyet ennek előtte nem cselekedtetek, én a' dolgot végben viszem, mert a' melly utat őt nap alatt az ellenség végben vihetne, azon leszek, hogy leg-alább még őt nap tartóztassék: annak okáért ki ki fel-üllyön, és feregit őszve szedgye. Az Antigonusnak meg-tartóztatására pedig ilyen tanácsot gondolt. Bizonyos embereit elküldi, azoknak a' hegyeknek végeire, a' mellyekre az ellenségnek kellett jöni, és meg-parancsolja nékik, hogy elő-alomkor nagy tüzeket rakjanak, és azt éjszélkor meg-kisfebbítsék, virradta felé igen kicsinnyé tegyék, hogy a' táborának szokása szerint tétetvén magokat, gyanóságban ejtsék az ellenséget, hogy azok a' helyeken volna a' tábor, és az ő el-jövelteleknek hirit meg-vitték volna: a' következő éjjel-is ugyan azt cselekedgyék. A' kiknek meg vala parancsolva, szorgalmatosan végben viszik. Antigonus bé-sötétedvén látya a' tüzeket, el-hízi hogy az ő el-jövelte-

lit meg-értették, és az ellenség is azért szállott volna azon a' helyen táborba ; meg-változtatta tanácsát ; és mivel véletlen őket meg nem űhetné, meg-téte, és a' másik útra méne, a' melly meszszebb és népekkel bűvölködik vala, és őt é-gész nap állott, hogy a' fáratt vitézeket meg-nyugosztalná, és a' tábori lovakat meg-könnyebbitené, és frissebb sereg-gel mehetne az útközetnek.

Tizedik Rész.

IGy Eumenes ezt az okos mezei Had-nagyot tanácsával meg-győzte, és az ő hertelen úttját meg-akadályoztatta : de mindazonáltal keveset vitt végben. Mert az Hadnagyoknak irigységek, a' kik véle valának, és a' régi Macedoniai vitézeknek hűtetlenségek miatt, midőn győzodelmes lett volna, az Antigonus-nak kezébe adattatott ; noha serege az előtt háromszor meg-esküdött vala, hogy őtet meg-oltalmazná, és soha el nem hagyná. De némelyek annyira irigykedtenek ő reá az ő vitézségeért, hogy inkább készebbek vóltnak hűt-öt el-vesztetni, mint őtet el nem árul-ták.

ták volna. Mindazonáltal még-is Antigonus meg-tartotta volna életében, ha meg-tarthatta volna az ő felei miatt, mivel láttya vala, hogy a' jelen való ve-fzedelemben senki őtet jobban meg nem segíthetné. Mert Seleucus, Lyfima-chus, és Ptolemæus a' kik igen hatalma-fok valának, közelgetnek vala, a' kikkel ő néki a' leg-nagyobb hatalomért meg-harczolni kellett, de azok a' kik véle va-lának el nem szenvedhették, mivel lát-tyák vala, hogy ha Eumenes megint el-bocsátának ; ő nékiek mindnyájoknak kevés böcsületek lenne. Maga pedig Antigonus el annyira haraguvék reá, mindazonáltal meg-enyhődék, mivel reménli vala, hogy ő általa nagy dolgo-kat vihetne végben.

Tizenegyedik Rész.

ANnak-okáért midőn őtet a' fogság-ban tétette volna, és a' tömlöcztartó azt kérdezte volna, miképpen akarná tartani a' fogságban : azt felelé, mintegy fene vad orofzlánt, avagy leg-kegyetlen-nyebb éléfantot : mert még el nem vé-gezte vala magában, hogy ha meg-tarta-

náé életében, vagy nem. Jőnek vala pedig Eumeneshez mindenféle emberek, mind az ő ellenségi, kik az ő szerencsétlenségén magokat gyönyörködtetni, 's mind pedig az ő régi jó-akarói kik ő véle beszélgetni, és őtet vigasztalni akarák, fokban-is a' kik őtet megismérni kívánák, hogy ki volna, a' kitől olly fokáig és olly igen féltének, kinek az ő eseten és halálán győzedelmeknek reménségit helyhez tették volna. Eumenes pedig midőn fokáig a' fogságban lett volna, monda Onomarchusnak a' ki fő tömlőcz-tartó vala, csudálkozom azon, miért tartasz engemet már harmad napja illy kemény fogságban. Mert nem illik Antigonus okosságához, hogy ekképpen bánnyék a' meg győzöttettel, kit inkább meg-ölessen avagy el-bocsátasson. Ki midőn keményebben szólni láttatnék Onomarchusnak, felele Onomarchus, micsoda? ha te olly bátor szivű valál, miért nem estél el inkább a' harczon, mint ellenségednek kezébe akadtál? kinek Eumenes felele, vajha ugy történt volna, de az ugy nem lőtt, mivel soha erősebbel szembe nem száll-

szállottam, mert soha senkivel meg nem harczoltam a' kit meg nem győztem, és nem az ellenségnek vitézsége, hanem barátimnak hitetlensége által szerencsétlenségbe estem. Igaz-is, mert tisztességes becsületes volt, és erős munkás, nem-is olly szép termető mint ábrázatú.

Tizenkettődik Rész.

E' felől midőn Antigonus magától nem merne végezni, a' tanács eleibe vitte. Itt elsőben midőn csak nem minnyájan meg-háborodván csudálkoznak, hogy meg nem ölettetett volna, a' ki ő vélek annyi esztendőül fogva olly rutúl bánt volna, el annyira hogy fokszor kétségbe estenek, és a' ki a' fő Hadnagyokat meg-ölte volna, sőt a' kin annyi állana, hogy valameddig ő élne ők bátorságban nem lehetnének; meg ölettetvén semmi dolgok nem lenne: végezetre ha néki meg-engedne, azt kérdezik vala, kiknek barátságával élne? mert ők Eumenes mellett meg nem maradnának. Antigonus meg-értvén a' tanácsnak akarattját, mindazonáltal hét napra való időrhagyott annak meg-gondolása-

dolására, akkor pedig, midőn már félne, hogy valami párt-útás a' sereg között ne támadna, meg-tiltotta, hogy senki ő hozzá ne bocsáttatnék, és meg-is parancsolta hogy enni ne adnának néki, mert azt mondgya vala: hogy semmi erőszakot nem tételne azon, a' ki annak előtte az ő baráttya vala. Eumenes mind azonáltal harmad napnál tovább éhséggel né fanyargattatott, Antigonus akarattya és híre nélkül az őrizóktól meg-őlettetett.

Tizenharmadik Rész.

IGy Eumenesnek negyven ötödik esztendejében midőn husz esztendő s korában (a' mint oda fellyebb emlékeztünk felőle) Phülop Királynál hét esztendeig szolgált volna, és Sándornál tizenhárom esztendeig ugyan azon szolgálatban, 's egyszer 's mind a' mellett a' lovas sereg egyik szárnyának előtte járója, a' nagy Sándornak halála után pedig a' seregnek fő Generalisa lett volna, és a' fő Hadnagyokat rész szerint el-kergette, 's rész szerint meg-ölte volna: meg-fogattatott nem Antigonusnak vezérsé-

vezérsége, hanem a' Macedoniabelieknek hűtetlenségek által, illetén ki-menetele vala. Kifelől mennyit tartottanak mind azok, a' kik a' Sándornak halála után Királyoknak neveztettenek, ebből könnyen meg-ítélhetni, hogy Eumenesnek életében senki Királynak nem neveztetett, hanem Hadnagynak. Ugyan ezek Eumenesnek halála után azonnal Királyokká lettenek: és a' mit elsőben fogadtanak, hogy az Országot Sándor gyermekinek meg-oltalmaznák, azt sem akarták meg-tartani; említett gyermekeknek egyetlen-egy oltalmazójok meg-őlettetvén, szándékjokat ki-nyilatkoztatták. Ennek a' gonoszságának kezdő okai Antigonus, Ptolemæus, Seleucus, Lyfimachus és Cassander voltak. Antigonus pedig Eumenesnek holt testét az ő Attyahainak adta hogy el-temessék, a' kik vitézi módon az egész seregnek kifirésével tisztességesen el-temették, és az ő csontyait az ő Anyához, feleségéhez, és gyermekeihez Cappadociában küldötték.

PHOCION.

Első Rész.

AZ Athénás Városbéli Phocion.

noha gyakorta a' feregnek elől-járója volt, és nagy tiszteteket viselt, mindazonáltal az ő fedhetetlen élete hirefőbb volt, mint az ő hadi cselekedete. Annak-okaért erről semmi emlékezet nincsen, amannak pedig nagy hire nagyon; a' honnét vezetének neven jámbornak neveztetett. Mivelhogy mindenkor szegénységben élt, noha leg-gazdagjabb lehetett volna a' gyakortább való tisztekre és nagy hatalmakra nézve, melyeket a' nép ő reá ad vala. Ki midőn a' Phülop Királytól neki adattatott nagy ajándékot el nem venné, és a' követek intenék őtet, hogy el-venné, 's egyszer 's mind azt mondanák, ha szintén maga a' nélkül könnyen el-lehetne-is, mindazonáltal gyermekire gondot viselne, a' kiknek nehéz lenne a' nagy szegénységben az Attyoknak szép hírét 's nevét meg-tartani, ezeknek azt feleli Phocion, ha jámborok lesznek és az én nyom-

nyomdokimat követik, ugyan ez az én kis jószágocskáim, a' melly engemet erre a' méltoságra emelt, őket-is el-tarttya; ha pedig el-fajzanak és az én nyomdokimat nem követik, nem akarom, hogy az én keresményemmel az ő mértékletlen életek tápláltsáék és nevelkedgyék.

Második Rész.

ENnek midőn közel nyolczvan esztendeig a' szerencse jól szolgált volna, végtére az ő polgárinál nagy gyűlötségben esett. Elsőben midőn Demadesszel meg-edgyezett volna, hogy a' Vároft az Antipaternek adnák: és az ő tanácsával Demosthenes a' többivel együtt a' kik a' közönséges jóval sok jót töltenek vala, a' kölségnek végezéséből ízámkiverésben üzettettenek. Es nem csak abban vétett vala, hogy hazájának hűven nem szolgált, hanem hogy hűségét-is meg nem tartotta vala, mivel a' Demosthenesnek segítsége által arra a' méltoságra ment, a' mellyben vala, midőn Chares ellen alattomban őtet állítaná: Ő tüle a' törvényben midőn magát

magát mentegetni, a' halálos törvénytől meg-mentetett, és egynéhányszor meg-szabadítván meg-menekedett volna. Ezt a' veszedelemben nem hogy oltalmazta volna, hanem el-is árulta. Meg-vettetett pedig kiválképpen egy cselekedetiért, mivel midőn ő mindeneknek parancsolna Athenás Városában, és a' Dercyllustól meg-intetnék, hogy Cassandernek Tisztartója Nicánor és Athenás Városánál lévő Pyræum várát alattomban meg akarná venni, és azon kérné, hogy gondot viselne, hogy az élést el ne fognák: Phocion azt mondotta az egész kösségnek hallatára, hogy ő felelné arra, hogy semmi veszedelem nem lenne: De nem sok idő múlván pedig Nicánor Pyræum várát meg vévé, mellynek vízfzavételére midőn a' nép fegyveres kézzel öszve futott volna: Ő nem hogy meg-parancsolta volna hogy fegyvert fogjanak, hanem még azoknak sem akart elől járójok lenni, a' kik fegyvert fogtanak vala; a' melly nélkül Athenás Városa semmiképpen nem lehet.

Harmadik

Harmadik Rész.

A Bban az időben Athenás Városa két részre oszlott, kinek egy része a' köz néphez, a' másik pedig a' fő rendhez hajlott, ezekkel tart vala Phocion és Demetrius Phalereus. Ennek mind két része a' Macedoniainak segítségében bízik vala. Mert az köz nép Polyperchonnal tart vala, a' fő rendek pedig a' Cassanderrel egyet értenek vala. Azomban Polyperchontól Cassander Macedoniából ki-űzetett: mellyre nézve a' kösség hatalmasabb lőtt, és mindgyárt a' pártosoknak fejeit halálra ítélte, és hazájából ki-űzte. Ezekkel Phocion és Demetrius Phalereus-is, és ez dolog véget követekeket küldte Polyperchonhoz, kik őtet kérnék, hogy az ő fel-tett végezéseket meg-erősítene. Ezekkel oda méne Phocion-is, a' hova midőn el-érkezett volna, a' Phülöp Királynál csak szóval, voltaképpen pedig a' Polyperchon előtt, a' ki akkoron a' Király gondviselője vala, kényszerített mentegetni magát. Ki midőn az Agnonidestől bé-vádoltatott volna, hogy Pyræ-

Piræumi várát Nicánornak el-árúlta volna, a' tanácsnak végezése szerint fogságban vettetett, és Athenás Városában vitettetett, a' hol ötöt az ő törvények szerint meg-ítélnék.

Negyedik Rész.

Midőn oda érkezett volna, és már vénsége miatt nem járhatna, 's szekerén vitettetnék, soka őszve futottanak: mikoron némellyek meg- emlékezvén az ő régi jó híréről nevéül szánakodnának ő rajta, soka pedig boszszankodnának, gyanakodván ő reá Pyraeumi várának el-árulása miatt: kiválképpen pedig hogy vénségiben a' kötségnek kárára lett volna, melyre nézve szollani sem hagyták, nem-is engedték meg néki, hogy magát mentegezné: hanem némelly el-rendelt Birák által halálra kárhoztatott, és a' tizen egy férjfiaknak kezekben adattatott, kikre a' halálra kárhoztattak Athenás Városbelieknek szokások szerint bizattattanak. Ki midőn a' halálra vitetternék, eleibe méne Emphyletus, a' ki jó baráttya vala, és midőn sirva azt mondotta volna ő né-

ő néki: Edes Phocion barátom mely büntelen szenvedez! felele néki, ugy vagyon de nem véletlen; mert illetén szerencsétlen ki menetek volt csak nem minden híres nevezetes Athenás Városbéli férjfiaknak. Erre olly igen haragudott a' kötség, hogy senki őtet szabadon el nem merte temetni, hanem titkon a' szőlők temették-el.

TIMOLEON.

Első Rész.

A' Corinthus Városbéli Timoleon kétség kívül híres nevezetes volt, mivel ő egyedül volt olly szerencsés a' melly soha senkin nem történt, hogy mind az ő hazáját a' mellyben született, és igen nyomorgattatott vala, a' kegyetlenektől megszabadítaná, 's mind a' Syracusás Városbelieket régi igájok alól, kiknek segítségekre küldtetett vala ki-mentené: és az egész Siciliát, melly sok esztendeig háborussággal fan-yargattatik és az ellenségtől el-nyomattatik vala, az ő el-jövele által életbeni szabadságában vízfza állétaná, de mind

mind ezen dolgokban nem kevés szerencsétlenséget szenvedett, és a' legnehezebbnek tartatik, a' szerencsés állapotokban sokkal jobban viselte magát, mint a' szerencsétlenségekben. Mert midőn az ő Bátyja Timophanes Corinthus Városbeliektől Hadnagyságra választatott volna, és a' birodalmat fogadott vitézeknek segítségégek által elfoglalta volna, és ő a' birodalomban részes lehetett volna, semmiképpen nem akarta magát belékeverní, hazája fiainak szabadságokat nagyobbra bocsúlván az ő Bátyjának szerencséjénél, hasznosabbnak ítélte hazájához való hűségét, mint abban való uralkodását. Ugyan erre nézve egy jövendőöl által a' ki Sogorok vala, a' kinél vér szerint való nényyek férjnél vala, az ő kegyetlen Bátyját megölette. Önnön maga nem hogy hozzá nyult volna, de még az ő Bátyjának vérét sem akarta nézni. Mert míg megölettetnék, távol vigyáz vala, hogy valaki az ő vitézi közzül segítségére ne mehetne ő néki. Ez az ő jeles cselekedeti nem egyaránt teczett mindenneknek, mert némelyek azt alítták vala,

vala, hogy az ő Atyafiúi szereteti ellen cselekedett volna, és így az ő dicsiretí kissebbítik vala. Az Anyja pedig ezen cselekedet után, nem hogy házában bocsátotta volna, de reá sem akart nézni, hanem Istentelen Bátyja gyilkosának átkozta és szidta. Melly dolgon annyira meg-háborodott, hogy gyakorta meg-halni és a' háláadatlan embereknek szemek elől el akart menni.

Második Rész.

A Zomban Dion Syracusas Városában megölettetvén, Dionysius viszontag Syracusas Városát elfoglalta: kinek ellenlégi Corinthus Városbeliektől segítséget kértenek, és Hadnagyot kívántanak, Timoleon oda küldettetvén, ki-mondhatatlan szerencsével Dionysiuszt egész Siciliából ki-űzte, és midőn őtet megölhette volna, nem bántotta; hanem Corinthus Városában békével el-bocsátotta, mint hogy mind a' két Dionysiusok Corinthus Városbelieket sokszor meg-segítették vala, melly kegyelmességről hogy megemlékezzenek, dicséretesebbnek tartotta azt a' győzedelmet,

delmet, a' mellyben több kegyelmesség
 vagy on mint kegyetlenség: végtire azt-
 is akarta, hogy nem csak hallanák, ha-
 nem látnák-is azt, a' kit olly hatalmas
 országból ki-űzött, és olly ízerencsét-
 lenségben ejtett. Dionysiusnak halála
 után az Icera ellen hadakozott, a' ki a'
 Dionysiusnak ellensége vala, és ő véle
 nem az ő kegyetlenségiért avagy uralko-
 dásának kívánságáért veszekedett, a'
 mint hogy abból-is ki-teczik, mivel a'
 Dionysius uraságából ki-űzettetvén, a'
 birodalmat más kézre nem akarta bo-
 csátani. Ezt meg-győzvén Timoleon,
 Carthágo Városbelieknek nagy hadi se-
 regeket Crimésus folyó-vizénél meg-
 verte, és annyira vitte őket, hogy meg-
 elégednének azzal, ha Afiát meg-tart-
 hatnák, kik már sok esztendőktől fog-
 va Siciliát birják vala. Az Olasz orszá-
 gi fő hadi Fejedelmet Mamercust-is el-
 fogta, a' ki vitéz és hatalmas férjfiú va-
 la, a' ki Siciliában a' kegyetleneknek se-
 gítségére jött vala.

Harmadik Rész.

MInd ezen dolgok után midőn látná,
 hogy

hogy a' sokáig való háboruság miatt,
 nem csak a' tartományok, hanem még
 a' Városok-is el-pusztultanak volna, fel-
 kereste valakiket talált, leg-elsőben-is
 a' Siciliabelieket, az után Corinthus
 Városából az új lakosokat el-hivatta,
 mivel hogy ők építették vala leg-elsőbē
 Syracusas Városát. A' régi városi pol-
 gároknak az övéket visszfa adta, az új
 polgároknak pedig a' hadak által elpuszt-
 ittatott szántó földeket és jószágokat
 fel-osztotta, a' Városoknak el-omlott
 kő-falait és el-pusztított templomok-
 kat fel-építette, Városoknak törvénye-
 ket és szabadságokat megadta, a' nagyhá-
 boruság által olly nagy békeességet íze-
 zett az egész tartománynak, hogy ő
 láttatnék azoknak a' Városoknak épí-
 tője, és nem azok a' kik leg-először lako-
 sokat oda vittenek. Azt a' várat mel-
 lyet Dionysius Syracusas Városánál a'
 Városnak meg szállítására építtetett vala,
 földig el-hánytatott, a' többi városokat-is
 mellyeket a' kegyetlenek építtetnek le-
 rontatott, és azon volt, hogy csak je-
 lensége se maradna az előbbeni szolgál-
 latnak.

latnak. Midőn már olly hatalmas volna, hogy akarattyok ellen-is uralkodhatnék, a' Siciliabéliek-is mindnyájan olly igen szeretnék és kedvellenék, hogy ő az Országot minden ellen-mondás nélkül meg-nyerhetné: inkább akarta, hogy mindenek szerezfék, hogy nem mint mindenek féllyenek ő tüle. Annak-okáért mennél hamarébb lehetett, a' birodalmat le-rette, és Syracusás Városában magánossan valamint más közönséges ember élt mind holtig: nem-is cselekedte azt esztelenül, mert a' mit más Királyok hatalommal cselekedtenek, azt ő jó-akarattya által végben vitte: ő néki elégendő böcsületi volt, annak-utánna-is Syracusás Városában semmi olly dolog nem esett, a' mellyet előbb el-végeztenek volna, mint Timoleonnak tanácsát meg nem értették. Nem hogy valakinek tanácsát nagyobbra böcsülték volna, de még hozzá sem hasonlították. Melly nem annyira jó-akarattya mint okossága által lőtt.

Negyedik Rész.

Ez midőn

EZ midőn vénéfégére jutott volna, minden betegség nélkül meg-világtalanult, melly nyavalyáját olly békefféges türéssel szenvedte, hogy soha senki nem hallotta, hogy panaszkodott volna, és mindazonáltal a' magánossan való és közönséges dolgokban jelen volt. A' gyülekezetben pedig, midőn a' nép őszve gyülekezett vala, erőtelensége miatt székéren mégyen vala; és így a' székérről a' mellyek jónak láttatának meg-mondgya vala: s ezen cselekedetét senki kevélységnek nem tulajdoníttya vala: Nem-is hallott soha senki az ő szájából kevély avagy kérkedő szót: Es ha füle hallattára dicsírték, soha nem mondott egyebet, hanem hogy azokért nagy hálakat ad és köszöni az Isteneknek, hogy midőn el-végezték volna, hogy Siciliát előbbeni állapottyára hoznák, hogy azt akarták volna, hogy ő lenne kiválképpen a' hadi Fejedelem. Mert azt gondollya vala, hogy az Isteneknek akarattyok és engedelmei nélkül az emberek semmit végben nem vihetnek. Annak-okáért az ő házában a' szerezse Isten Afiszonyának kápoínát

K

építte-

építtetett vala, és azt szentül imádrta.

Ötödik Rész.

ENnek a' jeles férfiúnak dicsiretes jó-
szágáhos csudálatos esetek járultanak.
Mert születése napján leg-nagyobb üt-
közeteket tartott, mellyre nézve az ő
születése napját az egész Sicilia meg-illi
vala. Kit midőn Lamestius gonosz és
háláadatlan ember a' törvény eleibe a-
karna hivatni, és azt mondaná, hogy
törvényessen bánna ő véle, és foka őíz-
ve futottanak volna, kik ennek a' go-
nosz embernek szemtelenségit kézzel
meg-zabolázni akarnák: kéré őket Ti-
moleon, hogy ne cselekednék azt, mert
ő sokat fáradozott és nagy veszedelem-
ben forgott volna azért, hogy Lame-
stiusnak és más egyebeknek szabad vól-
na. Mert ez volna az igaz szabadságnak
színe, kinek kinek szabad vólna azt a'
mit akarna törvényessen keresni. Ugyan
ő, midőn Demænetus a' ki Lamestius-
hoz hasonló vala, a' közönséges gyüle-
kezetben az ő jeles cselekedetét gyaláz-
ni és kifébbíteni akarta volna, és őtet
némelly sértegető szókkal illetné: azt
mon-

mondotta, most tellyesedik-bé kíván-
ságom; mert a' halhatatlan Istenektől
mindenkoron azt kértem, hogy a' Sy-
racusas Városbelieknek olyan szabad-
ságot adnának, mellyben vólna kinek
kinek a' mit akarna büntetés nélkül meg-
mondani, ki minek utánna meg-hólt
vólna a' Syracusas Városbeliektől a' Ti-
moleonium nevű iskolában tisz-
tefféessen egész Siciliabeliek-
nek kísíresével el-te-
mettetett.

K2

A' KI.

A' KIRALYOK- RUL.

Első Rész.

Ezek kiválképpé vóltanak a' Görögöknél a' Hadnagyok, a' kik emlékezetre méltóknak láttatnak vala, a' Királyokon kívül: mert azok felől nem akartunk emlékezetet tenni, mivelhogy azoknak jeles cselekedetek külömben vadnak fel-jegyezve: de mindazonáltal azok sem fókán vannak. A' Lacedæmon Városbeli Agesilaus pedig nevére nem hatalmára nézve vala Király: valamint a' több Spárta Városbeliek. Ezek közzül pedig a' kik hatalommal uralkodtanak, leg-híresebbek vóltanak (a' mint mi itéllyük) Cyrus a' Persiaiak Királlya, és Darius Hystaspisnak fia, kik mind ketten alacson rendből valók, vitézségek által Királlyságra jutottanak.

Ezek

Ezek közzül az első a' Massagetások ellen hadakozván a' harczon el-esett. A' Darius vénségében meg-hólt. Hárman vóltanak ezen kívül ezekhez hasonlók, úgymint Xerxes, és két Artaxerxesek, Macrochir, és Mnemon: Xerxesnek ez vólt jeles cselekedete, a' mellyről soha senki nem emlékezik, hogy legnagyobb hadi erővel vizen és szárazon a' Görög Ország ellen ment: De a' Macrochirnek kiválképpen való dicséreti ez vala, hogy felette igen szép természetű és ábrázatú vólt: mellyet ki-mondhatatlan vitézségivel meg-ékesített: mivel hogy a' Persiaiak közzül senki nem vólt erősebb mint ő. Mnemon pedig igaságára nézve híres neves vólt: mert midőn az ő Annyának gonossága által feleségitől meg-fosztatott vólna, annyira engedett fájdalmanak, hogy az Annyát nem bántotta. Ezek közzül ketten kiknek egy nevek vala betegségekben meg-hóltanak, a' harmadik az Artabanus Præfectus által meg-ölettet.

Második Rész.

A' Macedónok között pedig ketten valának leg-híresebbek, kik a' többieket sokkal feljűl haladták jeles cselekedetekre nézve: A' Phülop Amyntásnak fia, és nagy Sándor: Ezek között egyik Babyloniában betegségében meg-holt. Phülop Aegis Városában midőn a' játékokat nézni ment volna, a' játék néző helyen meg-ölettetett. Egy Epirusbéli Pyrrhus, ki midőn a' Rómaiak ellen hadakozott volna, és Peloponnesusban Argos Városát ostromlaná egy kövel meghajítván, megholt. Ismét egy Siciliabéli az öregjebbek Dionysius, a' ki erős és okos vitéz vala, és a' mi a' kegyetlenben ritkán találhatik: nem buja életű, nem tobzódó, nem fősvény, semminek nem kívánója, hanem a' magánossan való és örökös uralkodásnak, a' melly miatt igen kegyetlenkedik vala. Mert midőn azt megakarná erősíteni, senkinek nem kedvezett, a' kit gondolt, hogy élete után leselkednék. Ki minek utánna vitézsége által az országot el-foglalta volna, nagy boldogságban bírta azt, és már hatvan esztendőknél idősebb vala, az országnak

országnak leg-boldogjabb állapottyában meg-holt. Es ennyi fok esztendők alatt senkit nem látott hogy meg-holt volna az ő nemzetségében, noha három feleségével magzatokat nemzett vala, és sok unokái születtetennek volna ő néki.

Harmadik Rész.

Voltának ezen kívül sok Királyok a' nagy Sándornak baráti között, kik az ő halála után országait el-foglalták. Ezek között Antigonus, és ennek fia Demetrius: Lyfimachus, Seleucus, és Ptolemæus. Ezek között Antigonus midőn Seleucus és Lyfimachus ellen harcolna, a' harczon meg-ölettetett. Hasonlóképpen Lyfimachus, a' Seleucustól meg-ölettetett: mert a' szövetséget fel-bontván, egymás ellen hadakoznak vala. Demetrius pedig midőn leányát Seleucusnak adta vóna házastársul, és mindazonáltal az Atyafiságban meg nem maradhatott volna, el-fogattatván a' harczon, az Ipa a' Vejinek fogságában betegségében meg-holt. Nem sok idő múlván pedig Seleucus,

Ptolemæus Ceraunusnak csalárdsága által meg-ölettetett, kit ő midőn az ő Attyátul Alexandriából ki-űzettetett, és másoknak segítségek nélkül szűkölködött volna, bé-fogadott vala. Maga pedig Ptolemæus midőn élteben orszagát fiának adta volna, azt mondgyák hogy a' fiától meg-ölettetett. Kik felől mivel büven szollottunk, nem itellyük alkalmatlannak lenni, ha Hamilcár és Hannibál felől-is emlékezünk, kik vitézségekkel és okosságokkal minden Africabelieket fellyül haladtanak.

HAMILCAR.

Első Rész.

A' Cárthágo Városbeli Hamilcár Hannibálnak az Attya vezetéke neven Barcas, az első Carthago Városbeli hadban de utolsó időkben, ifjú korában, Siciliában a' hadaknak előjárójává kezdett lenni. Midőn az ő eljövetele előtt mind tengeren 's mind szárazon szerencsétlen hadakoznának az Carthago Városbeliek, ő mihelyen oda érkezett, soha az ellenség előtt elnem

nem szaladott, sem alkalmatosságot az ártásra néki nem adott, ellenben pedig gyakorta mikor alkalmatossága adattott reá ütött, és mindenkoron diadalmas volt. Es így, minek utánna már Carthago Városbeliek Siciliában csak nem mindeneket el-vesztettek volna, ő Eryx hegyét el annyira oltalmazta, hogy nem láttatnék hogy azon a' helyen hadakoztanak volna. Azomban Carthago Városbeliek Ægates szigeténél vizen a' Cajus Lutatius Romai Polgár Mestertül meg-győzöttetvén békeességet akarának szerzeni, és ezen dolgot Hamilcárra bízák. Ő noha tovább-is hadakozni kívána, mindazonáltal békeességre állani akara, mivel láttya vala hogy az ő hazája melly mindenéből ki-fosztatott vala, tovább a' háboruságot el nem szenvedhetné: de úgy, hogy elméjében forgatná, hogy mihelyen felvennék magokat, a' háborusághoz kezdené, és Romaiak ellen mind addig hadakoznék, mig avagy ők győzedelmessé lennének, avagy hogy meg-győzöttetvén meg-adnák magokat. Illyen okokra nézve békeességet szerzett: mellyben

olly nagy bátorsággal vólt, hogy midőn a' Catulus nem akart vólna békefésre állani, valameddig a' népivel a' ki Eryx hegyét el-foglalta vala, le-téven a' fegyvert Siciliából ki nem menne: azt mondotta, hogy inkább elakarna veszni, mint hazája meg-győzöttetvén ilyen gyalázattal víszsza menne, mert nem illenék az ő vitézfégéhez hogy azt a' fegyvert, mellyet hazájáért ellensége ellen fogott vólna, le-tenné, és ellenséginek adná, Catulus engede az ő vakmerőséginek.

Második Rész.

Ő pedig hogy Carthágo Városában érkezett, a' köszönléses jót sokkal külömben találta: mint reménli vala. Mert a' fok ideig tartó kinn való szerencsétlenségek által, a' beun való háborúság el annyira el-áradott, hogy soha hasonló veszedelemben nem vólt Carthágo Városa, hanem mikor el-pufztított. Mert elsőben a' fogadott hadak, a' kik a' Rómaiak ellen hadakoztanak, el-állottanak mellőlek, a' kik szám szerint hufz ezren valának. Ezek az e-

az egész Africát el-idegenítették, magát pedig Carthago Városát meg-szállották. Melly szerencsétlenségen úgy annyira meg-iedének a' Carthágo Városbeliek, hogy a' Rómaiaktól segítséget kérni kényszerítettének, a' mellyet meg-is nyertenek. Végtére pedig midőn immár csak nem kétségben estenek vólna, a' Hamilcárt fő Hadnaggyá választották. A' ki az ellenséget nem csak el-üzte a' város alól, a' kik száz ezernél többen valának fel-fegyverkezve, hanem még arra kényszerítette, hogy szoros helyre szoríttatván többet vesztének-el éhség miatt, mint fegyver által. Minden el-hajlott Várofokat, és azok között Uticát és Hippotis mellyek egész Africában leg-erősebbek valának, meghódította, és víszsza vette. Mégazzal sem elégedett-meg, hanem az Ország-nak határit-is meg-öregbítette, egész Africát pedig olly békefészes állapotban állétotta, hogy úgy láttatnék, mintha fok esztendőktől fogva abban semmi háborúság nem lett vólna.

Harmadik Rész.

MInd ezeket szerencsén végben vívén, bátor szível a' Rómáiak mint ellenféleg ellen, hogy könnyebben okot találhatna a' hadakozásra, azon vólt, hogy mint Hadnagy seregivel Spanyol Országban küldettnék, a' hova fiát-is Hannibált el-vitte, kilencz esztendő korában. Vala ezen kívül véle egy nemes és ékes természetű ifiácska, kinek neve Hasdrubal vala, a' ki felől némellyek azt mondgyák vala, hogy Hamilcár nem úgy mint illik, szereti vala őtet: illy jeles férfit sem lehetett rágalmazás nélkül, mellyre nézve az Erkölcsöknek mestere meg-tiltotta Hasdrubálnak hogy ő véle ne tarcson. Ennek Hamilcár leányát adta házas-társúl, mivel az ő törvénynek szerint még nem tilthatták. Erről pedig azért tettünk emlékeztet, mivel Hamilcárnak halála után a' seregnek elől-járója vólt, és nagy dolgokat vitt végben, és ő vólt leg-első a' ki a' Carthágo Városbelieknek régi szokásokat ajándékokkal meg-vefztegette és meg-változtatta: ennek halála után pedig Hannibál választatott Hadnagya a' seregtől.

Negyedik

Negyedik Rész.

Hamilcár pedig minek-utánna a' tengeren által ment, és Spanyol Országban érkezett, szerencsén nagy dolgokat vitt végben: hatalmas és hadakozó nemzeteket meg-hajtott, lovakkal, fegyverrel, férfiakkal és pénzel egész Africát meg-gazdagította. Ki midőn Olasz Ország ellen haddal akar-namenni, kilenczedik esztendőben minek-utánna Spanyol Országban érkezett volna, a' Vertonesek ellen hadakozván a' harczon meg-öltetett. Az ő, a' Rómáiak ellen holrig való gyűlösféginek fő oka vala kiválképpen a' második Carthágo Városbeli háború. Mert az ő fia Hannibál-is az ő Attyának szüntelen való kérése által arra vitetett, hogy inkább meg-halniakarna, mint a' Rómáikkal nem hadakozni.

HANNIBAL.

Első Rész.

A' Carthágo Városbeli Hannibál Hamilcárnak fia. Ha igaz az, a' mellyen

K 7

mellyen senki nem kételkedik, hogy a' Romaiak minden nemzeteket vitézségekkel fellyül haladtanak, nem tagadhattyuk azt, hogy Hannibál annyival fellyül haladta okosságával a' többi hadi fejedelmeket, valamennyire a' Romaiak meg-előztek vitézségekkel minden nemzeteket. Mert valamennyiszor ő vélek meg-ütközött, Olasz országban, mind annyiszor győzedelmet vett rajtok. Es ha hazájában hazafiainak irigységek miatt le nem nyomattatott volna, ugy láttatik hogy a' Romaiakat meg-győzhette volna. De fokaknak rágalmazások meg-győzte egynek az ő vitézségét. Ő pedig az Attyának a' Romaiak ellen mint egy öröklégül reá hagyott gyűlölségét el annyira meg-erősítette, hogy kézbebb volt élébb le-tenni, mint azt el-hagyni. A' ki jollehet midőn hazájából ki-űzetettét volna, és másoknak segítségék nélkül szűkölködnék, mindazonáltal a' Romaiaknak mindenkoron ellenfélek maradt.

Második Rész.

Mert hogy a' Phüloprül ne emlékezzem,

zem, a' kit távol-létiben a' Romaiaknak ellenfélekké tett: abban az időben Antiochus mindeneknél leg-hatalmasabb Király vala, kit annyira fel-indított a' hadakozásra, hogy a' veres tenger-től fogva Olasz ország ellen szándékozott haddal menni. Kihez midőn a' Romai követek jöttek volna, a' kik az ő akarattya felől értekeznének, és titkos tanácsokkal azon igyekeznének, hogy a' Hannibált a' Király előtt gyanóságban ejtenék, mintha ő általok pénzel meg-vesztegettetett volna, és hogy más értelemben volna, mint annak el-lötte: nem-is lett volna haszontalan igyekezetek; mellyet midőn a' Hannibál meg-értett volna, és látná hogy ő véle a' titkos tanácsokat nem közlenék, alkalmatos időben a' Királyhoz ment, és midőn ő néki fokot ő hozzá való hívsége ellenben pedig a' Romaiak ellen való gyűlölsége felől elő számlált volna, végtire azt mondotta. Az én Atyám ugymond, Hamilcár, gyermek koromban tudni-illik mikor kilencz esztendő volt nék, Spanyol Országban mint Had-nagy menvén, Cárthágo Városában a' kegyel-

kegyelmes és hatalmas Jupiter Istennek áldozott, melly áldozat közben kérdezé tőlem, ha akarnéké vele táborba menni? mellyet midőn örömeft hallottam, és kértem-is volna őtet, hogy engemet magával el- vinne: azt felelé nékem: meg- cselekezzem, úgy mond, ha azt fogadod, a' mellyet tőled kívánok, és egyszer 's mind magával együtt az oltárhoz vitt, a' melly előtt áldozott, és azt meg-fogván midőn a' többieket félre küldötte volna, meg-esküttetett, hogy soha a' Rómaiaknak jó baráttyok nem lennék. Ezen Atyám előtt való esküvést mind e' mai napig-is úgy megtartottá, hogy soha senki nem kételkedhetik azon, hogy tovább is mig élek meg né tartom. Annakokáért ha a' Rómaiakkal barátságot akarsz vetni, okosfán cselekezzel, ha előttem el-titkolod, ha pedig hadat készítesz, magadat csalod-meg, ha engemet abban Hadnagyá nem téfesz.

Harmadik Rész.

A Nnak-okáért ebben az ő ifjuságában az Attyával Spanyol országba ment, kinck

kinck halála után, Hasdrubál helyébe Hadnagyá választatván, az egész lovas seregnek elől-járója volt: ez-is meg-ölettetvén az egész sereg Hadnagyá választotta őtet: Ezt Carthágo Városbeliek meg-értvén, helyben hatták őtet. Es így Hannibál mikor még hűszon őt esztendő s nem volna, Generálisá választatott, és három esztendő múlván Spanyol országnak minden népeit meg-hodoltatta. Saguntumot a' melly szövetséges város vala, erővel meg vette, három nagy sereget gyűjtött. Ezek közzül egyiket Africábá küldötte, a' másikat Hasdrubállal az ő bátytyával Spáyl Országban hatta, a' harmadikat Olasz Országban magával vitte, a' Pyrenæus hegyin által ment, és valamelly felé fordúlt, mindenekkel meg-harczolt, és mindeneken győzedelmet vett. Es minek-utánna a' havas hegyekhez érkezett volna, mellyek Olasz országot Franczia országtul el-választyák, kiken soha annak előtté senki seregivel által nem ment vala, a' Görög Herculesen kívül. Innét mondatik mind ez mai napig-is Görög hegynek. A' havas hegyek-

gyeknek lakósit, a' kik ellene akartak állani, mind le-vágta, a' helyeket meg-tágétotta, az utakat meg-erősítette, és úgy meg-csinálta, hogy azon által egy terhes éléfant el-mehetne, a' mellyen annak-előtte egy fegyvertelen ember alig mehetett által. Ezen seregit által vitte és Olasz országban érkezett.

Negyedik Rész.

A' Rhodanus folyó-vizénél Publius Cornelius Scipio Polgár Mesterrel meg-harczolt, és azt el-kergette. Ugyá ő véle másodszor-is Clastidium Városáért Padus folyó-vizénél meg-ütközött, a' honnét sebesen és futva bocsátotta. Harmadszor-is ugyan azon Scipio az ő tiszti-társával Tiberius Longus-fal Trebia folyó-vizénél ellene jött, a' kikkel megint szemben szállott, és mind a' kettőt meg-verte. Onnét midőn Liguriá tartományán által Apennius hegyin Etruriában menne, uttyában olly nagy szem fájás jött reá, hogy annak-utánna soha jobb szemével olly jól nem láthatott. Melly szem fájás midőn még akkor-is rajta volna, és lecticában hor-

doz-

doztátnék, a' Cajus Flaminius Polgár Mestert a' Trasimenus folyó-vizénél seregivel együtt lefelkedés által környül vévén meg-ölte. Nem sokkal az után hasonlóképpé a' Cajus Centenius Hadnagyot-is midőn válogatott népivel a' hegyeket el-foglalni akarta volna, meg-ölte. Onnét Apuliában érkezik, holott két Polgár Mesterek Cajus Terentius Varró, és Lucius Paulus Æmilius eleiben jövének. Kiknek seregeket egy harczon meg-verte. A' Paulus Polgár Mestert, és ezen kívül egynéhány Tanácsbelieket meg-ölte. Ezek között Cneus Servilius Geminus-is, a' ki az elött való esztendőben Polgár Mester vala.

Ötödik Rész.

EZen harcz után senki ellene nem állván Roma felé ment, és a' Városnak közel való hegyein meg-szállott. Midőn ott egynéhány napig táborban lett volna, és Capuában térne: A' Quintus Fabius Maximus Romai Fő Hadnagy a' Falernum mezején elcibe ment. Itt Hannibál szoros helyre szoríttatván

éjjel

éjjel minden kárvallás nélkül ki-szabadította magát seregével együtt. Es az okos Fő Hadnagyot Fabiust meg-csalta. Mert főtét éjtszaka az ökröknek szarvaira kötöztetett, ág nyefelikeket meggyújtott, és azoknak nagy fokaságát az ellenségnek táborára hajtatta. Mellyet Romaiak hertelen meg-látván úgy meg-ijedtenek, hogy senki a' fánzból ki nem mert menni. Ezek után nem sokkal a' Markus Minutius Rufus Lovász mestert-is a' kinek szintén annyi hatalma volt, mint a' fő Hadnagynak, csalárdsággal a' harczra csalván meg-falasztotta. A' Titus Sempronius Grachus-is a' Lucanus tartományában távol-létiben a' ki két izben Polgár Mester-va meg-csalván meg-ölte. A' Marcus Claudius Marcellus-is a' ki ötödször viselte va a' Polgár Mesterféget Venusia Városánál hasonlóképpen meg-ölte. Sok volna minden ütközeteket elő számlálni. Annak-okaért elég legyen erről az egyről szollanunk, a' mellyből mindenek meg-érthetik, minémű hires nevezetes vitéz férfin volt. Mert valameddig Olasz Országban volt senki a' harczon

harczon ellene nem álhatott, senki ő ellene a' Cannás mezein lévő harcz után sík mezőben táborban meg-fzállott.

Hatodik Rész.

EZ a' győzhetetlen vitéz hazáját ol-talmazni vízfőzra hivatvatván, a' Publiussal Scipionak fiával hadakozott, kit leg-elsőben Rhodanus, másodszor Padus, harmadszor Trebia folyó-vizénél meg-vert. Kivel akkor békefféget akar szerzeni hazája mindenéből ki-fosztatván, hogy annak-utánna nagyobb erővel szemben szállhatna véle. Szembe ment véle és beszélgetett, de semmikeppen meg nem békélhettek. Ezek után nem sok idő múlván Zama Városánál meg-ütközött véle, meg-verettvén (melly hihetetlen dolog) két nap és két éjjel Adrumetum Városában, a' melly Zama Városától közel három száz ezer lépésnyi föld va, méne. Ebben az el-szaladásban a' Numidiának lakosi, a' kik véle együtt a' harczról el-szaladtanak va, leselkedtenek utánna: a' kik elől nem csak el-szaladott, hanem még meg-is verté őket. Adrumetum Váro-

Városában a' kik a' harczon meg-maradtanak, ismét öfzve gyűjtötte, és kevés nap alatt sok népet fogadott,

Hetedik Rész.

Midőn a' hadnak fogadásában szorgalmatosfán foglalatoskodott volna, azon közben a' Carthágo Városbeliek a' Rómaiakkal meg-békéllettek. Ő mindazonáltal a' seregnek elől-járója volt, és Africában hadakozott: Ugyan azt cselekedte a' Mago-is az ő Bátyja, valamедdig a' Publius Sulpitius és Cajus Aurelius Polgár Mesterekké nem lórttenek: Mert ezeknek Polgár Mesterségekben Carthágo Városbeliek követeket küldöttek Rómában, kik a' Tanácsnak és a' Római köfségnek meg-köszönnék, hogy vélek békefségre állottanak: és azon dologért őket aranyos koronával meg-ajándékoznák: és egyszer 's mind kérnek-is, hogy az ő kezefeket Fregella Városában tartanak, és a' foglyokat el-bocsátának. Ezeknek a' Tanács végezéséből ilyen felelet adattatott: hogy az ő ajándékok nékik igen kedves és kellemetes volna: a' helyen

helyen lehetnének, a' hol kívánnák. A' rabokat pedig vízfza nem bocsáthatnák, mivel hogy a' Hannibál a' ki által kezdetett a' háboruság, Rómaiaknak halálos ellenfégek, mind ez mái napig-is az ő Bátyyával a' Magoval együtt a' hadaknak elől-járója volna. Ezen feleletet Carthágo Városbeliek meg értvén, azontúl Hannibált és Magót haza hivat-ták. Ki hogy meg-érkezett, fő Biróvá választatott, minek-utánna huszonkét esztendeig a' Királyságot viselte volna. Mert valamint hogy Rómában Polgár Mesterek, úgy Carthágo Városában-is esztendőnkint két Királyok választattanak. Melly tisztét hasonló szorgalmatosfággal viselte Hannibál, valamint annak előtt a' hadakban: mert azt vitte végben hogy az új vámokból nem csak annyi pénzt szednének, a' mennyit a' Rómaiaknak az ő szövetség szerint adhatnának, hanem még meg-is maradna, a' mélyet a' közönséges tárházban el-tehetnének. Az ő Birósága után való esztendőben Marcus Claudius és Luci⁹ Furius Római Polgár Mestereknek idejekben Római követek Cárthá-

Cárhágo Városában jöttek. Ezek, Hannibál azt gondolta hogy a' végre küldettettek, hogy ötöt el-vinnék, annak-okáért minek előtte azok a' Tanács eleiben bocáttattanak volna, titkon hajóban szállott, és Syriában Antiochushoz szaladott. Ez dolog ki-nyilatkoztatván a' Cárhágo Városbeliek két hajókat küldének utánna, a' kik ha el érhetnék, meg-fognák ötöt azon helyül minden javait el-vették, házát földig le-rontották, önnön magát pedig fámkivetésre ítélték.

Nyoltzadik Rész.

Hannibál pedig harmadik esztendőben minek-utánna hazájából el-szaladott volna Lucius Cornelius, és Quintus Minutius Polgár Mestereknek idejében öt hajókkal Africában, Cyrenæusoknak határiban ment, hatalán a' Cárhágo Városbelieket Antiochus reménsége és hitele alatt a' hadakozásra vihetné: kit már annyira vitt vala, hogy seregivel Olasz Országban menne. A' hova Battyát Magot-is hívta vala, melyet midőn Cárhágo Városbeliek meg-értet-

értettenek volna, a' Magot hasonló büntetéssel büntették-meg valamint a' Battyát. Ők kétségben esvén az ő dolgok felől, midőn hajóikkal meg-indultanak, és a' vitorlákat a' szélnek erőszttették volna, Hannibál Antiochushoz érkezett. A' Magonak haláláról két képpen emlékeznek. Mert némelyek azt írják felőle, hogy hajó törést szenvedett és el-veszett, némelyek pedig hogy önnön maga szolgáitól meg-ölettetett volna. Antiochus pedig ha szintén úgy hadakozásában mint annak kezdetiben Hannibál tanácsának engedett volna, inkább Olasz országban a' Tyberis folyó-vizénél, mint Görög országban Thermopylis hegyinél hadakozott volna a' fő birodalomért, kit noha látna hogy sok dolgokhoz esztelenül kezdene, mindazonáltal semmikeppen el nem hagyta. Egy néhány hajóknak-is parancsolt, a' kiket Syriából Asiában vitettenek vala véle, és ezekkel a' Rhodiusoknak hajói erejek ellen a' Pamphyliai tengeren meg-harczolt. Melly harczon noha az ő serege az ellenfének fokasága miatt meg-győzöttet-

nék, mindazonáltal az a' szárnya a' mellyben ő állott, diadalmas volt.

Kilenczedik Rész.

MInek-utánna Antiochus el-kergettetett volna, félt hogy az ellenségnek kezében ne adattatnék, a' mint hogy kétség kívül meg-is történt volna, hogy ha el nem szaladott volna, annak-okaért Creta szigetiben Gortyna Városában méne, hogy ottan meg-gondolná, melly felé menne. Vette pedig e-fzében az okos férjfiú, hogy nagy veszedelemben forogna, ha a' fősvény Crétabelieknél magára gondot nem viselne, mivel sok pénzt hordoz vala magával, és tudgya vala, hogy el-ment volna a' híre. Annak-okaért ilyen ravaszsgot gondola. Sok hordócskákat töltö-meg ónnal: mellyeket fellyül arannyal és ezüsttel meg-töltö, és azokat a' Gortyniusok láttára a' Diána templomában le-tévé, úgy tétetvén magát, mintha minden kincset ő reájok bizta volna. Kiket midőn meg-csalt volna, a' rézből csinált képeket, mellyeket magával hordoz vala, pénzel meg-töltö, és a-

és azokat szabadon a' háznál el-hányá. A' Gortys Városbeliek a' templomot szorgalmazással őrizik, nem annyira mások, mint a' Hannibál miatt, hogy az ő akarattyok nélkül valamit el ne vinne.

Tizedik Rész.

ES így Hānibál midőn az ő kincét meg-őrizte, és az egész Creta Városbelieket reá vette volna, Prusiához Pontumban méne, a' kinél hasonló elmével volt az Olasz Országhoz, és nem-is cselekedett egyebet, hanem hogy a' Királyt fel-ingerlette a' Romaiak ellen. Kit mikoron látott volna hogy az maga népivel igen erőtelen volna, több Királyokat-is szerze segítségire, hadakozó népeket-is vett vala maga mellé. Ellensége vala a' Pergamusok Királya Eumenes, a' kia' Romaiaknak jó baráttyok vala, és egymás ellen mind tengeren's mind szárazon hadakoznak vala, kit annyival-is inkább Hannibál igyekezik vala el-vesztetni. De mind a' két részről Eumenes hatalmassabb vala, a' Romaiaknak szövetségek miatt, kit ha

el-vezthetett volna, azt gondollya vala hogy az többivel könnyebben bánhatna, kinek el-veztésére ilyen álnokságot gondolt. Egynéhány napok mulván vizen meg akarának ütközni, mivel a' hajóknak fokaságok miatt erőtelennyebb volna, családssággal kezde ellene harczolni, mint hogy fegyverrel meg nem felelhetne nékie: meg-parancsolá hogy fok szám nélkül való mérges eleven kigyókat fogjanak, és azokat földből csinált edényekbe tegyék. Midőn pedig azoknak fokaságát meg-szerzette volna, azon a' napon a' mellyen meg-harczolni akart a' vizen, őszve hívatta a' Hadnagykot, és meg-parancsolta nékiek, hogy mindnyájan az Eumenes Király hajójára rohannyanak, a' többitül pedig csak oltalmazták magokat, azt pedig a' kigyóknak fokasága által könnyen meg-nyerhetik. A' Király pedig melly hajóban volna azon lenne hogy megtudnák. Azoknak pedig a' kik megfognák avagy meg-ölnék ötöt, nagy ajándékot igire.

Tizen-

Tizenegyedik Rész.

KI midőn illyeténképpen intette volna az ő vitézit, mind a' két részről a' sereg hajók ütközetre készülnek, mellyek midőn az ütközetre állottanak volna, és minek előtt a' harczra jel adtatott volna, és hogy Hannibál megmutatná vitézinek melly helyen állana Eumenes, postáját küldi egy fajkán a' békeffég szerző pálczával: ki mikoron az ellenségnék hajóihoz érkezett volna meg-mutatván a' levelet, azt mondotta, hogy a' Királyt keresné: azonnal mindgyarást Eumenes eleiben vitettett, mivel senki nem kételkedett azon hogy a' békeffég felől valami nem volna belé írva. A' követ vízfőre ment oda, a' honnét jött, mutatván az ő felinek a' Király hajóját. Eumenes pedig a' levelet fel-szakasztván, semmit abban egyebet né talált írva, hanem csak csufaságot. Melly dolgon noha csudálkozott, és semmi okát annak nem tudhatta, mindazonáltal mindgyárt meg akart ütközni ő véle. Kik midőn őszve mentének volna Bithyniusok mindnyájan Hannibálnak

L 3

paran-

parancsolattyaából Eumenes hajójára rohantának, kiknek erejeket midőn a' Király el nem szenvédhetre volna, szaladásra vette a' dolgot, és meg nem maradtatott volna, ha oltalmazó feregéhez nem szaladtott volna, a' melly a' legközellyebb való partnál áll vala. A' többi Pergamumbeli hajók pedig midőn erőssen vínának az ellenféggel, hertelen azokban a' földi edényeket (a' mellyek felől előbb emlékeztünk vala) kezdeték hányni, a' mellyek elsőben a' viaskodóknak nevetést indítottanak, s nem is tudhatták mi végre cselekednek, minnek-ntánna pedig látták volna, hogy a' hajók el-töltek volna kígyókkal, megijedtenek ez új dolgon, mivel nem tudgyák vala, mit kelleffék nékiek cselekedniek. Hajójokat meg-fordétották, és táborokban vízfza tértenek. Esigy Hannibál okos tanácsával a' Pergamumbelieket meg-győzte: és nem csak akkor, hanem egyébkör-is gyakorta elkergette ellenfégit, gyalog feregivel, hasonlók okossággával.

Tizenkettődik Rész.

Azon-

A Zon-közben hogy ezek Ásiában mind így lettenek volna, történik véletlenül, hogy Prusianak követi Romában a' Lucius Quintius Flaminius Polgár Mesternél vacsorálnának, és ott a' Hannibálról emlékeznének, és egy azok közül azt mondaná, hogy ő Prusianak országában volna. Azt másodnapon Flaminius a' Tanácsnak meg-jelentette. Erre a' Tanácsnak fejei a' kik látták vala hogy valameddig Hannibál élne, mind addig olálkodás nélkül nem lehetnének. Bithyniában követeket küldének, azok között Flaminiust-is, kik a' Királyt arra kérnék, hogy az ő halálos ellenfégeket maga mellett ne szenvedné, hanem inkább kezekben adná. Noha ugyan Prusias azt meg nem merte túllök tagadni, de még-is kérte őket, hogy azt ne kívánnják ő túle a' mi a' barátságnak törvénye ellen vagy: magok pedig ha meg-foghatnák, meg-fognák: a' helyet-is a' hol vagyön könnyen meg-találhatták. Mert Hannibál akkoron egy helyen egy kastélban lakik vala, mellyet a' Király ajándékozott vala néki, és azt úgy építette, hogy

L 4

az e-

az épületnek minden részein ki-mehet-ne, mivel mindenkor fél vala, hogy az ne esnék rajta, a' mi történt vala. Midőn a' Romai követek oda érkeztenek volna, és sok néppel az ő házat környül fogták volna; egy gyermek az ajtón tekintvén meg-mondotta Hannibálnak, hogy szokáson kívül sokan fegyveres kézzel közelgetnének, ki meg-parancsolá néki, hogy a' háznak minden ajtait meg-járná, és mindgyárt meg-mondaná néki, ha minden helyet egyenlőképpen környül vettek volna-e? A' gyermek midőn nagy hertelenséggel meg-mondotta volna néki, hogy minden ajtók el-foglaltattak volna: ezsben vette hogy az nem történet szerint esett, hanem hogy ötet akarnák meg-fogni, és hogy tovább magát meg nem tarthatná, és hogy más kezében ne esnék, 's az ő régi vitézfőgírói-is meg-émlekezvén, azt a' mérget vette-bé, a' mellyet mindenkor magával szokott vala hordozni.

Tizenharmadik Rész.

EKképpen ez a' vitéz férjfiú a' ki sok és fáradságos munkán által ment vala, életének

életének hetven esztendejében megholt. Minémű Polgár Mesterek alatt pedig történt halála nem tudhatni. Mert az Atticus az ő kronikájában azt írja, hogy Marcus Claudius Marcellus, és Quintus Fabius Labeo Polgár Mestereknek idejekben holt volna meg. Ellenben pedig Polybius azt írja, hogy Lucius Aemilius Paullus és Cneus Bæbius Tamphilus Polgár Mestereknek idejebé. A' Sulpitius pedig azt írja, hogy Publius Cornelius Cethegus, és Marcus Bæbius Tamphilus Polgár Mestereknek idejekben. Ez a' jeles férjfiú noha ugyan sokat hadakozott, mindazonáltal nem kevés időt vett magának a' tanulásra, mert még némelly könyvei vadnak, a' mellyeket Görög nyelven írt a' többi között az-is, mellyet írt a' Rhodiusfokhoz, Cneus Manlius Vulsonak Asiában való cselekedetiről. Ennek a' Hannibálnak hadi dolgait sokan fel-jedzették ugyan: kiváltképpen pedig azok közül ketten, kik ő véle a' táborban jelen voltának, és együtt véle éltenek, valameddig a' szerencse engedi vala, Philænius és Lacedæmon Városbeli Sofilius.

Es ugyan ez a' Sosilius tanította Hannibálta' Görög nyelvre. De immár ideje vagy on hogy el-végezzük ezt a' könyvet, és a' Romai Fő Hadi Fejedelmek-ről írjunk: hogy annál könnyebben őszve hasonlétván a' két résznek jeles cselekedetét, kik legyenek főjebbek tehetségünk azokról ítéletet.

A' MARCUS POR- CIUS CATO.

Első Rész.

Cato Tusculus Városában született, ifjú korában minek-előtte a' tisztekre ment volna, a' Sabinusok között lakott, mivel ott ő neki örökléte vala, melly az ő Attyától maradt. Lucius Valerius Flaccus intésire, a' ki Polgár Mesterfégeben és Censorságában tiszti-társá vala ő neki, az a' mint

M. Per-

M. Perpenna Cenforinus bezzéleni szokta vala Romába ment, és prokátorságra adta magát. Tizenhét esztendőskorában leg-elsőben hadba adta magát, és **Q.** Fabius Maximus Claudius Marcellusnak Polgár Mesterfégekben Siciliában Kapitány volt; onnét minek utánna meg-tért volna, Cajus Claudius hadába adta magát és Sena Városánál lévő harczon vitéz módra viselte magát, mellyben Hasdrubál Hannibálnak bátya el-esett. Annak - utánna Publius Cornelius Africanus Polgár Mesternek fizető Mestere lett: a' kivel nem úgy mint tiszti-társával, mert ő vele soha egyet nem értett. Az után Cajus Helvius Epitö Mesterré lett. Továbbá Biróságában Sardinia tartományának volt Tisztartója, a' honnét **Q.** Ennius Poetát még annak előtte mikor fizető mester volt, Africából el-jöven magával el-hozta, mellyet szintén olly nagyra becsülünk, mint akarmelley Sárdinai nagy győzedelmet.

Második Rész.

Polgár Mester volt **L. Valerius Flaccus**

L 6

cussal

cussal, sors által Spanyol Országnak in-
netső tartománya alá esett, és azon
diadalmas volt. Ott midőn tovább
mulatott volna, a' P. Scipio Africanus,
a' ki abban az időben Polgár Mester va-
la, kinek az előtt való Polgár Mester-
ségében fizető mestere vala, abból a'
tartományból el akarta őtet űzni, és ab-
ban maga ő helyette lenni, de véghez
nem vihette, mert a' Tanács ellent tar-
tott benne, noha Scipio Polgár Mester
vala: mert még akkor nem hatalommal
hanem igazsággal igazgattyák vala a' Vá-
rost. Kire nézve meg-haragudván,
minek-utánna le-tette volna Polgár Me-
sterfégét, tiszt nélkül lakott a' Város-
ban. De a' Cato ugyan azon Flaccussal
Censorrá tétetvén, azon tisztiben ke-
ménnyen viselte magát: Mert mind a'
Nemesek között sokakat megbüntetett,
mind pedig sok dolgokat rendben vett,
és parancsolatokat adott ki, melyek
által a' tobzódás és mértékletlen élet,
melly már akkor nevedetni kezd vala,
le-nyomattatnék és ki-irtatnék. Es no-
ha már közel nyolczvan esztendő s vala,
mindazonáltal ifuságátúl fogva mind
vénsé-

vénségéig a' közönséges jóért gyűlölfé-
get magára venni meg nem szűnt, sok
ellenfégi voltának néki, de böcsületi-
ben és tisztességiben semmit nem ártha-
tának néki, és valameddig élt az ő jó
híre neve nevedett.

Harmadik Rész.

MIndennémű dolgaiban igen bölcs és
szorgalmatos volt. Mert okos
szántó-vető ember, jó törvény tudó, fő
Hádnagy híres nevezetes ékeffen szóló,
és a' Görög nyelvnek szeretője volt.
Mellyet noha vénségében tanult-meg,
mindazonáltal úgy meg-tanulta, hogy
nem könnyen találhacsz sem Görög sem
Olasz Országi dolgok között olyat, a'
mellyet ő nem tudott volna. Ifuságá-
tól fogva oratiokat csinált, vénségében
históriákat kezdett írni, és hét könyvet
írt. Az elsőben vannak meg-irattatva
a' Romai Császároknak cselekedetek.
A' másodikban és harmadikban honnét
vett légyen minden Olasz Országi Vá-
ros eredetet, mellyre nézve nevezte a-
zokat Origines az-az eredetről írt
könyveknek. A' negyedikben Cárthá-
go Vá-

gó Városbelieknek első hadokat. A' ötödikben másodikat irta-meg, és mind ezekről részenkint szollott. A' többi ütközetekről-is hasonlóképpen irt, mind a' Servius Gálbának Hadnagyságáig, a' ki a' Lusitaniaiakat fel-dúlta, de a' Hadnagyoknak neveket fel nem tette, hanem a' dolgokat magánossan nevek nélkül fel-jedzette. Ugyanczeekben a' könyvekben meg-irta azokat, a' mellyek Olasz és Spanyol országban csudálatos dolgoknak láttarnak. Mellyekben szép okossága, nagy szorgalmatossága és tudománya ki-teczik. Ennek életéről és erkölcséről bővebben irtunk abban a' könyvben, mellyet magánossan ő felőle csináltunk, a' T. Pomponius Atticusnak kérésére. Annak-okaért azokat, a' kik többet akarnak a' Cato felől tudni, azon könyvhöz igazítjuk.

A' TITUS

A'

TITUS POM- PONIUS ATTICUS.

Első Rész.

Pomponius Atticus leg-régiebb Romai nemzetségből születtervén, az ő régi eleinek nemzetségeiben holtig meg-maradott. Az ő Attya szorgalmatos, engedelmes, és abban az időben gazdag ember vala, és kíválképpen a' Nemes Deáki tudományoknak szeretője. Ki mivel maga-is szereti vala a' Nemes Deáki tudományokat, a' fiát-is minden tudományokra, mellyekre az ifúságot kell oktatni, tanéttatta. Vala pedig a' gyermeknek jó elméjén kívül, ékes személlye, és szép beszéde, úgy hogy nem csak hamar meg-tanúlná azokat, a' mellyek eleibe adattattak, hanem

nem szépen tisztán és magyarán ki-is mondaná. Mellyre nézve gyermek korában az ő társai között leg-jobbnak tartatik vala; világossabban-is ki-teezik vala, hogy nem mint az ő tanuló társai kik-is Nemes vérből születtek vala, jó szível el-szenvedhettek volna. Annak-okaért mindeneiket fel-indét vala szorgalmatosságával: kik között voltak L. Torquatus, C. Marius, Caiusnak fia, és Marcus Cicero, kiket társaságával úgy magához hajtott, hogy soha senkit jobban nem szerettenek mint őtet.

Második Rész.

AZ Attya idő előtt meg-holt, maga ifjacska lévén, a' Servius Sulpitiusnak Sogorsága miatt, a' ki bíróságában meg-ölettetett, veszedelemben forgott. Mert Anicia Pomponius Annya Nénnyének leánya Servius-hoz, Publius Sulpitiusnak Bátyyához férjhez ment vala. Annak-okaért P. Sulpitius meg-ölettetvén, minek-utánna látna volna, hogy a' Cinnának párt-ütése által az egész Város fel-háborodott volna, és hogy böcsületesen az ő méltósága szerint

tint nem élhetne, hogy vagy egyik vagy másik félt meg ne bántaná, mivel a' polgárok egymás között meg-hasonlóttnak volna, és némellyek Sylla, némellyek pedig Cinna részére hajlottanak volna: látván hogy alkalmas ideje volna a' tanulásra, Athenás Városában ment. Mindazonáltal az ifu Mariust a' ki ellenfének tartatott maga javaiból segítette, és az ő számkivetésiben pénzt adott neki. Es hogy ez az ő bujdosása jóságának valami kárára ne lenne, nagyobb részét kincsének Athenás Városában vitette. A' hol úgy élt, hogy az egész Athenás Városbeliek igen szerették és nagy becsületben tartották. Mert a' nagy szeretetin kívül, mellyel ő hozzá ifjúságában vóltanak, gyakorta maga javaiból közönséges szükségekben meg-segítette őket. Mert midőn adósságokat adóssággal kényszerítetttenek volna meg-fizetni, és senki abban őket nem akarná segíteni, mindenkoron meg-segítette őket, és ugyan ollyaténképpen hogy soha ő tulók usorát nem vert, meg sem engedte, hogy tovább adóssakká maradtanak volna, mint

mint a' hágyott nap vólt. Melly mind a' kéttő nagy háznokra vólt ő nékiek. Mert nem engedi vala meg, hogy az ő adosságokat fokáig halogatnák, és az usorát nevelniék. Ezen jó akaráttyát más adakozoságával is meg-őregbítette. Mert közönségesen mindeneket gabonával meg-ajándékozott, úgyhogy kinek kinek hat mérő buza adattaték, melly mértéknek neme Athenás Városában szapunak neveztetik.

Harmadik Rész.

AThénás városába pedig úgy viseli vala magát, hogy a' szegényekhez közönségesnek, a' fő renden lévőkhöz pedig hasonlónak láttatnék. Innét lőtt hogy ő néki minden tisztességet becsület meg-adának, valamellyeket adhatának, és Városi polgárrá is akarák tenni, melly jó-akarattal ő nem akart élni. Mellyet némelleyek így magyaráznak, hogy azért nem akart polgárrá lenni, mivel Római polgárnak igasságát az elvesztette, a' ki más idegen helyen polgárrá lett. Valameddig nálok lakott, meg nem engedte, hogy emlékezetire valamelly

valamelly ofzlopot álléstanának, midőn pedig el-ment volna túlok meg nem tilt-hatra. Annak-okáért ő néki és a' Phidiasnak szent helyeken egynéhányat építtettenek. Mert a' közönséges jónak mindennémű gondviselésiben ő vala az ő tanács adójok és igazgatójok. Annak-okáért leg-nagyobb szerezéseje ez vala, hogy kiválképpen abban a' Városban születtetett, a' mellyben ez világ birodalmának lakó helye vala, és hogy a' vólt hazája a' melly leg-hiresebb és leg-hatalmassabb Város vala. Okosságának e' vala jële, hogy midőn abban a' Városban ment volna, a' melly régiségivel, emberféligel és tudománnyával minden egyéb Városokat fellyül haladna, mindenek között leg-kedvessebb vólt.

Negyedik Rész.

Midőn Sylla Asiából el-jöven Arhénás Városában érkezett volna, valameddig ott mulatott, Pomponiust magánál tartotta, meg-kedvelvén az ifiúnak mind emberféget 's mind pedig tudománnyát. Mert Görög nyelven úgy

ugy szól vala, mintha Athenás Városában születtetett volna. A' Deák nyelve pedig olly ékes vala, hogy úgy te-
czett, mintha nem tanulta, hanem vé-
le születtetett volna; Ugyan azon Pom-
ponius Görög és Deák nyelven szerzett
verseit olly szép magyarán el-mondgya
vala, hogy szebben és jobban nem le-
hetne. Mellyre nézve ötet a' Sylla so-
hová magárul el nem bocsátotta, és
magával akarta el-vinni. Kit midőn reá
akart volna beszélni monda néki Pom-
ponius, kérlék, ne vigy engemet azok
ellé, a' kikkel Olasz országot el-hattam,
hogy te ellened ne támadnék. De a'
Sylla dicsirvén az ifiúnak hűségét és em-
berségét, mindennemű ajándékokat,
mellyeket Athenás Városbeliek adta-
nak vala ő néki meg akarván indulni,
elő hozata, és ő néki adá. Athenás
Városában sok esztendőig lakott, és
jőszágára szorgalmatosan a' mint jó cse-
lédes gazdához illik, gondot viselt, a'
többi idejét pedig vagy tanulására, vagy
Athenás Városának, szolgálattýára
fordította, jó-akaróinak-is némi kevé-
sebbé becsületeseñ szolgált. Az ő gyű-
lések-

lésekben szorgalmatosan járt, és ha
mi derék dolgot végeztenek jelen volt,
a' mint hogy Ciceronak mindennemű
szerencsétlenségiben kiválképpen való
hűségét meg-mutatta: kinek, midőn
házájából el-bujdosott volna, két száz
és ötven ezer sestertiumot ajándéko-
zott. Minek-utánna pedig Roma Vá-
rosában lévő egyenetlenségek le-csen-
desedtenek volna, Romában vízfíza-
ment, a' mint itélem L. Cotta és L.
Torquatus Polgár Mesterek idejében,
kinek el-menetelin Athenás Város-
beliek úgy kefergettenek, hogy köny-
húllatásokkal jelentenek és mutatnak
jövendőbeli távol léte miatt való bá-
nattyokat.

Ötödik Rész.

AZ Annyának Bátyja a' Q. Cæcilius
Rimai Nemes ember vala, L. Lu-
cillusnak jó-akarója, a' ki gazdag és
kemény természetű volt, kinek kegyet-
lenségivel úgy tudott báyni, hogy an-
nak jó-akarattýát, a' kinek kegyetlen-
ségét senki el nem szevedhetné, nehez-
teltés nélkül holtig meg-tartotta.
Mellyre

Mellyre nézve kegyetlenségének és engedelmességének jutalmát el-vette. Mert Cæcilius meg akarván halni, testamentában fiává fogadta, és jószágának kilenced részéből örökösivé tette, melly örökségből közel százszorta való Sextertioma jutott. Az Atticusnak Nényét a' Q. Tullius Cicero vette vala feleségül, melly házasságot M. Cicero szerzett vala: kivel deákságátul fogva igen barátságossan él vala, fokkal-is barátságossabban mint Q. Ciceroval: a' honnét ki-teczik hogy az igaz barátságban nagyobb ereje vagyon az erkölcsök egyességének, mint a' Sogorságnak. A' Q. Hortensiuszal pedig olly barátságossan él vala, a' ki abban az időben leg hiressebb nevezetesebb ékefen szolló volt, hogy nem tudhatná, mellyik őtet jobban szeretné, Ciceroé vagy Hortensius, és azt cselekeszi vala, a' melly igen nehéz dolog, hogy a' kik között olly nagy irigykedés vala a' dicsiretért, egymást nem rágalmazták, és mint egy körös vala ilyen férfiak között.

Hatodik Rész.

A' Vá-

A' Városban úgy viselte magát, a' mint látták-is hogy mindékoron a' jámborokkal és igazakkal tartott, a' polgároknak egyenetlenségekbe nem keverte magát, jól tudván hogy azok a' kik abban kevernék magokat, nem különben mint a' kika' tengeri haboktól hanyatatnak magokkal nem bírnának. Tiszteket nem kívánt, noha nyerhetett volna, mivel mindenek szerették, és mindenek előtt nagy böcsületben volt, mert azokat az ő eleinek szokásokok szerint nem kérhette, nem-is vehette volna magára a' törvények szerint, mivel a' tiszteket nagy ajándékokkal megveszik vala, nem-is viselhetett volna veszedelem nélkül azokat böcsületeffen és hasznossan illetén zűrzavaros állapotban. El-foglalt jószágot meg nem vett, senkiért kezes nem lett, semmit nem árendált, senkire panaszt nem tett, senkit irásával bé nem vádolt. A' törvényben maga dolgában soha nem ment, soha törvényt nem szolgáltatott. Tisztartóságokat mellyekkel fok Polgár Mesterek és Birák őtet imádták, úgy vette-fel, hogy a' tartományban senki-nek

nek helyébe nem ment, tisztességével megelégedett, jóvedelmet háfnót nem kívánt. A' Q. Ciceroval sem akart Asiában menni, noha ő véle együtt követ lehetett volna. Mert azt gondolja vala, hogy nem illenék az ő hozzá, hogy a' Birák után járna, midőn a' Biruságot nem akarta volna viselni. Melly által nem csak méltóságában maradt, de nyugodalmat is szerzett magának, mivel így minden illetlen gyanúságokat el-távoztatott. Mellyre nézve az ő okossága szép maga viselése 's szokása mindenenek felette igen teczett, midőn látnák hogy azt nem félelemért a' vagy nyereségért és háfnonért cselekedné, hanem inkább becsületiért.

Hetedik Rész.

Midőn már hatvan esztendőös volna Cäsárnak benn lévő háborusága támadott, a' mellyben vénsége miatt mentegette magát, hogy hadban nem mehetne, nem is ment sohová a' Városból. Az ő barátinak kik Pompejushoz mentenek, mindenenket adott a' mellyek szükségesséek voltanak az ő javaiból. De Pom-

Pompejusz az ő Attyafiát, noha el nem ment véle a' táborban mindazonáltal meg nem bántotta, mert ő véle kevés jót tett vala, mint egyebekkel, kik ő általa vagy tisztet, vagy gazdagságot nyertek vala: kik közzül némelleyek akarattyok ellen mentenek-el véle a' táborban, némelleyek pedig ő néki nagy ellenére ott-hon maradtanak. Atticusnak pedig vesztetése a' Cäsárnak olly kedves volt hogy kiválképpé való jóakarattyát megmutatta ő hozzá, mert midőn győzedelmeskedett, és meg-parancsolta volna levele által mindenenek, hogy adót adnának, ő róle nem hogy adót kéretett volna, hanem még az ő Nénnyének a' Q. Ciceronak fiát a' kia' Pompejusnak táborából el-fogattatott szabadon el-bocsátotta. Így a' jelen való vesztelmet emberfégével jó maga viselésivel el-távoztatta.

Nyolczadik Rész.

UGy történék pedig hogy Cäsárnak halála után midőn a' hatalom a' Brutus és Cassiusra szállott volna, és az egész Város ő tulók függene, a' M. Brutussal olly barátságosan élt, hogy az ifjú Brutus senkivel magához hasonlóval barátsá-

rátságosabban nem élhetett, mint ezen vén Pomponiussal: mert őtet nem csak fő tanácsosává tette, hanem mulatott-is véle. Némelyek azon valának hogy a' Romai Nemesek kincstartó házat rendelnének azoknak a' kik a' Cäsárt megölték vala: azt gondolván hogy a' könnyen meg-lehetne, ha a' Nemesek-is ahoz segítségvel lennének: Annak-okáért a' C. Flavius Brutusnak jó-akarója Atticust kérte, hogy ennek a' dolognak kezdője lenne: Atticus pedig örömeft szölgál vala jóakaróinak ha lehetett, és abból valami egyenetlenség nem származott, a' mint hogy mindenkoron az ártalmas tanácsoktól magát meg-tartoztatta volna, azt feleli: Brutus maga javával azt cselekedhetné, a' mit akarna: de ő ezen dolog véget magát semmiben nem ártaná, és semmit nem cselekednék. Így a' pártütőknek végezések egy embernek ellenzése által semmivé lett. Nem sok idővel az után Antonius hatalmat kezdett venni, el annyira hogy Brutus és a' Cassius kétségben esvén, azokat a' tartományokat a' mellyeket a' Polgár Mesterek adtanak vala nékik hogy a' Cäsárt meg-

meg-ölték, el-hagyák, és számkivetésbé menének. Atticus pedig a' ki egyebekkel együtt, azoknak a' kik hatalmasak valának nem akar vala pénzt adni, mindazonáltal a' meg-vetett és Olasz országból el-menő Brutusnak száz ezer sester-tiumokat küldött ajándékon. Ugyanazon Brutusnak midőn Epirus tartományába laknék három százat adatott: midőn azonáltal sem a' hatalmas Antoniusnak nem hizelkedett, sem pedig a' kétségben esteget el nem hagyta.

Kilenczedik Rész.

AZonban Mutina Városánál való háboruság támadott, a' mellyben ha csak azt mondom hogy csak okossan viselte magát, keveseb dicsegetet adok néki, a' mint meg-érdemlett, mivel abban felettte igen okossan és mintegy Istenesé viselte magát, ha a' természetnek szüntelen való jóvólta melly mindennemű szerencsétlenségekbe álhatatos, Istenesnek neveztetetik. Minek utánna pedig Antonius ellenségnek íteltetett, Olasz országból ki ment volna, senki nem reméneli vala, hogy az ő előbbeni állapottyába visszha helyhezteffék, annakokáért nem

csak az ő ellensége, a' kik akkor igen hatalmasságok és fokban valának, hané még jó akarói-is az ő ellenséggel tartának, azt gondolván hogy ha ő néki ártanának, magoknak avval nagy hasznot hajtának, és barátit és rokonit üldözik vala, az ő feleléginek Fulviának mindennemű javait el-venni, gyermekit meg-ölni igyekeznek vala. Atticus pedig mivel Ciceronak leg-kedveffebb barátja vala, és Brutussal-is igé barátságosan élne, meg nem engedte, hogy az Antoniuson erőszakot tennének, barátit-is a' kik a' Városból el-szaladtanak, a' mennyire lehetett oltalmazta, és a' mi nélkül szűkölködtek meg-segítette. P. Volumniussal pedig annyi jót tölt, hogy az Attya sem tehetett több jót véle. Fulviának pedig midőn törvényes állapotokkal terheltetnék, és nagy félelemben volna, olly szorgalmatosan és hűven szolgált, hogy az Atticus nélkül egy törvénybē sem állott elő, és minden dolgokban kezes lett érte. Sőt midőn Antoniusnak szerencsés állapottyában jószágot vett volna, és bizonyos időt hagyott volna mikor meg-fizetne, minek-utánna pedig szerencsét-

esétlenségibē midőn Antonius a' Városból el-bujdosott volna, pénzt usorára nem talált volna, mellyel adósfágát meg-fizetné, ő meg-segítette, és pénzt adott néki usorára, és be-kötés az-az obligatio nélkül, leg-nagyobb nyereségnek tartván, ha a' jó-tétemény helyébe jót tehetné, és háláadónak ismértetnék, egyfszer's mind meg akarván mutatni, hogy nem a' szerencsét követné, hané inkább embernek barátja akarna lenni. Mellyet midőn cselekeszik vala, senki né itilhetette azt, hogy ő azt az időre nézve cselekedné. Mert senki nem gondollya vala azt, hogy az Antonius fogna uralkodni. De mindazonáltal némelleyek a' fő rendé valók közzül alattomban roszszúl magyarázzák vala, mintha a' gonosz polgároknak nem volna ellenségek. Ő pedig az ő szokása szerint élén, inkább azt tekinti vala, a' mi őtet illetné, és a' mit kellene cselekedni, mint másoknak az ő itileteket.

Tizedik Rész.

A' szerencse hertelen meg-változék, mert midőn Antonius vilzsa jött Olasz országba, minden emberek azt gondolták, hogy az Atticus nagy veszed-

leben fogna lenni, a' Ciceroval és Brutussal való hiv barátság miatt. Annak okáért a' Hadnagyoknak el-jöveletek elött ki nem ment, félvén a' számkivetéstől, és P. Volumniusnál lappang vala, a' kivel a' mint egy keveysé előbb meg mondtuk sok jót tölt vala: abban az időben a' szerencsének olly nagy változása volt, hogy majd ezek, majd amazok vagy leg nagyobb méltóságban vagy pedig legnagyobb veszedelemben volnának, magánál tartya vala a' Q. Gellius Caniust, a' ki idejére és erkölcsére nézve ő hozzá igen hasonló volt. Ez-is Atticus nagy emberiségének légyen példája, hogy a' kivel gyermek korában a' Scholákban megismerkedett, olly barátságosá élt, hogy vénségéig azt a' barátságot megtartotta. Antonius pedig jólléhet annyira gyűlöli vala a' Cicérót, hogy né csak ő néki, hanem minden barátinak is ellensége volna, és számkivetésben akarná küldeni, mindazonáltal sokaknak intésekre megemlékezett Atticusnak jó teteményiről, és ő néki, minek-utánna fel-kérestette, és meg-értette volna hol vagyoni, maga kezével írt, hogy ne félljé, és mindgyaráit

rást ő hozzá jöjjön, mivel ötöt és a' Gellius Caniust a' számkivetettek között meg-métette volna, és hogy veszedelemben ne esnék, mivel éjjel vala, oltalmazó vitézeket küldött néki, a' kik meg-oltalmazták. Így Atticus nagy félelemben nem csak magát, hanem azt-is a' ki legkedvesebb barátja vala meg-segítette és oltalmazta. Mert ő nem csak magának hanem közönségesé magának és jó-akaróinak kért oltalmat és segítséget, hogy mindenek meg tudnák, hogy ő magánosan való szerencsét nem kívánna. Mert ha valamelly hajósmester dicséretre méltó, a' ki a' hajót a' szélveszektől és tengerél-élvő közfiklaktól meg-oltalmazza, miért ne dicsérnének tehát annak kiválképpé való okosságát, a' ki annyi, és olly nagy polgárok között való háboruságok és veszedelmek között minden kár vallás nélkül meg-maradt.

Tizenegyedik Rész.

MElly szerencsétlenségből minek utánna ki-menekedett, semmit egyebet nem mivelt, hanem hogy sokaknak tehetsége szerint segítségül lenne. Mindön a' kőtség a' Hadnagyoknak ajándéki

által indíttatván a' számkivettetteket fel-keresné, senki Epirus tartományába azok közzül nem jött, a' kinek valami szűksége lett volna, és a' kinek holtig ott meg-maradása meg né engedtetett volna. Sőt még a' Philippi Városánál lévő útközet és C. Cassius és M. Brutusnak halála után, a' L. Julius Mocillát mint Birót, és annak fiát Aulus Torquátust, és egyebeket, a' kik hasonló szerentsétlenségben valának, oltalmazta, és ő nékik Epirusból Samothracia szigetiben minden szükséges dolgokat vitete. Unalmas lenne hogyha mindeneket kiválképpé hafzontalá dolgokat meg-írnánk, annak-okáért ezt az egyet méltó hogy tudgyuk és meg-érsük, hogy az ő adakozásával senkinek nem igyekezett hízkelkedni, sem pedig az által nem akarta maga hafznát keresni. Es hogy ez úgy légyen magában a' dologrul és az időről el-íthetjük: mert ő nem a' boldog és szerencsés állapotban lévő embereknek mutogatta magát, hanem a' szűkölködőket és nyomorultakat segitette, a' ki-is Serviliát a' Brutusnak anyát szintén úgy meg-böcsülte, a' Brutusnak halála után,

mint

mint éltébé és szerencsés állapottyában. Ekképpen adakozásával élven, semminémű gyűlötségben né esett, mivel senkit meg nem bánt vala, és ha illetetett is valami boszfszussággal inkább el akarta felejteti, mint boszfszút állani. Ugyan ezen Pomponius az el-vett jó-téteményeket soha el nem felejtí hanem holtig azokrul meg-émlékezik vala, a' melyeket pedig maga cselekezik vala, azokrul mind addig meg-émlékezett, valameddig háláadó volt az, a' ki el-vette vala. Annak-okáért úgy viselte magát, hogy igaznak láttassék im ez köz-mondás: *A' ki mint viseli magát, úgy veszi hafznát.* Mindazonáltal elsőben magára, 's annak utánna szerencséjére vigyázott, hogy valami dologban méltán meg ne büntettetnék.

Tizenkettődik Rész.

A Nnak-okáért ezen dolgok által azt nyerte, hogy Marcus Vipsanius Agrippa a' ki az ifjú Cäsárnak igen kedves embere vala, mivel mind az ő maga szép viselésire 's mind a' Cäsárnak hatalmára nézve akar melly házasfágot meg-kedvellett volna, meg-nyerhetett volna,

mindazonáltal az ő Sogorfiágát meg szeretete, és ennek a' Nemes Római embernek leányát inkább kívánta feleségül elvenni. Ennek a' házasságnak pedig szerzője volt (a' mellyet el nem kell halgatnunk) Marcus Antonius egyik a' három férfiak közül, kik a' közönséges jónak gondját viselték. Kinek jó-akarattya által midőn jószágát meg-öregbíthette volna, mindazonáltal nem volt fősvény, evvel a' jó-akarattal semminémű dologban nem élt, hanem midőn Barátiért könyörgött ha veszedelembé forgottanak. Melly cselekedete kiválképpen a' számkivetésnek idejében ki-teszett. Mert midőn a' L. Saufejusnak, a' ki Római vitéz vala, és ő hozzá hasonló, ki sok esztendeig Athénás Városában lakik vala, világi bölcseséget tanulván, és ő néki Olasz országban sok szép öröksége vala, a' három férfiak kik a' Várost igazgatták minden jószágát eladták volna, azon szokás szerint, a' mint akkor szokásban vala; mindazonáltal Atticusnak fáratsága és szorgalmatossága által lőtt, hogy Saufejus ugyan azon követ által megértette, hogy atyai örökségét el-vesztette, és ismét

és ismét meg-nyerte volna. Ugyan azon Pomponius Lucius Julius Claudius a' ki a' Lucretius és Catullus halála után a' mi időnkben leg-híresebb és ékeesebb Poëta volt, és a' ki felől bizonyosan azt mondhatom, hogy nem csak jámbor, hanem szép tudományokkal fel-ékesített tudos férjfiú vala, midőn a' Nemeseknek számkivetésben küldetetések után, az ő Africában lévő szép jószágáért a' Publius Volumniustól az Antoniusnak fő építő Mesteritől a' számkivetettek közzé távol léteben számláltatott volna, meg-szabadította. Melly cselekedete abban az időben fáratságosabb volté, avagy dicséretefebb nehéz megítélni: mivel világos hogy Atticusnak nem különben távol lévő barátira, 's mint jelen valókra gondgya volt, és azokat meg-segítette.

Tizenharmadik Rész.

Ő jó gazda és jó polgár vala, mert noha penzes vala, nem örömeit vásárolt, házakat nem épített; mindazonáltal szép háza és lakó helye volt, és mindennémű jókkal bővölködött. Mert a' Quirinális hegyé Tamphilanufok házáat

birta, mellyet az ő Annyának bátyja ő-rökségül hagyott vala néki: mellynek szépsége nem épületből, hanem erdőből állott: annak a' fedelén a' melly régenté építtetett, több szépséget látott ember, mint kölcséget, a' mellyen semmi meg né változtatott, hanem ha mit régiségnek miatta kényszerített meg-változtatni. Cselédet, ha a' hasznát tekentyük jobbat nem tarthatott, ha pedig a' külső állapotot né igen sokat csak közép szerűt, mert azok között valának igen tudós ifjak, jó olvasók, és sok író deákok, úgy hogy csak egy inassa sem vala, a' ki mind a' kettőt szépen végbe né vihette volna. Hasonlóképpen a' többi cselédgye jó mivelek és munkások valának, a' minéműek a' háznál szükségeselek, mindazonáltal ezek közül egyet sem tartott, a' ki nem az ő házában született és neveltetett volna fel, a' melly nem csak mértékletességnek hanem szorgalmatosságnak e-légséges jele. Mert ha valamely dolgot a' mellyet másoktól látunk, vakmerőképpen nem kívánunk, mértékletességnek tulajdoníthatjuk, és inkább farsággal mint valamely költséggel azt meg szer-

zeni,

zeni, né kicsiny szorgalmatosságnak jelenlége. Szépen él vala de né fényesen, adakozó vala, né tékozló, a' tisztaságot felette igen kedvelli vala, szükségeselek, nem sok haszontalan házi eszköze vala, úgy hogy abban sem fogyasztás sem bőleg nem láttatik vala. Ezt sem halgathatom el, noha tudom hogy sokan semminek tartják, mivel gazdag és jeles Romai vitéz vala, és gyakorta kölömbkölömbféle renden lévő embereket házához el-hívott, mindazonáltal holnaponkint három ezer pénznél fellyebb nem költött, a' mint az ő könyvéből a' mellyben mindennapi költségét fel-írja vala ki-teczik; Ezt pedig nem úgy írom mintha hallottam volna, hanem szememmel láttam, mivel gyakorta mint barátságos emberek együtt mulattunk.

Tizennegyedik Rész.

Senki az ő vendégfélében az olvasáson kívül egyéb vigasztalást nem hallott, a' mellyet mi ugyan gyönyörűségnek tartunk. Soha úgy nem vacsorállott, hogy valamit nem olvasztatott volna asztalánál, hogy annál-is inkább a' vendégek az ő elméjeket szintén úgy gyönyör-

ködtetnék mint hasokat. Mivel hogy ollyakat hívott vendégfégbe, a' kiknek erkölcsökkel meg-egyezhetett. Midőn illyeténképpen nevededett volna gazdagsága, mindazonáltal az ő mindennapi ruháját és életének szokását meg né változatra, sőt olly mértékletesen élt, hogy az ő jóvedelméből, melly az ő Attyától reá maradt, és hatvan ezer forintból állott, né alább tartotta magát; mint midőn három száz ezerrel bírt, akkor sem élt frissebben és többet nem költött, mint annak-előtte szokott vala, és mind szerencséjében 's mind szerencsétlenségében álhatatos volt, 's fel nem fuvalkodott. Ő néki semmi kertyei nem vóltanak, és a' külső Városban avagy a' tengereken gazdag majorja nem vólt, Olasz országban sem bírt egyebet az Arneatinumi és Numentanumi paraszt majornál, minden pénzi jóvedelme Epirotusi és Városi jószágból áll vala. A' mellyből ki-teczik hogy az ő pénzinek nem annyira fokságára mint okosságára nézve hasznát vette.

Tizenötödik Rész.

HAzugságot nem mondott, 's nem-is fzen-

fzenvedhetett, annak-okáért az ő nyajalsága nem vólt méltóság nélkül, sem az ő méltósága emberfég nélkül, és eképpen nehéz vala külömbféget tenni, hogy ha az ő baráti inkább félnéneké ő tüle, vagy szeretnék. Mikor valamit kértek ő tüle, jó szível meg-igértte, mivel azt gondolta, hogy nem adakozó, hanem álhatatlan elméjű vólna, hogyha a' mit ígérne, meg nem tartaná. Mind azokbá, valamelyeket egyfzer fogadott, olly szorgalmatos vólt, hogy nem mint magába vállalt, hané mint maga dolgát látatnék végbe vinni. Soha a' magára vett dolgot meg né unta, mivel azt gondolta, hogy az ő becsületi és méltósága, mellyet minden dolgoknál fellyebb bocsúl vala, egézfzen abban a' dologban állana. Mellyre nézve ugy történék, hogy a' Marcus és Quintus Cicero, a' Cato, Hortensius Aulus Torquatus, és ezeken kívül sok Romai nemes emberek minden dolgokat reá bizzák vala, és azoknak gondgyokat viseli vala, a' mellyből könnyen meg-ítélhették, hogy nem restségéből hanem inkább más okokra nézve okosá a' közönséges jónak gondviselé-

viseletét magától el-távoztatta.

Tizenhatodik Rész.

AZ ő emberfélinek pedig nagyobb biz-
 zonságát világosságra né hozhatom,
 mint hogy ifjacska lévén az öreg Syllá-
 nál leg-kedveffebb vala, vénségére jut-
 ván az ifjú Marcus Brutus igen szerette
 és bősületbē tartotta őtet: azokkal pe-
 dig a' kik egy idősek valának ő véle, ugy-
 mint a' Quintus Hortensius, és Marcus
 Cicero olly barátságossan élt, hogy sen-
 ki meg nem tudhatta, embernek mellyik
 idejéhez leg inkább alkalmaztathatta
 magát. Mindazonáltal a' többi között
 Cicero őtet leg-inkább szereti vala, ugy
 hogy az ő vér szerint való Bátyját a'
 Quintust úgy né szereti vala, és olly ba-
 rátságossan nem él vala véle. Ezen dol-
 got meg-bizonyíttyák azokon a' köny-
 veken kívül, a' mellyekben emlékezik ő
 róla, és ki-is nyomtattattak, a' tizen hat
 epistolás könyvek, mellyeket az ő Pol-
 gár Mesteri tisztitúl fogva mind utolsó
 ideig az Atticushoz küldött, mellyeket
 a' ki olvas nem igen kíván azokban az i-
 dőkbe más őszve irattatott historiákat:
 Mivel azokban a' Fejedelmeknek igye-
 keze-

kezetekről, Generálisoknak és Hadna-
 gyoknak vétkekről és a' birodalomnak
 változásiról, úgy meg-irattatva valának
 mindenek, hogy azokban semmit el nem
 hagyott, és abból ki-ki könnyen észbe
 vehette, hogy az okofság valamennyire
 jövendőlés légyen. Mert a' Cicero nem
 csak azokat, mellyek az ő idejében tör-
 téntenek meg-jövendőlte, hanem még
 azokat-is a' mellyek mostan esnek, mint
 egy jövendőlo meg-jövendőlte.

Tizenhetedik Rész.

AZ Atticüsnek kegyeségéről pedig és
 jámborságáról mit szollyak és emlé-
 kezem többet? mivel magá hallottam,
 hogy hátván hét esztendő korában az ő
 Annyának temetése felett avval dicseke-
 dett, kit kilenczven esztendő korában
 el-temetett, hogy az ő Annyát soha meg
 nem bántotta, az ő Nényével soha gyű-
 lölségben nem vólt, a' kivel csak nem egy
 idejű vólt. A' melly bizonyos jele ának,
 hogy vagy soha köztök panaszolkodás
 és vetekedés nem esett, avagy pedig ez
 úgy kedvezett nékik, hogy a' kiket íze-
 retni kellett néki, azokra nem akart ha-
 ragudni. Erre pedig né csak az ő termé-
 fzet

fzet szerint való indulattya, noha mindnyájan annak engedünk, hanem inkább az ő tudománya és okosága vitte őtet: mert a' híres nevezetes világi bölcsnek tudományokat úgy tudta, hogy életét egyedül azok szerint alkalmaztatta, és azokban magát nem mutogatta.

Tizenyölczadik Rész.

AZ ő eleinek erkölcsöket szorgalmatosan követte, és régi szokásokat igen szerette, a' mellyeket olly jelesen tudott, hogy azokat abban a' könyvben a' mellyben a' birodalomfágot dicsérte, szépen meg-irt. Mivel hogy a' Romai köffégnek nem volt ollyan törvénye, nem-is csinált olly békefféget, nem-is hadakozott, sőt emlékezetre méltó dolgokat sem cselekedett, mellyeket abban idő szerint fel nem jedzett: és a' mi leg-nchezebb volt, a' familiának eredeteket úgy meg-magyarázta, hogy abból híres nevezetes férjfiaknak nemzetségeket elégségesképpen megismérhettyük. Azt-is cselekedte kíválképpen magánoffan való könyvben, hogy Marcus Brutusnak kérésére a' Junának nemzetségét eredetitől fogva mind

mind ez ideig rendel elő számlálta, feljegyezvén abban, ki volt, kitől származott, micsoda tisztekben forgott, és melly időben viselte. Hasonlóképpen a' Marcellus Claudiusnak kérésére, a' Marcellusoknak a' Scipio, Cornelius, és Fabius Maximusnak-is, a' Corneliusoknak, Fabiusoknak és Æmiliusoknak nemzetségekről-is irt: melly könyveknél nem lehet kedvessebb dolog azoknak, a' kik jeles és nevezetes férjfiakról kívánnak valamit tudni. A' vers szerzésnek mesterfégiben-is egy keveset foglalatoskodott, hihető a' végre, hogy annak gyönyörűségét-is meg-kostolná, és abban tudatlan ne lenne. Mivel azokról-is, a' kik tisztefféggel böcsülettel és jeles dolgoknak cselekedetivel a' Romaiak között egyebeket fellyül haladtanak, verseket irt: úgy hogy kinek kinek neve és képe alatt dicsiretre méltó cselekedetét és tisztrit nem több mint négy vagy öt verssekkel le-irta, a' mellyet alig hihetni-el, hogy olly nagy dolgok olly rövideden meg irattathattanak. Görög nyelven-is irt egy könyvet a' Ciceronak Polgár Mesteri tisztról.

Tizenkilenczedik Rész.

A' mellyekről eddig szollottunk, azok Atticusnak életében jedzettük fel. Most pedig mivel a' szerencse ugy akarta hogy tovább éllyünk, a' többiről-is írunk: és a' mennyire lehetséges az Olvasokat eleven példákkal megtanítottuk, a' mint fellyebb-is megmondottuk: hogy kiki mint viseli magát, ugy veszi hasznát. Mert ő noha megelégedett az ő Nemességivel, a' mellyben születtetett vala, mindazonáltal a' választatott Julius Cæsar fiának Sogorágába jutott, noha már annak előtte az ő barátságába esett, nem egyébkint, hanem szép életével és jó maga viselésével, a' mellyet több Róma Vároosságában lévő fő Urakat-is meg-hajtott, kivel egyenlő méltóságban de külömböző és alább való szerencsében vala. Mivel olly nagy szerencse követte a' Cæsárt, hogy ő néki a' szerencse mindeneket megszerzett, valamellyeket annak előtte adott valakinek, és arra segített őtet, a' mellyet Romai polgár valaha kívánhatott. Születtetett pedig Agrippától Atticusnak egy unokája, a' kinek leányát

nyát adta vala házastársul, ezt a' Cæsar mikor még egy esztendő alig volna, az ő mostoha fiának Tiberius Claudius Neronak a' ki Drusillától születtetett vala el-jedzette: melly házasság az ő Atyafiságokat és barátságokat jobban meg-erősítette.

Huszdik Rész.

Noha nem csak ezen házasság előtt midőn Romában nem volt, senkinek az ő feli közzül levelet nem küldött, hogy a' mellett Atticusnak-is nem irt volna, tudakozván ő tüle mit mivelne, kiváltképpen mit olvasna, minémű helyeken volna, és mennyi ideig ott maradna, hanem még mikor Romában volt-is, és az ő végheterlen foglalatossági miatt Atticussal nem olly gyakorta, a' mint akarta, mulathatott volna, mindazonáltal egy napot sem mulatott-el, a' mellyben nem irt néki, és ő tüle a' régi dolgokról nem kérdezőskedett, avagy valami kérdést a' vers szerző tudományból eleiben nem adott volna, némellykor tréfás beszédeket egyelítván köziben, hogy annál-is bővebb szókkal való feleletet vehetne tőle. A' mellyből a' következett,

zett, hogy minek-utánna a' Jupiter Feretrius templomárul, melyet Romulus a' Capitolium hegyen építtetett, régifélg és gondviseletlenség miatt le-esett volna a' földél, az Atticusnak intésére a' Cæsar viszontag fel-építette. Nem külömben Marcus Antonius-is, a' ki távol lakik vala, mindazonáltal leveleket küldözött ö néki, elannyira hogy mindenekről szorgalmatosfan, noha számkivetésben volna, tudósítaná Atticust, mit mivelne és miben foglalatatoskodnék. Ez melly nagyra böcsületsek, az könnyebben meg-ítélheti, a' ki itilletet tehet, melly kiválképpen való okosság légyen azoknak barátságokat és jó akarattyokat meg-tartani, a' kik között nagy dolgok miatt, nem csak irigység, hanem még nagy rágalmazás-is vala, valamint a' Cæsar és Antonius között, midőn mindenik nem csak Roma Városának hanem az egész világnak Fejedelme kívánt leni.

Huszzonegyedik Rész.

Ilyeténképpé minek-utánna az ő hetven hét esztendejét be-töltötte, és utolsó vénfélgéig valamint méltóságával és böcsületivel úgy szintén szerencséjével

vel öregbedett volna, (mivel sok örökféget nem másképpen hanem emberfélgivel és jó maga viselésivel nyert) és jó egészséggben élt, hogy harmincz esztendeig orvoság nélkül nem szöködködött volna, mindazonáltal betegségben esett, a' mellyet elsőben mind maga mind az orvosok semmire véltek, mivel azt gondolták hogy csak has menésnek meg-fzorulása, melly ellen hertelen jó és könnyű orvoságokat rüdelének. Mellyben minek utánna három egész hónapokig feküdt volna minden fájdalom nélkül, azokan kívül a' mellyeket az orvoslásban érez vala: hertelen egyszer'smind a' betegség erővel a' bélibe szállott, és utollyára az ő ágyékán egy poshatt lyuk fakadott ki. Minek előtte pedig ez esett volna rajta, és midőn napról napra fájdalmat jobban éreznék, és hideg leléstől-is tartana. Agrippát az ő vejét, és ő véle edgyütt Lucius Cornelius Balbus, és Sextus Peducaust magához hivatta. kiket midőn maga előtt látá, könyökre támaszkodván azt mondá: Melly nagy gondom és szorgalmatoságom volt énnékem, hogy meg gyógyulhattam volna, ti-is bizonyítagim lehettek, nem szűkség hogy bővebb szókkal erről emlékeztet tegyek, a' mellynek, a' mint gondolom eleget tettem, és abban semmit el nem harrtam, a' mi az én meggyógyulásomra szolgálhatott volna, nincs több hátra, hanem hogy magamnak tanácsot adgyak, mellyet ténáltak meg akartá jeleníteni. Mert el-végeztem magamban, hogy meg szűnöm az én betegségemet tovább tar-

toztatni: mert ezekben a napokban valamit
 ettem, az által az én életemet csak tartoztat-
 tam, és fájdalmimat őreghitettem, jobbúlá-
 somnak reménysége nélkül. Annakokáért el-
 sőbb titeket kérek, hogy az én tanácsomat
 meg ne vessétek, annak utánna magatokat ne
 sárasztatok, hogy engemet arról el-íncsetek.

Huszonkettődik Rész.

Minek utánna ezen beszédét olly álhatato-
 san és bátorsággal el végezte volna mint
 ha nem is halálhoz készűné, hanem egyik
 házból a másikba akarna menni; midőn pe-
 dig Agrippa ő rajta keféregeven és őtet meg-
 csókolván szépen kérné, és engesztelné, hogy
 avval ne herreledkedék, a mire őtet a termé-
 szet erőttetné, és mivelhogy még egy kevés
 ideje volna, ne rövidítene meg azt, hanem
 mind magát s mind az ővét tekintene és él-
 ne. Kinek kérésére halgatott és egyet sem
 szólott. Es így minck utánna két nap étel-
 től magát meg-tartóztatva volna, hertelen a'
 hideglelés el-hatta, a' betegség-is meg szűnt;
 mindazonáltal az ő egyfzer fel tett szándé-
 kában álhatatosan meg-maradott, és bőjt
 más havának utolsó napján a' melly ötödik
 nap vala a' mellyben fogadást télsen vala,
 Cajus Domitius és Cajus Socius Polgár Me-
 sterségében meg-holt, és egy lelticában a'
 mint maga meg-hatta vala minden halottl
 ékefének nélkül sok becsületes népnek kifiréfé-
 vel és a' kösségnek nagy sokaságával ki-vite-
 tett, és az Appia úttjához őt mély-földnyi-
 re az ő Annva Battyának a' Quintus Cæcili-
 usnak koporsójába tétetett, V E G E.

